

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA**

**Specialiosios pedagogikos (šaka - specialiojo ugdymo koordinavimas)
magistrantūros studijų programa**

Liudmila Eitutienė

**PEDAGOGINĖ - PSICHOLOGINĖ PAGALBA MOKYKLOJE
TĖVAMS, AUGINANTIEMS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKUS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas -
prof. V.Gudonis*

2012

Turinys

Magistro darbo santrauka	4
Įvadas.....	6
I skyrius. PEDAGOGINĖ PSICHOLOGINĖ PAGALBA TĖVAMS , AUGINANTIEMS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKUS, BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE.....	9
1.1. Pedagoginės psichologinės pagalbos teisinė bazė.....	9
1.2.. Pedagoginės, psichologinės pagalbos klausimai pedagoginėje literatūroje.....	15
II skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO, LOGOPEDO, SPECIALIOJO PEDAGOGO IR PSICHOLOGO FUNKCIJOS BENDROJO LAVINIMO ĮSTAIGOSE	21
III skyrius. PEDAGOGINĖS PSICHOLOGINĖS PAGALBOS MOKYKLOJE TĖVAMS, AUGINANTIEMS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKUS, TYRIMAS.....	38
3.1. Tyrimo metodologinis ir metodinis pagrindimas.....	38
3.2. Tyrimo organizavimas.....	40
3.3. Tyrimo imties charakteristika.....	41
3.4. Pedagoginės – psichologinės pagalbos teikimas mokykloje tėvams: tėvų nuomonė	44
3.5. Pedagoginės – psichologinės pagalbos teikimas mokykloje tėvams: specialistų nuomonė.....	53
Išvados.....	63
Literatūra.....	64
Summary.....	69
Priedai.....	70

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo būdų ir formų analizė, dokumentų analizė, siekiant išsiaiškinti ar pagalba tėvams, auginantiems specialiujų poreikių vaikus, atspindi švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose.

Anketinės apklausos metodu buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas atskleisti tėvų, klasės auklėtojų, nuomonę apie mokykloje dirbančių pagalbos specialistų teikiamą pedagoginę - psichologinę pagalbą tėvams, auginantiems specialiujų ugdymosi poreikių vaikus. Atlikta statistinė duomenų analizė.

Tyrimė dalyvavo 102 Anyksčių rajono pedagogai bei 119 tėvų. Empirinėje dalyje nagrinėjama klasės auklėtojų, specialistų (logopedo, specialiojo pedagogo, psichologo, socialinio pedagogo), tėvų nuomonė apie teikiamą pedagoginę psichologinę pagalbą mokykloje ir aktualiausias problemas, su kuriomis susiduria tėvai.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Tėvai, auginantys specialiujų poreikių vaikus, linkę labiau su mokykloje dirbančiais pedagogais bei kitais specialistais bendrauti individualiai, tačiau tėvų susirinkimus traktuoja kaip nepriimtina bendravimo formą. Atsakant į anketos klausimus tėvai nurodė, kad jiems pakanka pedagoginių, psichologinių bei medicininių žinių auklėjant savo vaiką, tačiau tėvai į mokykloje su jų vaikais dirbančius pedagogus bei kitus specialistus dažniausiai kreipiasi vaiko mokymosi klausimais, kas rodo pedagoginių žinių stygių. Nustatyta tėvų aktyvumo bendradarbiaujant su pedagogais ir kitais specialistais stoka: trečdalis apklausoje dalyvavusių respondentų nedalyvauja sudarant vaiko individualų pagalbos planą, tiek pat tėvų mokykloje lankosi tik iškilus problemoms dėl vaiko mokymosi ar elgesio.
2. Pedagogai ir kiti specialistai reikiamų žinių ir įgūdžių darbui su specialiujų poreikių vaikais dažniausiai įgyja dalyvaudami kvalifikacijos kėlimo kursuose bei seminaruose, studijuodami literatūrą bei dalindamiesi gerąja patirtimi su kolegomis. Pedagogai ir kiti specialistai pedagoginės – psichologinės pagalbos šeimai, auginančiai specialiujų poreikių vaiką, labai akcentavo bendrus pagalbos specialistų susirinkimus bei dalykininkų metodinius susirinkimus.

Bendradarbiaujant su tėvais nesistengiama įtraukti visą šeimą – tėvus, brolius, seses, kitus šeimos narius. Pedagogai ir specialistai pernelyg retai keičiasi informacija su tėvais. Pedagogai ir specialistai iš esmės pozityviai vertina bendradarbiavimą ir pagalbą tėvams, auginantiems specialiujų ugdymosi poreikių vaikus, tačiau dauguma jų akcentuoja tėvų nenorą bendrai spręsti jų vaikų ugdymo(si) problemas. Pedagogai ir kiti specialistai populiariausia tarpusavio bendradarbiavimo forma aptariant specialiujų ugdymosi poreikių

vaikų problemas, pripažino Vaiko gerovės komisijos, specialistų bei dalykininkų metodinius susirinkimus.

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. LR strateginėse nuostatose 2003-2012m.¹ teigiama, kad Lietuvai įsitvirtinant Vakarų erdvėje, švietimas turi padėti stiprinti visuomenės kūrybines galias, išsaugoti ir kurti tautos tapatybę, brandinti pilietinę visuomenę, didinti žmonių užimtumą ir ūkio konkurencingumą, mažinti skurdą ir socialinę atskirtį. Švietimas turi būti plėtojamas atsižvelgiant į Lietuvos visuomenei tenkančius naujus iššūkius ir atsiveriančias naujas galimybes. Mokykla, kaip pagrindinė vaiko socializacijos institucija, sparčiai reaguodama į nūdienos iššūkius, kintančius visuomenės poreikius, siekdama sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui įgyti jo prigimtį atitinkantį išsilavinimą privalo prisiišti vis daugiau socialinių funkcijų, kurių veiksmingas realizavimas kartu su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, sveikatos priežiūros ir teisėtvarkos institucijomis, mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) ir mokytojais, užtikrintų kokybišką bei visapusišką socialinės pedagoginės pagalbos vaikams teikimą.

Veiksmingą pedagoginės psichologinės pagalbos organizavimą užtikrina bendras įvairių specialistų, mokyklos bendruomenės bei mokinių tėvų darbas, kuris reikalauja specifinės informacijos, atitinkamų žinių ir gebėjimų. Kiekvienos mokyklos tikslas yra surasti priemonių ir būdų, kad būtų pasiektas pagrindinis tikslas – užtikrintos tokios mokymo ir mokymosi sąlygos, dėl kurių vaikai galėtų įgyti kompetencijų, gebėjimų spręsti problemas ir priimti sprendimus, būtų pasirengę prisitaikyti prie pokyčių ir prisiišti atsakomybę už savo nuolatinį mokymąsi.

Vis tik mokykloje dirbančių specialistų skaičius dar nėra pakankamas, siekiant efektyvinti mokymosi procesą. LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis 2003–2004 mokslo metus darbuotojų, teikiančių specialiąją pedagoginę, socialinę, psichologinę pagalbą 1856 darbuotojų. Iš jų – 506 logopedai, 290 specialieji pedagogai, 186 psichologai, 563 socialiniai pedagogai ir 27 socialiniai darbuotojai. Pagal pateiktą statistiką vienam darbuotojui vidutiniškai teko 300 mokinių (Lietuvos švietimas, 2003). Didėjantis specialistų, teikiančių specialiąją pedagoginę, socialinę, psichologinę pagalbą, skaičius dar neužtikrina kokybiškos ir visapusiškos pagalbos teikimo mokiniams efektyvumo, nes Lietuvoje kasmet vis daugėja mokinių, kuriems teiktina specialioji pedagoginė ir psichologinė pagalba. Specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių skaičius nuo 8,5 procento 1999–2000 mokslo metais išaugo 2003-2004 mokslo metais iki 10 proc.²

Per pastaruosius tris metus specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių skaičius mažai kito ir sudarė apie 10 procentų. 2007–2008 m. m. 90,3 procento visų specialiųjų poreikių mokinių mokėsi bendrojo lavinimo klasėse su savo bendraamžiais, 1,4 procento – dalinės integracijos forma ir 8,3 procento buvo ugdomi specialiosiose mokyklose. Bendrojo lavinimo mokyklų bendrojo ugdymo klasėse mokėsi 51,2 tūkst. specialiųjų poreikių turinčių mokinių. Daugiausia

¹. „LR strateginės nuostatos 2003-2012m“ LR Seimo 2003m. liepos 4d. Nutarimu Nr. IX-1700.

². „Dėl specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programos patvirtinimo“ 2004 m. lapkričio 22d. Nr. 1475.

integruotai ugdomų mokinių (52%) turėjo kalbos ir komunikacijų sutrikimų, 13 procentų – specifinio pažinimo sutrikimų, 6 procentai – intelekto, 5 procentai – lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų³.

Daugumos apskričių ugdymo įstaigų specialiųjų poreikių tenkinimo lygis nepakankamas: specialioji pedagoginė pagalba teikiama tik daliai specialiųjų poreikių turinčių vaikų. Nors specialistai ir mokyklos administracija teikiamos pagalbos situaciją vertina palankiau nei tėvai ir mokytojai, tačiau tai, kad būtina šį tą keisti – didinti pagalbą ir gerinti jos kokybę, – teigia visi dalyviai, ypač paslaugų gavėjai⁴.

Apžvelgus šiandieninę situaciją, tiekiant specialiąją pedagoginę ir psichologinę pagalbą mokiniams bei specialistų problemos aktualumą, kyla **mokslinės problemos klausimai**: kokia reali pagalba teikiama tėvams bei ko trūksta, siekiant kokybiškos ir efektyvios pagalbos teikimo užtikrinimo.

Tyrimo objektas – pedagoginė - psichologinė pagalba tėvams mokykloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti tėvų, klasės auklėtojų ir specialistų nuomonę apie mokykloje teikiamą pedagoginę - psichologinę pagalbą tėvams, auginantiems specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo būdus ir formas.
2. Taikant dokumentų analizes išsiaiškinti ar pagalba tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaikus, atspindi švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose.
3. Atskleisti aktualiausias problemas su kuriomis susiduria tėvai.
4. Atskleisti klasės auklėtojų, specialistų nuomonę apie teikiamą pedagoginę psichologinę pagalbą mokykloje.

Tyrimo dalyviai: Tyrime dalyvavo 221 respondentas. Iš jų 119 tėvų, 102 klasės auklėtojų, pagalbos specialistų.

Tyrimo metodologija ir metodai:

1. Mokslinės literatūros ir dokumentų (Lietuvos teisės aktų) analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Statistinė gautų duomenų analizė.

Pagrindinės sąvokos:

³ Lietuvos švietimas, 2007.

⁴ Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Melienė, R., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Gerulaitis, D. (2007). *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis*. Tyrimo ataskaita. Šiaulių universitetas. Švietimo ir mokslo ministerija.

Mokyklos vaiko gerovės komisijos paskirtis – organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą, kurti saugią ir palankią vaiko ugdymui aplinką, pritaikyti švietimo programas mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ir kt.⁵

Specialioji pedagoginė pagalba – pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių asmenų ugdymą⁶.

Psichologinė pagalba– tai mokinio asmenybės ir ugdymosi problemų įvertinimas ir sprendimas, psichologinės pagalbos teikijams bendradarbiaujant su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) ir mokytojais, juos konsultuojant⁷.

Specialioji pagalba-apibrėžiama kaip gestų kalbos vertėjo, pedagogo padėjėjo, skaitovo, palydovo, ergoterapeuto pagalba⁸.

Specialiųjų poreikių asmenys– vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime⁹

Funkcija – tai pareiga, veikla, paskirtis, atlikimas¹⁰.

Integracija – planuotas ir apgalvotas būdas, leidžiantis žmogui su negalia būti kartu su visais¹¹.

Inkluzija - demokratijos idėja, kuri teigia, kad galima būti kartu, kad skirtingi pagal savo intelektinius, fizinius, psichinius gebėjimus gali mokytis kartu.¹²

Inkluzijos sąvoka reiškia, jog neįgalieji ne tik ugdomi kartu su savo bendraamžiais, bet ir mokomi bendrųjų ugdymo programų pagrindu, kokybiškai jas individualizuojant ir pritaikant jų specialiesiems poreikiams¹³

⁵ LR ŠMM 2011 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. V-579 „Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁶ LR Specialiojo Ugdymo Įstatymas (1998) Nr. VIII-969.

⁷ LR ŠMM 2004 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. ISAK – 837 „Dėl psichologinės pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁸ LR ŠMM ministro, LR sveikatos apsaugos ministro, LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011m. liepos 13d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁹ LR Specialiojo ugdymo įstatymas. (1998).

¹⁰ Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000,). Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teorinis aspektas. Klaipėdos universiteto leidykla, 16.

¹¹ Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Monografija. Šiauliai.

¹² Švietimo naujienos (2003). Informacinis leidinys, 16 (171).

¹³ Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo reformos nacionalinės strategijos projektas (2002).

1. PEDAGOGINĖ, PSICHOLOGINĖ PAGALBA BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

1.1. Pedagoginės, psichologinės pagalbos teisinė bazė

Siekdamos įtvirtinti humanistinį požiūrį į neįgaliuosius visos valstybės leidžia įstatymus, reglamentuojančius neįgaliųjų ir jų artimųjų teises, lygias galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime nuo 1998 metų specialiųjų poreikių asmenų ugdymo sistemoje Europos valstybėse rekomenduojama atskirti integracijos ir inkliuzijos sąvokų vartojimą. Integracijos sąvoka vartojama kalbant apie ugdymo vietą, kai specialiųjų poreikių asmenys ugdomi kartu su savo bendraamžiais bendrojo lavinimo institucijose. Inkliuzijos sąvoka reiškia, jog neįgalieji ne tik ugdomi kartu su savo bendraamžiais, bet ir mokomi bendrųjų ugdymo programų pagrindu, kokybiškai jas individualizuojant ir pritaikant jų specialiesiems poreikiams.¹⁴ Specialusis ugdymas vis labiau įgyja integracinės, inkliuzinės pedagogikos bruožų, mažiau siejamas su specializuotomis institucijomis, vis labiau orientuojamas ne į instituciją, o į vaiką, turintį individualiųjų (specialiųjų) ugdymosi poreikių.

Lietuvos Respublika po Nepriklausomybės atkūrimo, pasirašiusi Salamankos deklaraciją, ratifikavusi Vaiko teisių konvenciją ir vadovaudamasi tarptautiniais susitarimais bei nuostatomis, formuoja pažangią socialinę politiką neįgaliųjų atžvilgiu. Mokymosi prieinamumą ir mokymosi kokybę laiduoja Lietuvos švietimo sistemos teisinė bazė. Parengta nemažai dokumentų, suteikiančių teisinius pagrindus vykdyti neįgaliųjų integraciją į visuomenę.

Lietuvoje nuo 1998 metų vaikai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių, integruojami į ikimokyklinio ugdymo, priešmokyklinio ugdymo grupes, bendrojo lavinimo klases

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme¹⁵ numatyta, kad visi asmenys, turintys SUP, netgi didelių ir labai didelių, turi teisę būti ugdomi.

Švietimo ir mokslo ministras Steponavičius¹⁶ patvirtino Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašą, kartu panaikindamas net kelias darbo grupes ir komisijas, atsakingas už siauras, tarpusavyje susijusias veiklas, pavyzdžiui, prevencinį darbą mokykloje, krizių valdymą, specialųjį ugdymą. Iki šiol veikusios specialiojo

¹⁴ Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo reformos nacionalinės strategijos projektas. (2002).

¹⁵ LR švietimo įstatymas. Žin. 1991, Nr. 23-593, Žin. 2003, Nr. 63-2853, Žin. 2011, Nr. 38-1804.

¹⁶ LR ŠMM ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. ISAK.V-579 „Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

ugdymo komisijos paskirtis buvo spręsti asmens specialiųjų ugdymosi poreikių pradinio įvertinimo, jų siuntimo į pedagoginę psichologinę tarnybą, ugdymo organizavimo ir ugdymo turinio klausimus švietimo įstaigoje. Tuo tarpu Vaiko gerovės komisijos paskirtis ne tik organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą mokykloje, kurti saugią ir palankią vaiko ugdymui aplinką, puoselėti pagarbius tarpusavio santykius, bet ir nagrinėti nesėkmingo mokymosi, mokinių nenoro ar baimės eiti į mokyklą priežastis, imtis konkrečių veiksmų, kurie padėtų išspręsti šias problemas. Vaiko gerovės komisijos pareiga – analizuoti elgesio taisyklių pažeidimus, smurto, patyčių, žalingų įpročių, teisėtvarkos pažeidimų atvejus ir spręsti įvairias mokytojų bei vaikų santykių problemas, savo veiklą grindžiant ir priimant sprendimus, remiantis individualizavimo, vaiko išklauso, jo interesų ir gerovės pirmumo, bendradarbiavimo, nediskriminavimo, konfidencialumo, nešališkumo ir skaidrumo principais.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (Žin., 1991, Nr.23-593, 2011, Nr.38-1804) 14 straipsnio 1 dalimi švietimo ir mokslo ministras Gintaras Stepanavičius patvirtino mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašą¹⁷. Ugdant mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, nesivadovaujama modifikuotos, adaptuotos, specialiosios programų samprata. Ši samprata laikinai išlieka tik 2011- 2013 m. pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo planuose. Rekomenduojama Bendrąsias programas pritaikyti ir individualizuoti. Vadovaujantis specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašu¹⁸ nustatau, kad mokiniai, vieno ar kelių dalykų mokėsi pagal adaptuotą pradinio ugdymo programą ar adaptuotą pagrindinio ugdymo programą, teisės aktų nustatyta tvarka pakartotinai įvertinus jų specialiuosius ugdymosi poreikius, ugdomi atitinkamai pagal pradinio ugdymo programą ar pagrindinio ugdymo programą, jas pritaikius vadovaujantis šio įsakymo 1 punkte nurodyto aprašo 10 punktu arba – pagal pradinio ugdymo individualizuotą programą ar pagrindinio ugdymo individualizuotą programą. Nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. baigę pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, gali tęsti mokymąsi pagal profesinio mokymo programą arba ugdytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą.

Kitas labai svarbus dokumentas, patvirtintas švietimo ir mokslo ministro Gintaro Stepanavičiaus, atitinkantis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (Students with disabilities, learning difficulties and disadvantages-ISBN-92-64-07582-5 OECD/ European Communities, 2009) nuostatas dėl bendrųjų tarptautinių kategorijų naudojimo, identifikuojant asmens specialiuosius ugdymosi poreikius, „Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių,

¹⁷ LR ŠMM ministro 2011m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. V-1795 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“

¹⁸ LR ŠMM ministro 2011m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. V-1795 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“

grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas“¹⁹ (ankstesnėje klasifikacijoje sutrikimų grupės). Šiame apraše apibrėžiamos negalios, sutrikimai ir mokymosi sunkumai, kuriuos turintys asmenys priskiriami specialiųjų ugdymosi poreikių grupėms ir turi teisę gauti specialųjį ugdymą švietimo įstaigose. Specialieji ugdymosi poreikiai nustatomi mokiniams, kurie, remiantis pedagoginio psichologinio įvertinimo išvada, turi teisę gauti pedagoginę, psichologinę, specialiąją pedagoginę, socialinę pedagoginę, specialiąją pagalbą, būti aprūpinami specialiosiomis mokymo ir techninės pagalbos priemonėmis.

Taip pat reikėtų paminėti, kad naujame švietimo įstatyme²⁰ praplėsta pati specialiųjų ugdymosi poreikių sąvoka: turinčiais specialiųjų poreikių vadinami ir išskirtinių gabumų vaikai.

Socialinės pedagoginės pagalbos sąvoka sudėtinė, sudaryta iš sąvokų „socialinė pagalba“ ir „efektyvumas“.

Lietuvos respublikos švietimo įstatyme²¹ socialinė pagalba suprantama, kaip įvairių institucijų bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti vaiko teises į mokslą, saugumą ir mokymuisi reikalingas sąlygas.

Efektyvūs [lot. effectivus — veiksmingas, kuriantis], veiksmingas, duodantis reikiamus arba geriausius rezultatus²².

Pagalba, švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose suprantama, kaip specialistų, mokyklos darbuotojų vykdoma veikla, susijusi su mokinių socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu, leidžianti didinti vaiko ugdymo(si) kokybę, padidinanti švietimo veiksmingumą²³.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme²⁴ švietimo pagalba apibrėžiama kaip: mokiniams, jų tėvams (globėjams, rūpintojams), mokytojams ir švietimo teikėjams specialistų teikiama pagalba, kurios tikslas – didinti švietimo veiksmingumą.

1998 m. gruodžio 15 d. priimtas Lietuvos Respublikos Specialiojo Ugdymo Įstatymas Nr. VIII-969, įgyvendinamas vadovaujantis bendraisiais švietimo ir tam tikrais specialiojo ugdymo principais, nustatė specialiojo ugdymo sistemos sandarą, valdymo bei

¹⁹ LR ŠMM ministro, LR sveikatos apsaugos ministro, LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011m. liepos 13d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas“.

²⁰ LR švietimo įstatymas. Žin. 2011, Nr. 38-1804.

²¹ LR švietimo įstatymas. Žin. 1991, Nr. 23-593, Žin. 2003, Nr. 63-2853, Žin. 2011, Nr. 38-1804.

²² Tarptautinių žodžių žodynas (1985).

²³ Švietimo pagalbos ikimokyklinio amžiaus vaiką namuose auginančiai šeimai tvarkos aprašas, Žin., 2004, Nr. 9434.

²⁴ LR švietimo įstatymas. Žin. 1991, Nr. 23-593, Žin. 2003, Nr. 63-2853, Žin. 2011, Nr. 38-1804.

specialiųjų poreikių asmenų ankstyvojo ir ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, papildomo ugdymo, profesinio ir aukštesniojo mokymo, aukštojo mokslo ir suaugusiųjų švietimo organizavimo pagrindus (Lietuvos Respublikos Specialiojo Ugdymo Įstatymas Nr. VIII-969., http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/viii-969.htm). Remiantis šiuo įstatymu apibrėžta specialioji pedagoginė pagalba – pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių asmenų ugdymą. Šio įstatymo ketvirtojo skirsnio 23 straipsnyje numatytas pedagoginės, psichologinės, socialinės ir medicininės pagalbos teikimas specialiųjų ugdymo(si) poreikių asmenims ir jų tėvams (arba vaiko globėjams); specialiąją pedagoginę pagalbą teikia specialieji pedagogai, turintys aukštąjį išsilavinimą ir pedagogo, psichologo kvalifikaciją darbui su specialiųjų poreikių asmenimis; psichologinę pagalbą specialiųjų poreikių asmenims teikia psichologai, turintys ne mažesnę kaip psichologijos magistro laipsnį arba jam prilygstantį studijų kvalifikacinį laipsnį; socialinę pagalbą teikia socialiniai darbuotojai; nemokamos pedagogo padėjėjo, skaitovo, palydovo, gestų kalbos vertėjo paslaugos specialiųjų poreikių asmenims švietimo įstaigose teikiamos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Šie specialistai, įgyvendindami specialiojo ugdymo uždavinius, padeda specialiųjų poreikių asmeniui suvokti bendrąsias žmogaus vertybes ir puoselėti dorą, kaip būtiną demokratinės gyvensenos, pagrindą; rengia specialiųjų poreikių asmenis savarankiškam gyvenimui vietos bendruomenėje; teikia kvalifikuotą specialiąją pedagoginę psichologinę pagalbą specialiųjų poreikių asmenims; užtikrina lygias teises specialiųjų poreikių asmenims įgyti pradinį, pagrindinį, vidurinį išsilavinimą, profesiją; pripažindami specialiųjų poreikių vaikų ir suaugusiųjų gebėjimus ir galias, sudaro tęstinio ugdymosi galimybes bei sąlygas specialiųjų poreikių asmenims integruotai ugdytis bendrojo ugdymo įstaigose.

Švietimo pagalba skirta į :

- Informacinę.

Informacinės pagalbos paskirtis padėti mokyklai ir kitam švietimo teikėjui, mokytojams, mokiniams gauti informaciją apie švietimą, jo kokybę, išsilavinimo ir profesinių kvalifikacijų paklausą darbo rinkoje.

- Psichologinę.

Psichologinės pagalbos paskirtis – stiprinti mokinių psichologinį atsparumą ir psichikos sveikatą, prevencinėmis priemonėmis skatinti saugios ir palankios ugdymuisi aplinkos mokykloje kūrimą, padėti mokiniams atgauti dvasinę darną, gebėjimą gyventi ir mokytis, aktyviai bendradarbiaujant su jų tėvais (globėjais, rūpintojais).

LR Specialiojo ugdymo²⁵ įstatymas reglamentuoja psichologinę pagalbą ugdymo įstaigoje. 5 str. (Specialiojo ugdymo uždaviniai) be kitų specialiojo ugdymo uždavinių teigia: teikti kvalifikuotą specialiąją pedagoginę psichologinę pagalbą specialiųjų poreikių asmenims. Šiame įstatyme taip pat numatytos specialiųjų poreikių vaikų tėvų (ar vaiko globėjų) teisės gauti nuolatinę psichologinę (ir kt.) pagalbą gyvenamojoje vietoje (6 skirsnis, 33 str.).

- Socialinę pedagoginę pagalbą.

Socialinės pedagoginės pagalbos paskirtis – padėti tėvams (globėjams, rūpintojams), kad būtų įgyvendinta vaiko teisė į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis.²⁶

- Specialioji pedagoginė pagalba apibrėžiama kaip pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymą. Remiantis įsakymu „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“²⁷ galima teigti, jog šios pagalbos tikslas – padėti įgyvendinti vaiko teisę į mokslą, užtikrinti veiksmingą ugdymą ir mokymąsi, sudaryti prielaidas pozityviai socializacijai ir pilietinei brandai. Šio tikslo įgyvendinimui numatyti tokie uždaviniai:

1. kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikams pasirinkti mokyklą pagal jų protines ir fizines galias;
2. padėti sėkmingai vaikams ir mokiniams adaptuotis mokykloje, kitose institucijose, jų gyvenimo ir mokymosi aplinkoje, tapti visuomeniniu žmogumi, asmenybe;
3. išsiaiškinti ir šalinti priežastis, dėl kurių vaikai ir mokiniai negali dalyvauti privalomame švietime, lankyti mokyklos ar vengia tai daryti;
4. sugrąžinti į mokyklą jos nelankančius mokinius, bendradarbiaujant su tėvais (globėjais, rūpintojais) ir institucijomis, atsakingomis už vaiko gerovę.

Specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos paskirtis – didinti asmens, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymosi veiksmingumą.

Specialiąją pedagoginę pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokyklinio amžiaus asmenims teikia mokyklos specialieji pedagogai²⁸.

²⁵ LR Specialiojo Ugdymo Įstatymas (1998). Nr. VIII-969.

²⁶ LR švietimo įstatymas (2011). Žin.2011, Nr. XI-1281.

²⁷ LR ŠMM 2011m liepos 21d. įsakymas Nr. Nr. V-1393 „Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

²⁸ LR švietimo įstatymas (2011).

Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos apraše²⁹ patikslinama, jog pagalbos mokiniams (vaikams) teikėjai yra logopedas, specialusis pedagogas (taip pat ir tiflopedagogas, bei surdopedagogas).

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu³⁰ mokiniai, vieno ar kelių dalykų mokėsi pagal adaptuotą pradinio ugdymo programą ar adaptuotą pagrindinio ugdymo programą, teisės aktų nustatyta tvarka pakartotinai įvertinus jų specialiuosius ugdymosi poreikius, ugdomi atitinkamai pagal pradinio ugdymo programą ar pagrindinio ugdymo programą, jas pritaikius vadovaujantis šio įsakymo 1 punkte nurodyto aprašo 10 punktu arba – pagal pradinio ugdymo individualizuotą programą ar pagrindinio ugdymo individualizuotą programą.

- Specialiąją pagalbą.

Specialiosios pagalbos paskirtis - padėti mokiniams dalyvauti ugdymo procese ir popamokinėje veikloje (aprūpinti, išmokyti ir sudaryti sąlygas naudotis kompensacine technika, teikti gestų kalbos vertėjų (kurtiesiems), skaitovų, palydovų (akliesiems), mokytojų padejėjų (turintiems didelių ir labai didelių ugdymosi poreikių) paslaugas).

Specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos paskirtis – didinti specialiųjų poreikių asmens ugdymosi veiksmingumą³¹.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo (2007), 24 straipsnyje, kaip viena iš pagalbos mokyklai ir mokytojui sričių, nurodoma specialistų konsultacinė pagalba, kurią mokytojams, esant poreikiui, teikia psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios, socialinės pedagoginės pagalbos teikėjai.

Valstybinėse švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose³² užtikrinančiose švietimo plėtotes prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą, pabrėžiamas kryptingos pedagoginės, kultūrinės paramos vaidmuo visoms vaikams auginančioms socialinės rizikos šeimoms. Tuo tikslu įgyvendinamos kryptingos pedagoginio ir socialinio darbo su problemų turinčiais vaikais programos.

Taigi, atsižvelgiant į visuomenei tenkančius dabarties iššūkius ir Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje (2003) apibrėžtus žinių visuomenės, saugios visuomenės ir konkurencingos ekonomikos prioritetus, švietimui tenka svarbi misija:

²⁹ LR ŠMM 2011m. liepos 21d. įsakymas Nr. Nr. V-1393 „Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

³⁰ LR ŠMM 2011m. rugsėjo 30d. įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

³¹ LR Švietimo įstatymas (2011).

³² LR Seimo nutarimas. LR strateginės nuostatos 2003-2012m. 2003m. liepos 4d. Nutarimu Nr. IX-1700. Žin., 2003, Nr. 71-3216

- Padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą.
- Padėti asmeniui įgyti profesinę kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinę technologiją, kultūros bei asmeninių gebėjimų lygį, ir sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą – nuolat tenkinti pažinimo poreikius, siekti naujų kompetencijų ir kvalifikacijų, reikalingų jo profesinei karjerai ir gyvenimo įprasminimui.
- Užtikrinti darnią, žiniomis grįstą krašto ūkio, aplinkos ir kultūros plėtrą, vidinį ir tarptautinį ūkio konkurencingumą, nacionalinį saugumą ir demokratinės valstybės raidą ir taip stiprinti visuomenės kūrybines galias.
- Laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą, puoselėti šios kultūros atvirumą ir dialogiškumą.

1.2. Pedagoginės, psichologinės pagalbos klausimai pedagoginėje literatūroje

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatuose³³ pabrėžiama būtinybė sudaryti būtiniausias socialines mokymosi sąlygas visiems jų stokojančioms asmenims ir pasiekti, kad visi specialiųjų poreikių turintys vaikai ir jaunimas galėtų mokytis visų tipų mokyklose jiems palankioje ugdymo(si) aplinkoje pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas. Kaip teigia mokslininkės Leliūgienė (1997), Kvieskienė (2003), mokykla, kaip pagrindinė vaiko socializacijos institucija, sparčiai reaguodama į nūdienos iššūkius, kintančius visuomenės poreikius, siekdama sudaryti kiekvienam vaikui įgyti jo prigimtį atitinkantį išsilavinimą, privalo užtikrinti kokybišką ir visapusišką socialinės pagalbos vaikams teikimą. Šiandieninėje visuomenėje, patiriančioje globalizacijos procesų pasėkmes, vaikų ir jaunimo problemos yra sudėtingesnės, todėl jų sprendimui neužtenka vieno profesionalo kompetencijos ir pastangų. Tai reiškia, kad ir pagalba moksleiviams turi būti kompleksinė, apimanti visos mokyklos bendruomenės, įvairių specialistų ir socialinių partnerių pastangas, nukreiptas į vieningos pagalbos strategijos įgyvendinimą. Todėl kiekviena institucija turi surasti priemonių ir būdų, kaip mobilizuoti organizacijos narių energiją ir gabumus tam, kad būtų pasiektas pagrindinis tikslas - užtikrintos mokymo ir mokymosi sąlygos, įgalinančios įgyti kompetencijų ir gebėjimų spręsti problemas bei priimti sprendimus. Atsiliepiant globalizacijos tendencijas ir naujus iššūkius, mokyklai būtina kokybiška socialinė pagalba, kurios efektyvumą lemia mokykloje dirbančių specialistų kvalifikacija, požiūris į kompleksinį problemų sprendimą, mokyklos

³³ LR Seimo nutarimas. LR strateginės nuostatos 2003-2012m. 2003m. liepos 4d. Nutarimu Nr. IX-1700. Žin., 2003, Nr. 71-3216

bendruomenės narių informuotumas apie teikiamą pagalbą bei nuolatinis teikiamos pagalbos vertinimas. (Žin., 1991, Nr. 23-593, Žin., 2003, Nr. 63- 2853).

Pastaraisiais metais ypač akcentuojama SUP mokinių integruoto ugdymo procese dalyvaujančių asmenų (mokinių, tėvų, pedagogų, specialistų, administracijos) bendradarbiavimo svarba. Vykstant švietimo reformai, didėja reikalavimai ugdymo kokybei, todėl ugdymo dalyvių bendradarbiavimas įgauna naują prasmę. Bendradarbiavimas, tenkinant vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius – tai komandos narių bendra veikla planuojant, sprendžiant problemas, ieškant bendro problemų sprendimo ir siekiant SUP vaikų poreikių tenkinimo efektyvumo. Kaip teigia Ališauskienė (2004): „Bendradarbiavimas – tai darbas kartu sujungus intelektines jėgas, pagalba vienas kitam, bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas“. Vieni iš pagrindinių komandos narių yra mokinio tėvai ir pedagogai.

Lietuvoje nėra itin daug tyrimų, nagrinėjančių bendradarbiavimo situaciją, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Kai kurie mokslininkai kalba apie tėvų dalyvavimo, vertinant vaiko problemas ir analizuojant ugdymo procesą, svarbą, remdamiesi užsienio šalių patirtimi bei pateikia rekomendacijų, kaip sėkmingai įtraukti tėvus (Ališauskas 2001, 2002; Miltenienė, 2005; Galkienė, 2003).

Tenkinant specialiuosius vaiko poreikius, tėvai dažnai atsiduria atskirties situacijoje. Kaip teigia Miltenienė (2005): „atlikti tyrimo rezultatai atskleidė, kad, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, ir jų tėvai dažnai atsiduria atskirties situacijoje – su jais mažai bendraujama, dažnai nesuteikiama galimybių įsitraukti į ugdymosi procesą ir kartu spręsti vaikų ugdymosi problemų, nepakankamai įvertinamos jų galimybės ir poreikiai“.

Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas turi būti pagrįstas pasitikėjimu, todėl visada labai svarbu mokėti išklausti tėvus, suprasti juos, skatinti prisidėti prie savo vaikų gerovės kūrimo, leisti pasijusti svarbiais patarėjais, gerai pažįstančiais savo vaikus bei žinančiais jų galimybes. Ališauskas (2003) rašo apie tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo esmę: esminis bendradarbiavimo principas – tėvai yra lygiaverčiai partneriai, pakankamai kompetentingi ugdyti savo vaiką; specialistų vaidmuo yra išaiškinti vaikų ir tėvų galimybes, kad pati šeima pasirinktų savo prioritetus. Skatinant tėvų ir pedagogų bendradarbiavimą aktyvesni turėtų būti pedagogai, nes tėvai dažnai yra nedrąsūs, mokykloje jaučiasi kaip „ne savo teritorijoje“, mano esą nepakankamai kompetentingi ugdymo, ypač specialiojo ugdymo, srityje. Svarbu tėvus padrąsinti ir palaikyti. Kartais darbas su tėvais (ypač proceso pradžioje) netgi svarbesnis už tiesioginę pagalbą vaikui. Labai svarbu nepalikti tėvų vienu, kai jie dar atmeta vaiko problemą, jos nepažįsta.

Barkauskaitė (2003) savo darbe akcentuoja, jog bendradarbiavimas padeda geriau įvertinti vaiko sugebėjimus, suprasti jo augimo ir vystymosi problemas ir išsiaiškinti, kokia aplinka moksleiviui reikalinga. Nuo šeimos ir joje esančios aplinkos didele dalimi priklauso vaiko auklėjimas ir ugdymas. Kiekvienam vaikui sėkmingai vystytis, ugdytis reikalinga šeima, kurioje jis galėtų būti saugus. Šeima sudaro geriausias sąlygas vaikui visapusiškai vystytis.

Pasak Miltenienės (2005), bendradarbiavimas ugdymo procese tiek Europos, tiek nacionaliniuose švietimą ir specialųjį ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose pripažįstamas, kaip vertybė ir siekiamybė, o kiti autoriai bendravimą vertina kaip priemonę (kaip asmeninę integracijos/inkliuzijos sąlygą), leidžiančią siekti numatytų tikslų. Lietuvoje sukurtas specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo modelis, suformuotos komandos, atsakingos už mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą. Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo tarpdiscipliniškumas, pasireiškiantis komandiniu specialistų darbu, dar labiau išryškina bendradarbiavimo svarbą specialiojo ugdymo srityje.

Paramos tėvams svarba akcentuojama ir mokytojų rengimo gairėse³⁴: mokytojas ir mokyklos vadovas turi negailėti pastangų ir laiko pokalbiams su tėvais, siekdami užtikrinti jų paramą vaikui. Tam tikslui reikia nuolat organizuoti susitikimus su tėvais ir įtraukti juos į SUP turinčio vaiko ugdymosi procesą kaip atsakingus partnerius (Mokytojų rengimo ugdyti specialiųjų poreikių turinčius vaikus bendrojo ugdymo klasėse gairės, 2006).

Mokykla, kaip pagrindinis vaiko ugdymo ir socializacijos institucija, privalo sparčiai reaguoti į didėjančius visuomenės poreikius ir sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui įgyti jo prigimtį atitinkantį išsilavinimą. Pradėta akcentuoti ne mokinių negalios, bet dėmesys, perkeltas į ugdymo procesą; prabilta apie specialias pagalbos priemones vaiko ugdymui: apie materialines priemones, užtikrinančias kokybiško švietimo prieinamumą kiekvienam, apie socialinę, pedagoginę, psichologinę pagalbą vaikams. Švietimo strategijose susiformavo nuostata, kad būtina sudaryti sąlygas specialiosios pedagoginės pagalbos teikimui bendrojo lavinimo mokyklose, ypač asmenims su specialiaisiais poreikiais³⁵. Kiekvienos ugdymo institucijos pagrindiniu siekiu tapo tokių mokymo ir mokymosi sąlygų užtikrinimas, kuris leistų įgyti kompetencijų, gebėjimų spręsti problemas ir priimti sprendimus, taip pat padėtų pasirengti prisitaikymui prie pokyčių.

Neretai vaikai patiria visą eilę tarpusavyje tarpiai susijusių socialinių, psichologinių, ekonominių, teisinių, mokymosi sunkumų, todėl būtinas kompleksinis problemos sprendimas, vienijantis mokyklos, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas. Visa tai galima sėkmingai išspręsti tik dirbant komandoje. Komandinis darbas sprendžiant vaikų socialines

³⁴ Mokytojų rengimo gairės. (2003).

³⁵ LR strateginės nuostatos 2003-2012m. 2003m. liepos 4d. Nutarimu Nr. IX-1700.

problemas dažnai yra daug produktyvesnis už darbą pavieniui, nes šiai veiklai reikia įvairių įgūdžių ir patirties. Anot Vijeikienės, Vijeikio (2000) - komandinis darbas įgalina asmenybes dirbti efektyviai, nes komandos nariai gali mokytis vienas iš kito, papildyti vienas kitą. Kvieskienė (2005) nusakydama socialinės pedagoginės pagalbos sampratą, akcentuoja socialinės pedagoginės veiklos kryptingumą, orientaciją į tam tikras grupes bei profesionalų, teikiančių socialinę pedagoginę pagalbą, svarbą.

Vaitkevičiaus (1995) nuomone, socialinė, psichologinė, pedagoginė diagnostika atlieka keletą funkcijų:

- įvertina vaiko fizinę, psichologinę, būklę;
- atskleidžia vaiko poreikius ir galimybes;
- nustato socialinės aplinkos teigiamą ar neigiamą įtaką vaikui;
- numato galimas pedagoginio, psichologinio poveikio priemones siekiant sėkmingos vaiko asmenybės raidos.

Anot mokslininko, visų vaiko gyvenimo sferų pažinimas įgalina sukaupti pakankamai duomenų, siekiant prognozuoti jo vystymosi perspektyvas, numatyti priemones šiam procesui koreguoti ir laiku suteikti būtiną pagalbą, susidūrus su sunkumais.

Įvairūs mokslininkai skirtingai klasifikuoja pedagogines psichologines problemas.

Proškuvienė (2008) išskyrė bendrus požymius, leidžiančius įtarti, kad vaikas turi emocinių sunkumų, t. y. patiria socialines problemas:

- pasikeitęs elgesys (agresija, nervingumas, nerimas, liūdesys) ir išvaizda;
- požiūrio į save ir į aplinką pasikeitimas;
- užsisiklindimas savyje arba noras atkreipti į save dėmesį nepriimtinais būdais;
- nesugebėjimas išreikšti jausmų;
- per didelis domėjimasis tam tikrais dalykais arba visišką interesų nebuvimas ir pan.

Ališauskas (1999) nurodo, kad bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams būdingos šios socialinės problemos: netinkamas elgesys per pamokas ir pertraukas (neklauso mokytojų, mušasi ir kt.), neatlieka namų darbų, vėluoja į pamokas, ateina į mokyklą nepavalgę, neišsimiegoję, praleidinėja pamokas, namuose mušami ar kitaip skriaudžiami, nusikalstamai elgiasi (vagia ir kt.), nelanko mokyklos, bėga iš mokyklos, vartoja alkoholį, rūko (Ališauskas, 1999, p.56-57).

Giedrienė (1999) taip pat nurodo, kad tėvai ir pedagogai nuolat susiduria su įvairiomis vaikų ir paauglių elgesio, bendravimo sutrikimų apraiškomis. Dažniausiai skundžiamasi: neadaptiviu, situacijai neadekvačiu bendravimu su tėvais, pedagogais ir bendraamžiais, agresyviu ir delinkventišku elgesiu, emociniais sutrikimais (nerimastingumas, slogi nuotaika, baimė ir kt.), sutrikusia mokymosi motyvacija (nenoras ir nesugebėjimas mokytis dėl prižasčių, nesusijusių

su intelekto ar specifinių pažintinių funkcijų sutrikimais), visuomenėje įprastų elgesio normų nepaisymu, atsipalaidavimo tendencijomis, pasireiškiančiomis malonumų ir nepatirtų išpūdžių ieškojimu alkoholyje, narkotikuose, orgijose ir t.t.(Giedrienė, 1999, p.7).

Oliferenko (2002) socialinę pedagoginę pagalbą apibrėžia kaip pedagogiškai orientuotą socialinę pedagoginę veiklą, skirtą vaikų auklėjimo ir socialinėms problemoms spręsti ir išskiria socialinę pedagoginę pagalbą vaikams invalidams, našlaičiams, teisės pažeidėjams ir rizikos grupės vaikams

Lietuvoje nėra itin daug tyrimų, nagrinėjančių pedagoginės psichologinės pagalbos efektyvumą.

Socialinės pedagoginės pagalbos efektyvumą klasės auklėtojų požiūriu išsamiai nagrinėjo Merfeldaitė (2007).

Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklos mokiniams nagrinėjo Bužinskas, ir kt. (2005). Kvieskienė, ir kt. (2006) nagrinėjo pedagoginės psichologinės pagalbos mokykloje veiksmingumą (mokyklos psichologo, socialinio pedagogo, specialiojo pedagogo, mokytojo padėjėjo funkcijos: mokyklose pagal pareigines instrukcijas ir realų darbo turinį).

Siekiant įvertinti asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, galimybes mokytis šalies bendrojo lavinimo mokyklose Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu buvo atliktas išsamus tyrimas „Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis“ (2007). Tyrimo metu gautos tokios išvados:

- Daugumoje apskričių ugdymo įstaigų specialiųjų poreikių tenkinimo lygis nepakankamas: specialioji pedagoginė pagalba teikiama tik daliai specialiųjų poreikių turinčių vaikų.
- Prasčiausiai ugdymo įstaigose identifikuojami nedideli specialieji ugdymo(si) poreikiai. Juos tenkinant daugumoje savivaldybių, apskričių mokyklų specialiojo pedagogo pagalba neteikiama vaikams, jų tėvams ir ugdantiems pedagogams.
- Tiksliau ir patikimiau identifikuojami vidutiniai, dideli ir labai dideli vaikų specialieji ugdymo(si) poreikiai.
- Specialiąją pedagoginę pagalbą ir specialiojo pedagogo veiklą mokykloje ugdymo proceso dalyviai (tėvai, mokiniai, mokyklos atstovai) vertina nevienareikšmiškai. Jų nuomone: geriausiai mokyklose išplėtotą specialiojo pedagogo pagalbos sritis – pedagoginis vertinimas ir tiesioginė pagalba vaikui; daugiau specialiojo pedagogo pagalbos reikėtų padedant mokytojams individualizuoti ugdymą.
- Palyginti geriausiai šalyje teikiama logopedinė pagalba.
- Ugdymo proceso dalyvių vertinimu, psichologinė pagalba – viena iš labiausiai pokyčių reikalaujančių sričių.

- Tėvų, mokytojų, vaiko įtraukimas į ugdymo ir pagalbos procesą yra viena iš silpniausiai įgyvendinamų sričių.
- Specialistai ir mokyklos administracija teikiamos pagalbos situaciją vertina palankiau nei tėvai ir mokytojai, tačiau tai, kad būtina šį tą keisti – didinti pagalbą ir gerinti jos kokybę, – teigia visi dalyviai, ypač paslaugų gavėjai.

Tyrimu buvo siekiama atskleisti, kiek ugdymo proceso dalyviai yra patenkinti psichologine, specialiaja, ir specialiaja pedagogine pagalba. Vertinti buvo prašoma tik tuo atveju, jeigu minimas specialistas mokykloje dirba, t.y., kai respondentai turi vienokią ar kitokią su šių specialistų teikiama pagalba susijusią konkrečią patirtį. Atskiri ugdymo proceso dalyviai skirtingai vertina specialistų darbą mokykloje.

Prasčiausiai psichologo darbą vertina tėvai. Kiti respondentai taip pat mažiau žino, kokios pagalbos gali tikėtis iš psichologo ir mokytojo padėjėjo, blogiau vertina ir jų teikiamą pagalbą. Vis dėl to, šiuos rezultatus (ypač susijusius su psichologo ir mokytojo padėjėjo darbo vertinimu) reikėtų vertinti atsargiai dėl gana mažo pasisakiusių skaičiaus. Kiek geriau situaciją vertina pedagogai, kurių nuomone, psichologas ypač turėtų stiprinti pagalbą tėvams. Specialistai ir administracija psichologo darbą vertina labai panašiai – vertinimas visose srityse yra gana aukštas.

Specialiojo pedagogo darbu iš esmės visi ugdymo proceso dalyviai yra patenkinti. Kiek prasčiau šio specialisto veiklą vertina tėvai, tačiau tokį vertinimą galime laikyti gana pozityviu. Specialistai ir mokyklos administracija specialiojo pedagogo veiklą įvairiomis kryptimis vertina dar geriau.

Visų ugdymo proceso dalyvių požiūriu stipriosiomis pusėmis laikytinos logopedo ir specialiojo pedagogo teikiamos paslaugos, jų funkcijos mokykloje visiems yra suprantamiausios.

Viena iš silpniausiai įgyvendinamų sričių - tėvų, mokytojų, vaiko įtraukimas į ugdymo ir pagalbos procesą. Pedagogai, pateikdami savo pastabas, atvirai sako, kad kol kas nevyksta bendravimas su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais mokinių tėvais, tačiau pripažįsta partnerystės ir bendradarbiavimo būtinumą teigdami, jog būtinas tamprus ir harmoningas visų (dirbančiųjų su konkrečiu ugdytiniu) bendradarbiavimas.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad specialistai, pedagogai ir administracijos atstovai iš esmės yra patenkinti jų mokyklos teikiama psichologine, specialiaja ir specialiaja pedagogine pagalba ir ją vertina palankiau. Tėvai gaunamą pagalbą vertina prasčiau, tačiau tai, kad būtina šį tą keisti – didinti pagalbą ir gerinti jos kokybę, – teigia visi dalyviai, ypač paslaugų gavėjai. Viena iš silpniausiai įgyvendinamų sričių - tėvų, mokytojų, vaiko įtraukimas į ugdymo ir pagalbos procesą. Visų ugdymo proceso dalyvių požiūriu stipriosiomis pusėmis

laikytinos logopedo ir specialiojo pedagogo teikiamos paslaugos, jų funkcijos mokykloje visiems yra suprantamiausios. Mažiau respondentai žino, kokios pagalbos gali tikėtis iš psichologo ir mokytojo padėjėjo, blogiau vertina ir jų teikiamą pagalbą.

Nors socialinę pedagoginę pagalbą galima apibrėžti, kaip kryptingą, profesionalią, turinčią profesionalių žinių ir įgūdžių, vykdomą veiklą tikslui pasiekti, apžvelgus šiandieninę situaciją, tiekiant specialiąją pedagoginę ir psichologinę pagalbą mokiniams galima teigti, kad nors ir kiekvienos mokyklos tikslas yra surasti priemonių ir būdų, kad būtų pasiektas pagrindinis tikslas – užtikrintos tokios mokymo ir mokymosi sąlygas, dėl kurių vaikai galėtų įgyti kompetencijų, gebėjimų spręsti problemas ir priimti sprendimus, būtų pasirengę prisitaikyti prie pokyčių ir prisiimti atsakomybę už savo nuolatinį mokymąsi, specialiojo ugdymo srityje specialiųjų poreikių tenkinimo lygis nepakankamas

2. SOCIALINIO PEDAGOGO, SPECIALIOJO PEDAGOGO, LOGOPEDO IR PSICHOLOGO FUNKCIJOS BENDROJO LAVINIMO ĮSTAIGOSE

Sąvoka „funkcija“ Tarptautinių žodžių žodyne³⁶ apibrėžiama, kaip pareigos, paskirtis, veiklos sritis.

Kučinskas, Kučinskienė teigia, kad funkcija tai pareiga, veikla, paskirtis, atlikimas (Kučinskas, Kučinskienė, 2000, p.16).

Vaikai mokyklose dažniausiai susiduria su konfliktais, kurie kyla tiek su mokytojais, tiek su bendraamžiais. Jie jaučiasi neįvertinti, nepastebėti, nepritampa prie klasės, jaučiasi engiami mokytojų. Dažnai būna taip, kad tėvai patys nebesugeba padėti vaikui susitvarkyti su šiomis problemomis, kurios neretai sukelia ir ginčus tarp pačių tėvų. Todėl mokyklose yra įsteigti pagalbą vaikui ir jo šeimai teikiančių specialistų etatai, kurie siekia padėti išspręsti problemas ir į šiuos specialistus gali kreiptis tiek patys tėvai, tiek mokiniai, mokytojai.

Vaiko patiriamos socialines problemas dažniausiai gali būti susijusios su:

- netinkamu elgesiu mokykloje ir už jos ribų;
- mokyklos nelankymu, bėgimu iš pamokų;
- nepalankia asmenybės vystymuisi situacija šeimoje;
- patiriama prievarta;
- patiriamu socialiniu, pedagoginiu, medicininiu apleistumu;
- bendravimo su bendraamžiais, artimaisiais, mokytojais problemomis;
- psichinės sveikatos sutrikimais;
- tėvų emigracija ir pan.

³⁶ Tarptautinių žodžių žodynas (1985).

Leliūgienės (1997) teigimu, socialinio pedagogo, kaip naujos Lietuvoje specialybės ir pareigybės misija šiais įdomiais, pilnais permainų, nerimastingais laikais yra nelengva, tačiau kilni ir reikalinga.

„Socialinio pedagogo paskirtis – būti vaiko advokatu visose kritinėse situacijose. Tuo remiantis, galima pabrėžti, jog socialiniam pedagogui būtina išklausti vaiko problemas, stengtis palaikyti vaiką ar jo globėjus, būti tarpininku tarp vaiko ir kitų profesionalų, siekti padėti spręsti iškilusias problemas arba numatyti profesionalus (institucijas) galinčius padėti spręsti problemą, jei pats socialinis pedagogas jos išspręsti negali“ (Kvieskienė, 2005).

Leliūgienės (1997) teigimu, labiausiai socialinės pedagogikos vaidmenį šių dienų besikeičiančioje posovietinėje visuomenėje atskleidė Arnoldov. Kuris teigė, kad socialinės pedagogikos misija yra atvesti žmogų, nuklydusį toli nuo realybės, į harmoningą savęs pažinimą bei sutarimą su pačiu savimi, mokyti jį atsilaikyti prieš gyvenimo negandas, išmokyti spręsti iškilusias problemas, pasitelkiant šiuolaikišką mastymą, bei naujas informacines technologijas.

Socialinis pedagogas mokykloje yra vienas iš pagrindinių socialinės pagalbos proceso iniciatorių ir vykdytojų, sprendžiant vaikų socialines problemas. Todėl socialinei pedagoginei pagalbai keliami nelengvi uždaviniai:

- šalinti priežastis, dėl kurių mokiniai negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti;
- sugrąžinti į mokyklą jos nelankančius mokinius;
- kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikams ir jaunimui pasirinkti mokyklą pagal jų protines ir fizines galias;
- padėti mokiniui adaptuotis mokykloje;
- teikti mokiniui reikalingas socialines pedagogines paslaugas (Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai, 2004).

Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija pavirtinta Lietuvos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. gruodžio 14 d. Nr. 1667 (Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo 2001 m. gruodžio 14 d. Nr. 1667, http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm).

Pareiginės instrukcijos³⁷ bendrosiose nuostatose pažymima, kad socialinis pedagogas – tai asmuo, įgijęs socialinio pedagogo profesinę kvalifikaciją aukštosiose mokyklose arba turintis socialinio darbuotojo kvalifikaciją ir įgijęs pedagogo profesinę kvalifikaciją. Pareiginėje instrukcijoje (2001) nurodomos socialinio pedagogo teisė ir pareigos, vertybinės nuostatos, veiklos turinys, funkcijos ir veiklos nuostatos, profesinės specializacijos sritys, tačiau jos nėra detalizuojamos pagal ugdymo įstaigos pobūdį, specializaciją.

³⁷ Dėl specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programos patvirtinimo 2004 m. lapkričio 22 d. Nr. 1475

Šioje pareiginėje instrukcijoje nurodoma, kad socialinis pedagogas siekia padėti vaikams geriau adaptuotis visuomenėje, bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje, kitose socialinėse įstaigose, vykdančiose ugdymo funkcijas, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir augti savarankiškais piliečiais.

Socialinis pedagogas turi būti pasirengęs dirbti švietimo įstaigose bei socialinėse institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas, gebėti teikti vaikui socialinę pedagoginę pagalbą, panaudoti ir kūrybiškai perteikti teorines žinias, rengti socialines programas ir projektus, užtikrinti laisvalaikio veiklos formų įvairovę vaikų užimtumo kontekste bei koordinuoti socialinių paslaugų teikimą. Socialinis pedagogas drauge su klasių auklėtojais padeda vaikui įgyvendinti lygias galimybes į švietimą, užtikrina vaikų saugumą, šalina mokyklos nelankymo priežastis, padeda vaikui ugdyti socialinius gebėjimus, vykdo neigiamų socialinių reiškinių prevenciją, skatina socialinį aktyvumą (Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo 2001 m. gruodžio 14 d. Nr. 1667, http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm).

Pareiginėje instrukcijoje (2001) nurodomos socialinio pedagogo funkcijos, teisės, veiklos turinys.

Socialinio pedagogo funkcijos

- įvertinimo (renka informaciją, analizuoja, daro išvadas);
- konsultacinė (pataria, padeda, konsultuoja);
- korekcinė (skatina, įgalina, padeda adaptuotis, aktyvina, mobilizuoja);
- vadybinė (organizuoja, telkia, planuoja, priima sprendimus ir už juos atsako);
- šviečiamoji (informuoja, aiškina);
- koordinacinė (palaiko ryšius, siunčia (perduoda) informaciją);
- prevencinė (numato neigiamus reiškinius, poelgius ir padeda jų išvengti);
- teisinė (atstovauja, gina vaiko interesus);
- socialinio ugdymo.

Socialinio pedagogo teisės

- būti švietimo įstaigos tarybos nariu, dalyvauti direkcinuose pasitarimuose;
- susipažinti su švietimo, globos ar kitos socialinės įstaigos dokumentacija, skirta atskiriems ugdytiniams ir klasių (grupių) bendruomenėms;
- lankytis pamokose ir papildomo ugdymo veikloje;
- teikti siūlymų švietimo ar globos įstaigos administracijai, pedagogams, klasių auklėtojams, tėvams, teisėtiems vaiko atstovams;
- prireikus kreiptis į atitinkamus specialistus švietimo ar globos įstaigoje ir už jos ribų;

- gauti reikiamą informaciją ir paramą iš valdžios, vaikų teisių apsaugos, teisėsaugos ir kitų įstaigų;
- atstovauti vaiko teisėms švietimo ar globos įstaigoje ir už jos ribų;
- gauti mokslinę, metodinę pagalbą iš mokslo, švietimo, socialinių įstaigų;
- pagal galiojančius įstatymus sistemingai tobulinti savo kvalifikaciją, pasirenkant tinkamas formas ir laiką

Socialinio pedagogo pareigos

- įvertinti vaiko socialines problemas ir poreikius;
- pasirinkti efektyvius darbo metodus; planuoti ir dalyvauti socialinės pagalbos teikimo vaikui procese;
- kiekvienam vaikui, su kuriuo dirba socialinis pedagogas, užvesti bylą ir laikyti joje informaciją apie vaiko socialinę situaciją bei teikiamos pagalbos procesą;
- sprendžiant problemas ir priimant sprendimus neperžengti savo profesinės kompetencijos ribų; informuoti švietimo įstaigos administraciją, pedagogus, kitus specialistus apie probleminę situaciją, nepažeidžiant konfidencialumo; atsakyti už darbe naudojamų metodų pasirinkimą ir korektišką jų panaudojimą; konsultuotis su kolegomis ir prireikus siųsti vaiką pas kitus specialistus.

. Socialinio pedagogo veiklos turinys

- dirba su asmeniu (individualus darbas) – vaiku, tėvais ar teisėtais vaiko atstovais, pedagogais ir kitais švietimo įstaigoje dirbančiais specialistais;
- vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais (pagrindinių vaiko reikmių tenkinimo, saugumo užtikrinimo), dirba su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ir fizinį išnaudojimą, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas;
- padeda tėvams ar teisėtiems vaiko atstovams ugdyti savo vaiką, suprasti jo socialinius ir psichologinius poreikius, jų tenkinimo svarbą, geriau suprasti vaiko, turinčio vystymosi sunkumų, poreikius, tėvų teises ir pareigas. Informuoja tėvus apie jų teisę gauti socialinę ir pedagoginę pagalbą;
- bendradarbiauja su klasių auklėtojais, kitais pedagogais, specialistais, įstaigos administracija sprendžiant vaikų socialines-pedagogines problemas, ieškant efektyvių pagalbos būdų. Padeda jiems geriau suprasti, kaip vaikų socialinės problemos veikia jų elgesį, pažangumą, lankomumą. Teikia siūlymų, kaip būtų galima gerinti socialinį-pedagoginį klimatą, sukurti jaukią, saugią darbo aplinką;

- nuolat palaiko ryšius su vietos bendruomene ir įvairiomis įstaigomis, rūpinasi gyvenamosios aplinkos pritaikymu vaiko poreikiams;
- tiria socialinės pedagoginės pagalbos poreikį. Organizuoja ir koordinuoja socialinės pedagoginės pagalbos teikimą ir vertina jos kokybę;
- kartu su įstaigos personalu, visuomeninėmis organizacijomis ir socialiniais partneriais iš kitų institucijų atlieka šviečiamąjį-informacinį darbą;
- inicijuoja, organizuoja socialinių projektų kūrimą ir jų įgyvendinimą;
- inicijuoja išteklių, kurie būtini vaikų ir jų šeimų poreikiams patenkinti, gavimą;
- palaiko ryšius su įvairiomis valstybinėmis įstaigomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, teikiančiomis socialinę, psichologinę, teisinę pagalbą;
- atstovauja ir gina vaikų teises švietimo įstaigoje, teisėsaugos ir kitose institucijose;
- kartu su klasių auklėtojais, kitais ugdytojais rūpinasi vaikų socialinių įgūdžių ugdymu;
- lanko vaikus jų namuose, jeigu klasės auklėtojas neturi tam galimybių

(Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo 2001 m. gruodžio 14 d. Nr.1667, http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm).

Lietuvoje kol kas plačiau netyrinėtas socialinių pedagogų, jau kelerius metus dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose, veiklos turinys, pavyzdžiui, kokias užduotis kasdien atlieka, kiek laiko skiria įvairioms užduotims atlikti, kokias moksleivių problemas tenka spręsti, apie tai savo darbe rašė socialinių mokslų (edukologija) daktarė Buzaitytė-Kašalynienė (2003). Aktualiausias atlikto tyrimo išvadas panagrinėsime išsamiau.

Viena iš socialinio pedagogo veiklos sričių yra pagalba tėvams ar teisėtiems vaiko atstovams ugdyti savo vaiką, suprasti jo socialinius ir psichologinius poreikius, jų tenkinimo svarbą, geriau suprasti vaiko, turinčio vystymosi sunkumų, poreikius, tėvų teises ir pareigas. Informuoti tėvus apie jų teisę gauti socialinę ir pedagoginę pagalbą.

Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad vis dėlto tarp dažniausiai jų atliekamų užduočių yra nemokamo maitinimo dokumentų tvarkymas, tėvų konsultavimas apie skirti nemokamą maitinimą reikalingus dokumentus, nors socialinis pedagogas darbe su tėvais turėtų atlikti žymiai daugiau funkcijų.

Kalbant apie bendradarbiavimo svarbą galima teigti, kad nepaisant to, kad mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo svarba akcentuojama visuose mokyklai skirtuose dokumentuose: Lietuvos respublikos švietimo įstatyme³⁸, Lietuvos švietimo plėtotės strateginėse nuostatose 2003-2012 metams³⁹, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos nuostatuose ir kt, tyrimo išvadose teigiama, kad socialiniai pedagogai specialistų komandoje dirba retai, dažniausiai

³⁸ Lietuvos respublikos Švietimo įstatymas (2008).

³⁹ Lietuvos švietimo plėtotės strateginėse nuostatose 2003-2012 metams (2003).

savarankiškai ir tik prireikus konsultuojasi su kitais mokykloje dirbančiais specialistais. Tai galima vertinti kaip jų veiklos trūkumą, nes jie turėtų dirbti ne pavieniui, o burti aplink save komandą, į kurią įeitų kiti specialistai, klasių auklėtojai, mokytojai, mokyklos savivaldos atstovai ir būtinai tėvai, kuri kompleksiskai ir visapusiškai spręstų moksleivių socialines psichologines problemas.

Vertindami moksleivių problemas ir poreikius, socialiniai pedagogai daugiausia dėmesio skiria vertinti šeimos gyvenimo materialines ir buitines sąlygas, mažiausiai – šeimos narių tarpusavio santykiams, vaikų praeičiai. Tai rodo apsiribojant materialinėmis problemomis ir jų sprendimu, apleidžiant socialinius-psichologinius moksleivių problemų aspektus, neįtraukiant į tai ir pačios šeimos.

Rečiausiai socialinių pedagogų atliekamos užduotys yra įvairių renginių, popamokinės veiklos, labdaros akcijų mokykloje organizavimas, jau nekalbant apie tėvų įtraukimą į šią veiklą.

Apibendrinat tyrimo išvadas galima teigti, kad socialiniams pedagogams tenka didžiausias krūvis sprendžiant socialines ir materialines moksleivių problemas ir labai ribotos galimybės organizuoti kitas veiklas, susijusias su jų funkcijų atlikimu. Nepaisant pozityvios praktikoje vyraujančios orientacijos į vaiko ir jo tėvų dalyvavimą tenkinant mokinio ugdymo(si) poreikius, įtraukimo į pagalbos teikimą situacija nepakankamai veiksminga.

Apibendrinant socialinio pedagogo atliekamų funkcijų analizę galima teigti, kad pareiginėje instrukcijoje ir dokumentuose, reglamentuojančiuose ugdymo įstaigų veiklą, nurodoma, kad socialiniai pedagogai dirba ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo lavinimo įstaigose, tačiau pareiginėje instrukcijoje socialinio pedagogo pareigos, veiklos turinys ir funkcijos pagal ugdymo įstaigos pobūdį nediferencijuojamos. Mano manymu socialinio pedagogo funkcijos gali būti detalizuojamos pagal socialinio pedagogo pareigas, veiklos sferas (sritis), turinį, paskirtį.

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinti mokyklos psichologo bendrieji pareiginiai nuostatai⁴⁰, reglamentuojantys psichologo, dirbančio mokykloje, vykdančioje ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio, specialiojo ugdymo ir profesinio mokymo programas, veiklą. Mokyklos psichologas įvertina ir padeda spręsti mokinio psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas bendradarbiaudamas su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) ir mokytojais. Mokyklos psichologas privalo turėti aukštąjį išsilavinimą ir psichologo kvalifikaciją (specialybę) ir ne žemesnį nei psichologijos magistro kvalifikacinį laipsnį ar jam prilyginamą kvalifikaciją (ne mažiau nei 240 kreditų

⁴⁰ Dėl mokyklos psichologo bendrųjų pareiginių nuostatų 2005 m. liepos 22 d. Nr. ISAK – 1548, http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/05-07-22-ISAK-1548.htm.)

apimties nuosekliųjų universitetinių psichologijos krypties studijų). Mokyklos psichologas atsako už korektišką gautų duomenų panaudojimą, turimos informacijos konfidencialumą, savo darbo kokybę bei mokinių saugumą savo darbo metu.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo⁴¹ antrajame skirsnyje (Švietimo sistemos sandara), 6 str. teigiama, kad Lietuvos švietimo sistema apima pagalbą mokiniui. Tai yra informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialioji pedagoginę ir specialiąją bei medicininę pagalbą. Atskiru 19 straipsniu yra reglamentuojama psichologinė pagalba, kurios paskirtis – padėti mokiniui atgauti dvasinę darną, gebėjimą gyventi ir mokytis.

Psichologinės pagalbos mokiniui teikimo tvarkos apraše⁴² psichologinei pagalbai keliami tokie uždaviniai:

- nustatyti mokinio psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas ir padėti jas spręsti;
- stiprinti mokytojų, tėvų (globėjų, rūpintojų) gebėjimą bendrauti su mokiniais, turinčiais psichologinių problemų;
- padėti laiduoti palankias psichologines sąlygas ugdymo(- si) procese.

Psichologo funkcijos

Pagrindinės bendrojo lavinimo mokyklos psichologo funkcijos ir atsakomybė yra:

- įvertinti mokinio galias ir sunkumus, raidos ypatumus, psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas, vaiko brandumą mokytis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas;
- bendradarbiauti su mokytoju, specialiuoju pedagogu, logopedu, socialiniu pedagogu ir kitais su mokiniu dirbančiais specialistais, numatant ugdymo tikslų ir uždavinių pasiekimo būdus, dirbti mokyklos specialiojo ugdymo komisijoje;
- konsultuoti psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius mokinius, jų tėvus (globėjus, rūpintojus) šių problemų sprendimo klausimais;
- rengti individualias rekomendacijas mokinio psichologinėms, asmenybės ir ugdymosi problemoms spręsti;
- konsultuoti mokinius profesijos pasirinkimo klausimais;
- inicijuoti, rengti ir įgyvendinti psichologinių problemų prevencijos programas, padedančias išvengti psichologinių, asmenybės ir ugdymo problemų bei veiksmingiau ugdyti psichologinių, asmenybės ir ugdymo problemų turinčius mokinius;
- dalyvauti formuojant teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į psichologinių, asmenybės ir ugdymo problemų turinčius mokinius bei jų ugdymą kartu su bendraamžiais;

⁴¹ LR švietimo įstatymas (2008).

⁴² Psichologinės pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašas (2004).

- šviesti mokyklos bendruomenę vaiko raidos psichologijos, pedagoginės ir socialinės psichologijos klausimais;
- rinkti ir kaupti informaciją, reikalingą konsultuojamų mokinių problemoms spręsti, bendradarbiauti su mokyklos bendruomene, esant būtinybei ir su kitomis institucijomis (Vaiko teisių apsaugos tarnybomis, psichikos sveikatos centrais, policija ir kt.), bei atlikti mokinių veiklos ir elgesio pamokų metu stebėseną;
- teikti informaciją apie mokinius, turinčius psichologinių, asmenybės ir ugdymo problemų, suinteresuotiems asmenims ar institucijoms, susijusioms su šių mokinių ugdymu, gavus tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimą;
- atlikti mokykloje aktualius psichologinius tyrimus atsižvelgiant į mokyklos bendruomenės poreikius;
- dalyvauti kuriant rengiamas (aprobuojamas) mokinio psichologinio vertinimo metodikas bei mokslo ir studijų institucijų vykdomuose projektuose;
- tvarkyti ir pildyti savo darbo dokumentus;
- derinti su mokyklos direktoriumi bei mokytojų taryba metinės veiklos prioritetus ir pagal juos rengti savo veiklos programą mokslo metams;
- planuoti atliekamų darbų kiekį (krūvį) pagal savo turimų etatinių valandų mokykloje skaičių ir derinti jį su mokyklos administracija;
- skirti pusę savo darbo laiko tiesioginiams ryšiams su psichologinės pagalbos gavėjais, likusiu darbo laiku tvarkyti mokinių įvertinimų duomenis, dokumentus, rengti rekomendacijas, prevencines programas, ruošti konsultacijoms, paskaitoms, tobulinti profesinę kvalifikaciją. Šių darbų atlikimo vieta derinama su mokyklos administracija;
- vykdyti kitus mokyklos vadovo pavedimus, susijusius su psichologo funkcijomis.

Psichologo veiklos kryptys

Mokyklos psichologo veikla yra kompleksinė, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusi su švietimo, vaikų globos įstaigomis ir šeimomis ir apima šias kryptis:

- **Konsultavimo:** tai pagrindinė mokyklos psichologo veiklos kryptis. Konsultuojama siekiant aptarti ir nustatyti vaiko, tėvų (ar teisėtų vaiko atstovų), pedagogų problemas, planuoti veiklą joms spręsti ir numatyti tiesioginio poveikio būdus. Mokyklos psichologas dažniausiai pateikia rekomendacijas ir moko ugdymo proceso dalyvius tiesioginio poveikio būdų, bendradarbiauja su tėvais (ar teisėtais vaiko atstovais), pedagogais, švietimo, vaikų globos įstaigų vadovais ir kitais su vaiko ugdymu susijusiais asmenimis.
- **Psichologinio įvertinimo:** tai konsultavimo tikslais reikalingų duomenų apie vaiko psichologinės problemos būklę gavimas, remiantis psichologiniais metodais.

- Profesinio kuravimo: tai mokyklos psichologo veiklos kuravimas, atliekamas siekiant užtikrinti psichologo darbo kokybę, profesinį tobulėjimą ir pagelbėti sprendžiant sudėtingus atvejus.
- Tyrimo: tai mokslinis, sistemingas psichologinių faktų kaupimas, jų atskleidimas ir analizė; rekomendacijų rengimas, remiantis tyrimo medžiaga, jų teikimas ir diegimas praktinėje veikloje.
- Psichologinio švietimo: tėvų, pedagogų ir kitų su vaiko ugdymu susijusių asmenų švietimas aktualiais vaiko psichologijos, amžiaus tarpsnių, pedagoginės ir socialinės psichologijos klausimais.

Psichologo darbo turinys

Mokyklos psichologo darbo turinys priklauso nuo įstaigos poreikių ir turimos kvalifikacinės kategorijos.

Psichologo asistento darbo turinys:

- savarankiškai psichologiškai šviečia tėvus (ar teisėtus vaiko atstovus), pedagogus,
- konsultuoja neviršydamas savo kompetencijos (pagal turimus kvalifikacinius pažymėjimus), veda psichologijos pamokas.

Psichologo darbo turinys:

- savarankiškai psichologiškai įvertina vaiką;
- konsultuoja vaikus, tėvus (ar teisėtus vaiko atstovus), pedagogus;
- atlieka psichologinius tyrimus;
- organizuoja psichologinį švietimą (veda psichologijos pamokas).

Vyresniojo psichologo darbo turinys:

- psichologiškai įvertina vaiką;
- dirba su sutrikimų (mokymosi negalių) turinčiais ir problemiškais (mokymosi motyvacijos, elgesio, emocijų, bendravimo problemų turinčiais) vaikais individualiai arba grupėse;
- konsultuoja tėvus (ar teisėtus vaiko atstovus), pedagogus;
 - psichologiškai šviečia tėvus (ar teisėtus vaiko atstovus), pedagogus;
- sprenddamas vaikų problemas bendradarbiauja su kitais specialistais (specialiaisiais pedagogais, logopedais, gydytojais),
- dirba įstaigos specialiojo ugdymo komisijoje.

Be to, esant poreikiui, vyresnysis psichologas:

- ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje ir pradinėje mokykloje veda bendravimo ir socialinių įgūdžių lavinimo užsiėmimus vaikų grupėms;

- atlieka psichologinius tyrimus;

Pagrindinėje mokykloje ir vidurinėje (gimnazijoje):

- veda bendravimo ir socialinių įgūdžių lavinimo užsiėmimus vaikų grupėms;
- konsultuoja lytinio švietimo ir narkomanijos klausimais dėl tolesnio mokymosi ir profesijos pasirinkimo;
- atlieka psichologinius tyrimus.

Psichologo metodininko darbo turinys:

- psichologiškai įvertina vaiką ir nustato jo sutrikimus;
- dirba su sutrikimus (mokymosi negalias) turinčiais ir problemiškais (mokymosi motyvacijos, elgesio, emocinių, bendravimo problemų turinčiais) vaikais individualiai ir grupėse;
- dirba specialiojo ugdymo komisijoje, bendradarbiauja su kitais specialistais sprendžiant vaikų problemas;
- konsultuoja tėvus (ar teisėtus vaikų atstovus) ir pedagogus;
- veda užsiėmimus tėvams (ar teisėtiems vaikų atstovams), pedagogams;
- atlieka profesinį kuravimą;
- psichologiškai šviečia tėvus (ar teisėtus vaiko atstovus) ir pedagogus.

Be to, esant poreikiui psichologas metodininkas:

- ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje ir pradinėje mokykloje koreguoja vaikų grupių (klasių) tarpasmeninius santykius; atlieka psichologinius tyrimus;

pagrindinėje mokykloje ir vidurinėje (gimnazijoje) :

- konsultuoja lytinio švietimo ir priklausomybių prevencijos, tolesnio mokymosi ir profesijos pasirinkimo gabumų ir kūrybiškumo klausimais;
- koreguoja klasių tarpasmeninius santykius;
- atlieka psichologinius tyrimus.

Psichologo eksperto darbo turinys:

- psichologiškai įvertina vaiką ir nustato sutrikimus;
- dirba su sutrikimus (mokymosi negalias) turinčiais ir problemiškais (mokymosi motyvacijos, elgesio, emocinių, bendravimo problemų turinčiais) vaikais individualiai ir grupėse;
- konsultuoja tėvus (ar teisėtus vaiko atstovus) ir pedagogus;
- veda užsiėmimus tėvams (ar teisėtiems vaiko atstovams) ir pedagogams;
- dirba su ugdymo įstaigos bendruomene;

- atlieka profesinį kuravimą, veda kvalifikacinius seminarus psichologams;
- psichologiškai šviečia tėvus (ar teisėtus vaiko atstovus) ir pedagogus;
- atlieka psichologinius tyrimus.

Be to, esant poreikiui, psichologas ekspertas ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje ir pradinėje mokykloje:

- tarpininkauja sprendžiant konfliktus;
- koreguoja vaikų grupių tarpasmeninius santykius;
- rengia metodines priemones, leidinius, vadovėlius;
- dalyvauja ekspertų komisijų darbe;

Pagrindinėje mokykloje ir vidurinėje mokykloje (gimnazijoje):

- konsultuoja tolesnio mokymosi ir profesijos pasirinkimo, lytinio švietimo ir priklausomybių prevencijos, gabumų ir kūrybiškumo klausimais;
- tarpininkauja sprendžiant konfliktus;
- koreguoja klasių tarpasmeninius santykius;
- rengia metodines priemones, leidinius, vadovėlius;
- dalyvauja ekspertų komisijų darbe.

Specialiojo ugdymo įstaigų psichologai pasirenka darbo turinį orientuodamiesi į vaikų, kuriuos aptarnauja, amžių ir ypatumus.

Nors vienas iš psichologinės pagalbos uždavinių - stiprinti mokytojų, tėvų (globėjų, rūpintojų) gebėjimą bendrauti su mokiniais, turinčiais psichologinių problemų, konsultuoti vaikus, tėvus (ar vaiko globėjus), pedagogus dėl elgesio ir emocijų sutrikimų, adaptacijos ugdymo įstaigoje, paauglystės krizių, padidėjusios rizikos išitraukti į nusikalstamų grupuočių veiklą, įprasti prie alkoholio ir (ar) narkotikų. Lietuva ir toliau Europoje pirmauja pagal vaikų patiriamų patyčių dažnumą ir savižudybių skaičių. Kaip šią problemą padeda spręsti mokyklos psichologai? Jų teikiama nauda kalbinti moksleiviai abejoja: esą bėdomis galima pasidalinti ir su matematiku ar chemiku, klasės auklėtoju ar draugais, svarbiausia - kad žmogus būtų patikimas, o esant rimtai bėdai daugelis moksleivių ieškotų privačių paslaugų. "Tik pirmam pokalbiui vaikas gali ateiti vienas, o jei psichologas nustato, kad vaikui reikia rimtesnės pagalbos, norint su juo dirbti, reikia gauti tėvų leidimą. O tai - sudėtinga užduotis. Prisikviesti tėvus, kad duotų sutikimą, dažnai būna neįmanoma, ypač jei vaikas skundžiasi dėl bėdų šeimoje", - pastebėjo vienos uostamiečio mokyklos direktoriaus pavaduotoja. (Žiūrėta 2011 m. rugsėjis 28 d.).

Nors Salamankos deklaracijoje (1996) nurodoma, jog specialiųjų poreikių vaikų lavinimu turėtų rūpintis ne tik profesionalūs specialistai, bet ir tėvai, o ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas turėtų remtis kooperavimosi, paramos vienu kitiems principu. Navaitis

(2001) kalbėdamas apie psichologinę pagalbą šeimai pažymi tėvų priešinimąsi, nenorą priimti pagalbą.

Ališauskas (2003) atliko tyrimą „Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų ugdymo(-si) poreikių vaiko socialinės – psichologinės charakteristikos atskleidimas“, kurio išvadose teigiama, kad „Specialiųjų ugdymo(-si) poreikių turinčių ugdytinių socialinis fonas (šeiminė struktūra) dažniau yra kitokia nei jų bendraamžių (specialiųjų ugdymo(-si) poreikių turintys ugdytiniai dažniau auga vienišų tėvų šeimose). Tai patvirtina ir ekspertai (specialieji bei socialiniai pedagogai). Ekspertai vertindami linkę etiketizuoti šių vaikų šeimas (“Rizikos grupės” šeima arba asociali šeima; prastas mikroklimatas šeimoje), nors pripažįstama, jog šiose šeimose yra ir išreikšto solidarumo jausmų. Vertindami ugdytinių socialinį foną, svarbiausiu dalyku laiko neefektyvų mokyklos ir šeimos bendradarbiavimą.

Navaičio (2001) tyrimai rodo, kad iš svarbesnių problemų, dėl kurių vaikai, daugiausia paaugliai, kreipiasi į psichologinę konsultaciją, maždaug 15–18 proc. sudaro su šeima, kurioje vaikas gyvena, susiję sunkumai. Tai rodo, kad daugelio vaikų psichologinė savijauta priklauso nuo santykių su tėvais. Tėvų elgesys ir požiūris į vaikus lemia tai, kaip lengvai jis išsiugdys įvairius įgūdžius, įgis savarankiškumo, pasitikėjimo savo jėgomis, suformuos teigiamą savęs vertinimą. Kaip nurodo Navaitis (2001), tėvų šiurkštumas ir nesupratingumas, savo pareigų nevykdymas, tolerancijos stoka gerokai apsunkina vaikų gyvenimą ir sukelia psichologinių problemų. Vaikai, su kuriais žiauriai elgiamasi, mažiau pasitiki žmonėmis, sunkiau palaiko su jais stabilius emocinius ryšius, nors ir jaučia stiprų meilės poreikį.

Psichologinėje literatūroje dažniausiai dėmesys skiriamas klasikinėms šeimoms, literatūros, kurioje būtų išsamiai aprašyta problemos, su kuriomis susiduria šeimos, auginančios specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, trūksta. Spec.poreikių vaikus auginančios šeimos dar nėra tyrimo objektas.

Mokyklos psichologas – specialistas, aptarnaujantis švietimo, vaikų globos įstaigų bendruomenes, kurio pagrindinis uždavinys yra rūpintis vaikų psichine sveikata ir reikalingų psichologinių ugdymo sąlygų sudarymu.

Plačiausią paslaugų spektrą mokykloje sudaro specialiojo pedagogo atliekama veikla. Pasak Galkienės (2005), specialiųjų pedagogų uždavinys – teikti kvalifikuotą pagalbą visų amžiaus tarpinių mokiniams, sprendžiant išskylančias mokymosi problemas, t. y. nustatant ugdymo turinio individualizavimo principus, parenkant, pritaikant ir įgyvendinant tinkamas mokymosi strategijas, mokymo priemones bei kompensacinę techniką, teikiant kitas su mokymusi susijusias paslaugas bei gerinant mokinio mokymosi veiksmingumą. Specialusis pedagogas yra vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, mokytojas ir komandinio darbo atstovas, gebantis

bendrauti ir bendradarbiauti su mokytojais, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais, jų šeimomis, specialistais (Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas, 2004).

Specialiojo ugdymo įstatymo (1998) penktame straipsnyje išskirti tokie pagrindiniai specialiojo ugdymo uždaviniai:

- 1) padėti specialiųjų poreikių asmeniui suvokti bendrąsias žmogaus vertybes ir puoselėti dorą, kaip būtiną demokratinės gyvenimosi pagrindą;
- 2) rengti specialiųjų poreikių asmenis savarankiškam gyvenimui vietos bendruomenėje;
- 3) teikti kvalifikuotą specialiąją pedagoginę psichologinę pagalbą specialiųjų poreikių asmenims;
- 4) užtikrinti lygias teises specialiųjų poreikių asmenims įgyti pradinį, pagrindinį, vidurinį išsilavinimą, profesiją;
- 5) pripažįstant specialiųjų poreikių vaikų ir suaugusiųjų gebėjimus ir galias, sudaryti tęstinio ugdymosi galimybes;
- 6) sudaryti sąlygas specialiųjų poreikių asmenims integruotai ugdytis bendrojo ugdymo įstaigose.

Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatymo⁴³ 16 straipsnyje nurodomos specialiųjų poreikių asmenų ugdymo formos :

- 1) visiška integracija;
- 2) dalinė integracija;
- 3) ugdymas specialiojo ugdymo įstaigoje;
- 4) ugdymas namuose (10, 11 ir 12 straipsniuose numatytais atvejais).

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro patvirtinti⁴⁴ specialiojo pedagogo bendrieji pareiginiai nuostatai reglamentuojantys specialiojo pedagogo, dirbančio mokykloje, vykdančioje ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio, adaptuotą pradinio, pagrindinio, vidurinio, pradinio ir pagrindinio specialiojo ugdymo bei profesinio mokymo programas, veiklą. Specialusis pedagogas teikia specialiąją pedagoginę pagalbą mokiniams, turintiems intelekto sutrikimų, specifinių pažinimo sutrikimų (neišlavėjimų), emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų, judesio ir padėties sutrikimų, lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų, kompleksinių sutrikimų ir ribotą intelektą, taip pat kochlearinių implantų naudotojams (toliau – specialiųjų poreikių mokiniai).

Specialiajam pedagogui keliami tokie kvalifikaciniai reikalavimai: aukštasis išsilavinimas ir specialiojo pedagogo (oligofrenopedagogo) profesinė kvalifikacija; individualių programų rengimo principų, ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo, bendrųjų, specialiųjų programų ir išsilavinimo standartų, bendrųjų ugdymo planų išmanymas; pedagoginio vertinimo metodikų

⁴³ Lietuvos Specialiojo ugdymo įstatymas 1998 m. gruodžio 15 d. Nr. VIII-969.

⁴⁴ Dėl mokyklos specialiojo pedagogo bendrųjų pareiginių nuostatų 2005 m. gruodžio 29 d. Nr. ISAK-2676.

išmanymas, gebėjimas atlikti pedagoginį mokinių vertinimą, nustatyti jų žinių, mokėjimų, įgūdžių, gebėjimų lygį ir jų atitikimą ugdymo programoms bei specialiesiems ugdymosi poreikiams, įvertinti pažangą; specialiųjų poreikių mokinių ugdymo metodų išmanymas, gebėjimas juos taikyti padedant specialiųjų poreikių mokiniams, įsisavinti mokomąją medžiagą ir lavinant jų sutrikusias funkcijas; gebėjimas bendrauti su specialiųjų poreikių mokiniais ir bendradarbiauti su mokytojais, kitais asmenimis, tiesiogiai dalyvaujančiais ugdymo procese, specialiųjų poreikių mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais), pedagoginių psichologinių tarnybų, sveikatos priežiūros, švietimo ir kitų įstaigų darbuotojais. Specialusis pedagogas atsako už kokybišką savo funkcijų vykdymą, korektišką gautų duomenų panaudojimą, turimos informacijos konfidencialumą ir specialiųjų poreikių mokinių saugumą, sveikatą ir gyvybę savo darbo metu.

Specialiojo pedagogo funkcijos:

- atlikti pedagoginį mokinių vertinimą, nustatyti mokinių žinių, mokėjimų, įgūdžių, gebėjimų lygį ir jų atitikimą ugdymo programoms bei įvertinti pažangą mokykloje ir esant žymiai ribotam mokinio mobilumui dėl ligos ar patologinės būklės, mokinio namuose;
- bendradarbiauti su mokytojais, specialiųjų poreikių mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais asmenimis, tiesiogiai dalyvaujančiais ugdymo procese, mokyklą aptarnaujančios pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais, numatyti ugdymo tikslus ir uždavinius bei jų pasiekimo būdus ir metodus, atitinkančius specialiųjų poreikių mokinių poreikius bei galimybes, ir juos taikyti;
- rengti sutrikusių funkcijų lavinimo individualiąsias, pogrupines ir grupines programas (tik dirbant mokykloje, vykdančioje ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo programas), veiklos ataskaitą;
- padėti specialiųjų poreikių mokiniams įsisavinti ugdymo turinį (specialiojo pedagogo kabinete ar grupėje/klasėje) ir lavinti jų sutrikusias funkcijas, atsižvelgiant į kiekvieno specialiųjų poreikių mokinio gebėjimus, ugdymosi galimybes, mokymosi ypatumus;
- patarti mokytojams, kaip pritaikyti specialiųjų poreikių mokiniams mokomąją medžiagą ir mokymo priemones, rengti ugdymo programas (dirbant mokykloje, vykdančioje ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo programas), modifikuoti ir adaptuoti bendrąsias programas;
- teikti metodinę pagalbą mokytojams, specialiųjų poreikių mokinių tėvams (globėjams, rūpintojams) ir kitiems asmenims, tiesiogiai dalyvaujantiems ugdymo procese, ir juos konsultuoti specialiųjų poreikių mokinių ugdymo klausimais;
- naudoti ugdymo procese mokymo priemones atsižvelgiant į specialiųjų poreikių mokinių amžių, specialiuosius ugdymosi poreikius, individualius gebėjimus ir ugdymo turinį;

- tvarkyti ir pildyti savo darbo dokumentus;
- dalyvauti mokyklos specialiojo ugdymo komisijos veikloje;
- taikyti savo darbe specialiosios pedagogikos naujoves;
- šviesti mokyklos bendruomenę specialiųjų poreikių mokinių ugdymo, specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo klausimais, formuoti mokyklos bendruomenės ir visuomenės teigiamą požiūrį į specialiųjų poreikių mokinius;
- vykdyti kitus mokyklos direktoriaus pavedimus, susijusius su specialiojo pedagogo pareigomis, ir atlikti kitus netiesioginius su mokiniais darbus, kuriuos įsakymu nustato mokyklos direktorius, suderinęs su mokytojų taryba ir specialiuoju pedagogu.

Logopedai⁴⁵ teikia specialiąją pedagoginę pagalbą mokiniams, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų, taip pat kochlearinių implantų naudotojams (toliau – mokiniai, turintys kalbos sutrikimų).

Vieno iš komandos narių – logopedo – pagrindinis uždavinys yra ištirti mokinių kalbos trūkumus, formas bei priežastis ir sudaryti korekcinio ugdymo individualias programas, kuriose numatomi įvairių sutrikimų šalinimo būdai ir priemonės (Juknienė, Lečkauskienė, 1996).

Taisyklingas ir gerai išsivystęs kalbėjimas yra labai svarbi prielaida, lemianti sėkmingą mokinio mokymąsi mokykloje. Pasak Giedrienės (1988), sutrikusi kalbėjimo raida neišvengiamai turi įtakos mokinio mokymuisi mokykloje. Mokykloje mokiniai naujas žinias apie supantį pasaulį gauna kalbine forma. Kad mokiniai šias žinias, informaciją suvoktų ir priimtų turi būti tam tikras kalbėjimo išsivystymo lygis. Sutrikusi kalbėjimo plėtotė taip pat turi įtakos ir mokinių bendravimui su aplinkiniais. Kai mokinys negali normaliai bendrauti su aplinkiniais, jis gauna mažesnę kiekį informacijos. Sistemingai gaunama informacija, žinios lavina mokinių atmintį, mąstymo procesus, pažinimo interesus. Giedrienė (1998) teigia, kad tik normali kalbėjimo plėtotė lemia normalų psichinį vaiko brendimą. Atlikti pradinių klasių mokinių pažangumo tyrimai (Giedrienė, 1988) rodo, kad kalbėjimo raidos sutrikimai dažnai tampa prasto mokymosi priežastimi.

Lietuvos Respublikos įstatymuose ir Švietimo ir mokslo ministro įsakymuose, reglamentuojančiuose švietimo įstaigų veiklą, nurodoma, kad socialiniai pedagogai, psichologai, specialieji pedagogai, logopedai dalyvauja specialiojo ugdymo komisijose, pedagogų tarybose. Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatyme⁴⁶ nurodoma, kad bendrojo ugdymo įstaigos teikia specialiąją pedagoginę, psichologinę ir socialinę pagalbą specialiųjų poreikių asmenims ir jų tėvams (ar vaiko globėjams).

⁴⁵ Logopedų bendrieji pareiginiai nuostatai, Žin., 2006, Nr. 39-1421.

⁴⁶ Lietuvos Specialiojo ugdymo įstatymas 1998 m. gruodžio 15 d. Nr. VIII-969.

Logopedų funkcijos:

- įvertina mokinių kalbos raidos ypatumus, nustato kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus, specialiuosius ugdymosi poreikius mokykloje ar, esant žymiai ribotam mokinio mobilumui dėl ligos ar patologinės būklės, mokinio namuose;
- siūlo skirti specialiąją pedagoginę pagalbą mokiniams, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. Sąrašą mokinių, kuriems numato teikti specialiąją pedagoginę (logopedo) pagalbą, suderina su mokyklą aptarnaujančia pedagogine psichologine tarnyba ir teikia tvirtinti mokyklos vadovui, o jam šį sąrašą patvirtinus, pateikia mokyklos specialiojo ugdymo komisijai;
- bendradarbiaudami su mokytojais, specialiųjų poreikių mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais asmenimis, tiesiogiai dalyvaujančiais ugdymo procese, mokyklą aptarnaujančios pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais, numato specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tikslus ir uždavinius, jų pasiekimo būdus ir metodus, atitinkančius specialiuosius mokinių poreikius bei galimybes, ir juos taiko;
- sudaro individualiąsias, pogrupines ir grupines specialiųjų poreikių mokinio/mokinių kalbos ugdymo programas, jas taiko, rengia savo veiklos ataskaitą;
- šalina specialiųjų poreikių mokinių kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus;
- padeda mokytojams pritaikyti mokiniams, kuriems paskirta specialioji pedagoginė pagalba, mokomąją medžiagą ir mokymo priemones;
- padeda mokytojams rengti mokinių, kuriems paskirta specialioji pedagoginė pagalba, ugdymo
- programas;
- konsultuoja mokytojus, specialiųjų poreikių mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus) ir kitus asmenis, tiesiogiai dalyvaujančius ugdymo procese, specialiosios pedagoginės pagalbos mokiniams teikimo klausimais;
- rengia ir naudoja specialiosios pedagoginės (logopedinės) pagalbos teikimo procese specialiąsias mokymo priemones, skirtas specialiųjų poreikių mokinių kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų lavinimui;
- dalyvauja mokyklos specialiojo ugdymo komisijos veikloje;
- taiko savo darbe logopedijos naujoves;
- šviečia mokyklos bendruomenę aktualiais kalbos raidos, kalbos neišlavėjimo ar sutrikimų prevencijos ir jų šalinimo, specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo klausimais, formuoja mokyklos bendruomenės ir visuomenės teigiamą požiūrį į specialiųjų poreikių mokinius.

Remiantis nagrinėtų dokumentų turiniu galima išskirti svarbiausias mokyklos specialistų atliekamų funkcijas:

- įvertinimo (vaiko galių, sunkumų, vaiko situacijos, žinių, mokėjimų, atitikimo standartams ir programoms įvertinimas, ugdymo tikslų, uždavinių darbo metodų bei būdų numatymas);
- konsultacinę (pataria, padeda, konsultuoja tėvus, mokytojus, specialistus);
- korekcinę (skatina, įgalina, padeda adaptuotis, aktyvina,);
- šviečiamąją (informuoja, aiškina);
- prevencinę (numato neigiamus reiškinius, poelgius ir padeda jų išvengti);
- teisinę (atstovauja, gina vaiko interesus);
- tiriamoji (faktų atskleidimas, tyrimas, rekomendacijų rengimas);
- organizacinę koordinacinę (palaiko ryšius),
- informacinę (siunčia, perduoda) informaciją);
- vadybinę (organizuoja, telkia, planuoja, priima sprendimus ir už juos atsako);

Specialiojo pedagogo funkcijų bendrojo lavinimo mokykloje analizę išsamiai nagrinėjo Ališauskas, Rusteika (2008)⁴⁷. Tyrimu siekta išsiaiškinti bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo pedagogo funkcijų struktūrą, specialiojo pedagogo pareiginėje instrukcijoje numatytų funkcijų realizavimo būklę ir šių funkcijų realizavimo poreikį. Kaip teigia Ališauskas „Svarbi specialiojo pedagogo veiklos sritis – bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais. Įtraukdamas juos į ugdymo procesą kaip lygiaverčius partnerius, pedagogas geriau pažįsta savo mokinius, supranta jų mokymosi sėkmių ir nesėkmių priežastis, suvokia tėvų ir vaikų bendravimo ypatumus“(Ališauskas, 2008, 20 pslp.) Respondentai nepalankiausiai vertina specialiojo pedagogo darbą su tėvais dėl nepakankamos iniciatyvos, kad tėvai dalyvautų ugdymo procese. Bendradarbiavimas su tėvais, kaip rodo tyrimo duomenys, nėra prioritetinga veiklos sritis. Respondentai apsiriboja tik informacijos apie ugdytinių mokymosi problemas teikimu tėvams. Pasigendama bendradarbiavimo, įpareigojančio tėvus prisiimti atsakomybę už vaiko ugdymą. Taigi didžiausių pokyčių specialiojo pedagogo veikloje reikalauja būtent bendravimas ir bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais.

Apibendrinant mokyklos specialistų atliekamas funkcijas galima teigti, kad mokyklos specialistai atlieka įvairias funkcijas, tačiau pagal tikslinę grupę, į kurią orientuota skiriasi kiekvieno specialisto pagalba, skiriasi šių specialistų funkcijų turinys. Socialinio pedagogo veikla orientuojasi į ugdytinius, turinčius socialinių problemų, psichologo – į ugdytinius, turinčius psichologinių problemų, logopedo – turinčius kalbos sutrikimų, specialaus pedagogo – į specialiųjų poreikių mokinių ugdymą.

⁴⁷ Specialiojo pedagogo funkcijų bendrojo lavinimo mokykloje analizė(2008). Tyrimo ataskaita.

3. PEDAGOGINĖS – PSICHOLOGINĖS PAGALBOS MOKYKLOJE TĖVAMS, AUGINANTIEMS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKUS, TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologinis ir metodinis pagrindimas

Metodologiją reikia suprasti kaip mokslą, aiškinantį mokslinio tyrimo metodus bei bendrą mokslo metodų teoriją. Kaip teigia Gončiarovas: „tiksliai apgalvota metodologija yra tyrimo siela, ji lemia ir vysto tyrimo metodus, o reiklus mokslinis, turiningas tyrimas atskleidžia reiškinių prigimtį“ (Tidikis, 2003, p. 190).

Tyrimo buvo naudotos 2 *uždaro tipo anketos*, kurios buvo sukonstruotos darbo autorės. Viena skirta tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaikams (priedas Nr.1), kita – ugdymo įstaigų pedagogams, kurie dirba su specialiųjų poreikių vaikais (priedas Nr. 2).

Anot Luobikienės (2000), anketa yra klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekimas išskirti kokį nors socialinį reiškinį ar procesą, visuma. Anketavimas suteikia respondentams galimybę patiems atsakyti į pateiktus klausimus ar teiginius. Klausimyną respondentas pildo savarankiškai vadovaudamasis nurodytomis taisyklėmis.

Kaip teigia Tidikis (2003), tai vienas populiariausių sociologinių tyrimų metodų. Daugybę informacijos galima gauti pateikus keletą klausimų ar teiginių. Žinoma, reikia atminti, jog gauti duomenys turi būti patikimi. Dėl šio dalyko anketinio tyrimo metodas yra kritikuojamas. Tačiau turėtų būti kritikuotinas ne pats metodas, o netinkamas pasirengimas jį taikyti ir pats taikymas.

Beje, anketavimas padeda atskleisti įvairių reiškinų tendencijas. Tačiau, kaip pažymi Kardelis (2002, p. 475), „šis metodas yra sudėtingas, reikalauja profesionalaus pasirengimo, nagrinėjamos problemos išmanymo, kruopštaus, nuoseklaus darbo ir ne mažiau, o netgi daugiau negu kiti metodai, laiko“. Giddens (2005) mini, kad apklausų tikslas – surinkti duomenis, kuriuos galima nagrinėti statistiškai, šitaip atskleidžiant modelius ir dėsningumus.

Respondentai anketiniams tyrimams buvo parinkti Valackienė ir Mikėnė (2008) pažymi, kad patogioji atranka apima tuos generalinės aibės vienetus, kurie yra lengvai prieinami. Vienoje apklausoje dalyvavo Anykščių mieste ir rajone ugdymo įstaigas lankančių specialiųjų poreikių mokinių tėvai, kitoje – Anykščių miesto ir rajono ugdymo įstaigų socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, logopedai, psichologai ir klasės auklėtojai, dirbantys su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais. Iš viso buvo apklausta 119 tėvų ir 102 mokyklų pedagogai bei specialistai.

Tėvams skirtą anketą sudaro demografinės ir diagnostinės dalys, kurios aptariamoms išsamiau 1 lentelėje.

Demografinių ir diagnostinių blokų apibūdinimas (tėvų anketa)

Anketos dalys	Klausimai	Apibūdinimas
Demografinis klausimų blokas	1- 3 klausimai	Respondentų lytis; vietovė, kurioje gyvenama; išsilavinimas
Diagnostinių klausimų blokas	4 klausimas	Bendravimo su mokytojais ir kitais specialistais mokykloje būdas
	5 klausimas	Pedagoginių švietimo formų priimtinumas
	6 klausimas	Vaiko problemos
	7 klausimas	Pedagoginių žinių auklėjant vaiką užtektinumas
	8 klausimas	Psichologinių žinių auklėjant vaiką užtektinumas
	9 klausimas	Medicininės žinių auklėjant vaiką užtektinumas
	10 klausimas	Siūloma pedagoginė-psichologinė-konsultacinė pagalba mokykloje
	11 klausimas	Klausimai, kuriais reiktų kreiptis į mokytojus ar kitus specialistus
	12 klausimas	Specialistų pagalbai poreikis
	13 klausimas	Dalyvavimas ir aptarimas, sprendžiant vaiko ugdymo(si) problemas
	14 klausimas	Dalyvavimas kartu su vaiku bei kitais specialistais sudarant pagalbos planą
	15 klausimas	Organizuojamų pagalbos specialistų ir tėvų susirinkimų reguliarumas
	16 klausimas	Pastovaus konsultacijų laiko tėvams numatymas ir paskelbimas iš specialistų pusės
	17 klausimas	Apsilankymo mokykloje, kurioje mokosi vaikas, dažnumas
18 klausimas	Kreipimosi pagalbos per mėnesį į mokykloje dirbančius specialistus dažnumas	

Mokyklų pedagogams ir specialistams skirtą anketą sudaro demografinės ir diagnostinės dalys, kurios aptariamos išsamiau 2 lentelėje.

Demografinių ir diagnostinių blokų apibūdinimas (tėvų anketa)

Anketos dalys	Klausimai	Apibūdinimas
Demografinis klausimų blokas	1- 6 klausimai	Respondentų amžius; lytis; pedagoginio darbo su specialiųjų poreikių vaikais stažas; kvalifikacija; pareigybė; studijų forma, kuria studijuodami įgijo pedagogo kvalifikaciją
Diagnostinių klausimų blokas	7 klausimas	Kvalifikacijos darbui su specialiųjų poreikių vaikais kėlimas
	8 klausimas	Žinių gilinimas
	9 klausimas	Dalyvavimas mokykloje organizuojamose seminaruose
	10 klausimas	Specialistų komandos, kuri padeda specialiųjų poreikių vaikams, buvimas
	11 klausimas	Pagalbos specialistų bendradarbiavimo plėtojimas
	12 klausimas	Darbo su šeima, kurioje auga specialiųjų poreikių vaikas, patirtis
	13 klausimas	Pagalbos teikimas šeimai, kurioje auga specialiųjų poreikių vaikas
	14 klausimas	Bendradarbiavimas tarp specialistų, aptariant vaiko ugdymosi ar asmenybės problemas, ugdymo turinio pritaikymo problemas
	15 klausimas	Specialiųjų poreikių vaikų tėvų bendravimas su mokytojais ir mokyklos specialistais
	16 klausimas	Mokinio dalyvavimas, aptariant ir sprendžiant jo ugdymosi ir asmenybės problemas
	17 klausimas	Asmenų dalyvavimas, sudarant mokiniui pagalbos planą
	18 klausimas	Pirmumo principo teikimas savybėms, kad komandinis darbas būtų sėkmingas
	19 klausimas (atviras)	Pasiūlymai, ką reikėtų daryti, siekiant tėvus įtraukti aktyviau dalyvauti Vaiko gerovės komisijos darbe
20 klausimas (atviras)	Pasiūlymai, ką reikėtų daryti, siekiant geriau teikti pagalbą tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaikus	

Atlikus apklausas buvo kuriamos surinktų duomenų matricos. Empiriniai duomenys buvo apdoroti, susisteminti ir grafiškai pavaizduoti naudojant *SPSS 15.0 (Statistical Package for Socialil Science) for Windows* (statistinės analizės tikslas – apibendrintų duomenų gavimas ir siekimas atskleisti reiškinių bendrąsias savybes pagal tam tikrus kintamuosius), Naudotos programos: *Windows Microsoft Office Excel 2003* bei *Windows Microsoft Office Word 2003* programos.

3.2. Tyrimo organizavimas

Siekiant atliepti į tiriamojo darbo uždavinius, buvo atliekama teorinė šaltinių analizė ir empirinis tyrimas. Empirinio tyrimo esmė - remiantis kiekybinių tyrimų duomenimis, identifikuoti pedagoginės – psichologinės pagalbos mokykloje tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaiką, ypatumus. Darbas buvo atliekamas tokia seka:

1. *Mokslinės literatūros analizė.* Šiame etape atlikta kritinė ir sisteminė mokslinės literatūros analizė analizuojamo tyrimo objekto atžvilgiu.
2. *Tyrimo imties nustatymas.* Kiekybiniams tyrimams atlikti, pasirenkant tiriamuosius, naudota tikimybinė patogioji atranka. Atliekant tyrimą nebuvo siekiama įtraukti kuo didesnę tiriamųjų grupę, tačiau buvo stengiamasi kuo geriau suvokti tyrinėjimo reiškinio daugiasluoksniškumą ir prasmes. Valackienė ir Mikėnė (2008) pažymi, kad šioje atrankoje laikomasi tyrėjui lengvai prieinamų generalinės aibės vienetų parinkimo tyrimui principo. Būtent pasirinktos tyrimo atlikimo vietos (Anykščių miestas ir rajonas) buvo lengviausiai pasiekiamos tyrėjai.
3. *Tyrimo instrumentų rengimas.* Kiekybiniams tyrimams atlikti parengtos 2 uždaro tipo anketos.
4. *Empirinių duomenų rinkimas.* Tyrimo anketos buvo platinamos įvairiais būdais: perduodama pažįstamiems mokyklų pedagogams; vykstant į mokyklas ir tariantis su mokyklos administracija dėl galimybės platinti anketas; platinant anketas paštu į atokesnes vietas. Respondentams buvo užtikrinamas anonimiškumas ir tai buvo akcentuojama pateikiant tyrimo anketas bei pažymėta pačiose anketose. Tyrėja įsipareigojo duomenis naudoti tik apdorotus ir apibendrintus baigiamojo darbo tikslams. Tyrimas buvo atliekamas 2011 m. rugsėjo-spalio mėnesiais.
5. *Duomenų apdorojimas.* Atliko tyrimo metu gauti duomenys buvo apdoroti taikant *SPSS 15.0 (Statistical Package for Socialil Sciense) for Windows, Windows Microsoft Office Excel 2003 bei Windows Microsoft Office Word 2003* programas. Tyrimo duomenims analizuoti buvo naudojamosi statistiniais metodais (aprašomoji statistika: dažniai (N), procentai (%)).

3.3. Tyrimo imties charakteristika

Šiame tyrime (anketinėse apklausoje) dalyvavo tėvai, auginantys specialių poreikių vaikus, bei ugdymo įstaigų pedagogai ir specialistai iš Anykščių miesto bei rajono. Iš viso buvo apklausti 119 tėvų ir 102 pedagogai bei specialistai.

Vykdam apklausas buvo siekiama sužinoti demografinę respondentų padėtį, kurią nusako įvairūs kintamieji. Tyrimui pasirinktų respondentų grupių pasiskirstymas pagal atskirus demografinius požymius pavaizduotas 3 ir 4 lentelėje. Tėvų demografinių duomenų rezultatai pateikti 3 lentelėje.

Respondentų (tėvų) demografinių duomenų rezultatai (N=119)

Demografinis blokas		N	%
Lytis	Moterys	110	92,4
	Vyras	9	7,6
Vietovė, kurioje gyvena			
Vietovė, kurioje gyvena	Rajono centras	24	20,2
	Miestelis	49	41,2
	Kaimas	46	38,7
Išsilavinimas			
Išsilavinimas	Pagrindinis	9	7,7
	Vidurinis	25	21,4
	Spec. vidurinis	33	28,2
	Aukštesnysis	35	29,9
	Aukštasis neuniversitetinis	12	10,3
	Aukštasis universitetinis	3	2,6

Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad dauguma apklausoje dalyvavusių respondentų - moterys. Tokį rezultatą lėmė greičiausiai lėmė tai, kad dažniausiai šeimoje mamos yra labiau susirūpinusios savo atžalų ugdymu. Tėvų, gyvenančių miesteliuose bei kaimuose, grupės sudarė panašius procentus visos imties (atitinkamai 41,2% ir 38,7%). Tuo tarpu likę – miestų gyventojai.

Mažiausia dalis apklaustųjų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Taip pat neženklūs skaičiai yra asmenų, turinčių pagrindinį bei aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą. Vis tik didžiausią respondentų dalį sudaro vidurinį, spec. vidurinį bei aukštesnįjį išsilavinimą turintys tėvai.

Tėvų demografinių duomenų rezultatai pateikti 4 lentelėje.

Respondentų (pedagogų ir specialistų) demografinių duomenų rezultatai (N=102)

Demografinis blokas		N	%
Lytis	Moteris	92	92,9
	Vyras	7	7,1
Amžius	Iki 30 metų	12	11,8
	Nuo 31 iki 40 metų	19	18,6
	Nuo 41 iki 50 metų	43	42,2
	Nuo 51 iki 60 metų	27	26,5
	61 ir daugiau metų	1	1,0
Pedagoginio darbo su specialiųjų poreikių vaikais stažas	Iki 10 metų	18	18,2
	Nuo 11 iki 15 metų	24	24,2
	16 ir daugiau metų	57	57,6
Pareigybė	Specialusis pedagogas	4	3,9
	Logopedas	-	-
	Psichologas	4	3,9
	Socialinis pedagogas	14	13,7
	Klasės auklėtojas	80	78,4
Studijų forma, kuria studijuodamas įgijo pedagogo kvalifikaciją	Dieninis skyrius	78	76,5
	Neakivaizdinis skyrius	19	18,6
	Kvalifikacijos kėlimo institutas	3	2,9
	Kita	2	2,0

Pedagogų ir specialistų, kaip ir tėvų, apklausoje didžiąją dalį tiriamųjų sudarė taip pat moterys. Tai paaiškinama tuo, kad pedagogines profesijas Lietuvoje statistiškai renkasi daug daugiau procentų moterų nei vyrų. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis⁴⁸, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose 2010-2011 mokslo metų pradžioje iš viso dirbo 38104 pedagogai, iš jų 33103 moterų (86,9%) ir 5001 vyrų (13,1%). Taip pat pastebima, kad daugiausiai respondentų turėjo vidutinį amžių (41-50 metų) bei 16 ir daugiau pedagoginio darbo stažą, dirbant su specialiųjų poreikių vaikais.

Vertinant specialistų pasiskirstymą tyrime pagal pareigybę, reikėtų paminėti, kad didžiąją dalį sudarė klasės auklėtojai ir asmenys pedagoginę kvalifikaciją įgiję dieniniame skyriuje. Tyrime dalyvavusių psichologų bei specialiųjų pedagogų skaičius labai mažas. Remiantis vieno tyrimo⁴⁹ duomenimis, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose dirbantiems psichologams tenka maždaug nuo 301 iki 600 moksleivių, o tai reiškia, kad apskritai psichologinės pagalbos teikimo lygis Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose yra itin prastas. Panaši situacija yra ir su

⁴⁸ Pedagogų skaičius 2010-2011 mokslo metų pradžioje. Lietuvos statistikos departamentas.

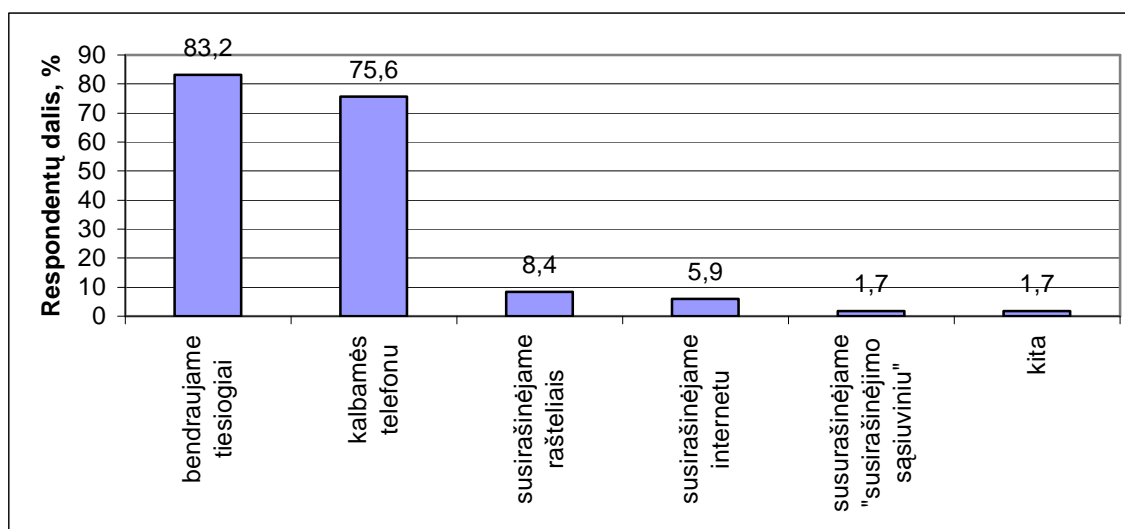
⁴⁹ Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis.

specialiaisiais pedagogais Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Juose daugiau apsiribojama specialiaja pagalba, t.y. mokytojų padėjėjais.

3.4. Pedagoginės – psichologinės pagalbos teikimas mokykloje tėvams: tėvų nuomonė

Tyrimu buvo siekta nustatyti pedagoginės – psichologinės pagalbos mokykloje tėvams teikimo ypatumus, remiantis tėvų nuomone.

Pirmiausiai buvo siekiama nustatyti, koku būdu tėvai bendrauja su mokytojais ir kitais specialistais mokykloje. 1 paveiksle pateikiami tyrimu gauti duomenys.

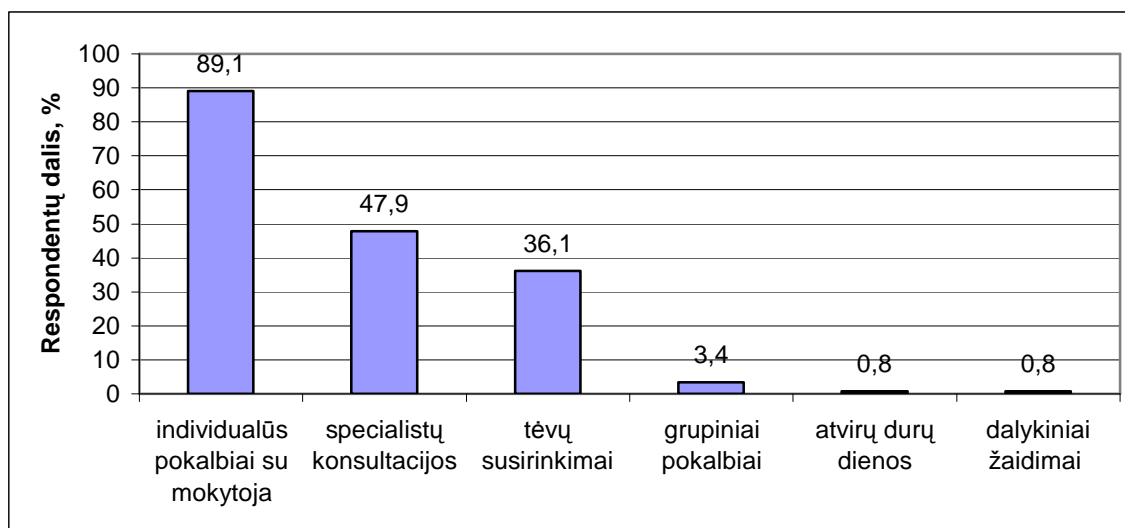

1 pav. Tėvų bendravimo su mokytojais ir kitais specialistais būdai,%

Iš gautų duomenų galima daryti prielaidą, jog tėvai linkę labiausiai bendrauti tiesiogiai arba telefonu. Tikriausiai taip yra todėl, kad tokiais bendravimo būdais galima labai greitai tiek paklausti klausimą, tiek ir sulaukti atsakymo rūpima tema.

Tokie būdai, kurie gali būti įvardijami kaip neakivaizdūs, nebuvo taip dažnai minimi tyrime dalyvavusių tėvų. Tarp atsakymų „kita“ tėvai paminėjo susirašinėjimą trumposiomis SMS žinutėmis.

Taip pat tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios švietimo formos yra priimtinausios tėvams. Rezultatai pateikiami 2 paveiksle.

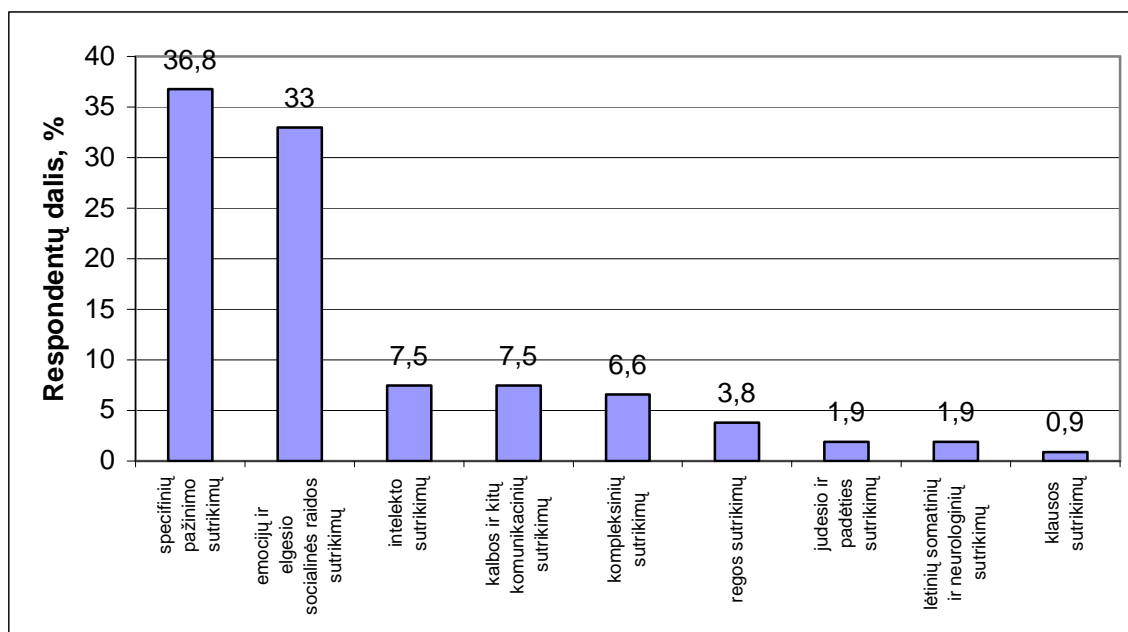

2 pav. Tėvams priimtinausios pedagoginio švietimo formos, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad labiausiai (beveik visi) tėvai pažymi individualius pokalbius su mokytoju. Ši forma, nors ir yra daugiau informacinio pobūdžio, tačiau joje galime pastebėti ir ugdomąją pusę: tėvams mokytojai aiškina, kažką pataria ir pan. Taip pat gana teigiamai vertinamos kitų ugdymo įstaigos specialistų konsultacijos bei tėvų susirinkimai. Reikia pažymėti tai, kad respondantai nėra nelinkę vertinti grupinių pokalbių, atvirų durų dienų bei dalykinių žaidimų kaip priimtinių pedagoginio švietimo formų. Tačiau reikėtų pažymėti, kad atvirų durų dienai pedagogai itin kruopščiai ruošiasi kartu su savo mokiniais (parengia informacinius standus, parodėles ir pan.). Tikėtina, kad tėvai šias pedagoginio švietimo formas laiko mažiau priimtiniomis todėl, kad mano, jog negalės gauti pakankamai reikalingos informacijos apie vaiko ugdymą, apie galimus vaiko problemų sprendimo būdus ir t.t. Taip pat galima prielaida, kad tėvai negauna pakankamai informacijos (nėra informuoti, skelbimai kabo atokiose mokyklos vietose ir pan.) apie tokias formas, todėl nėra dalyvavę jose, o tai atsiliepia jų vertinime.

Matome, kad šie duomenys turi sąsajas su 1 paveiksle iliustruojamais tyrimo duomenimis, kadangi tėvai priimtinesnėmis pedagoginio švietimo formomis laiko „akivaizdžius“ kontaktus tiek su pedagogais, tiek ir su kitais specialistais.

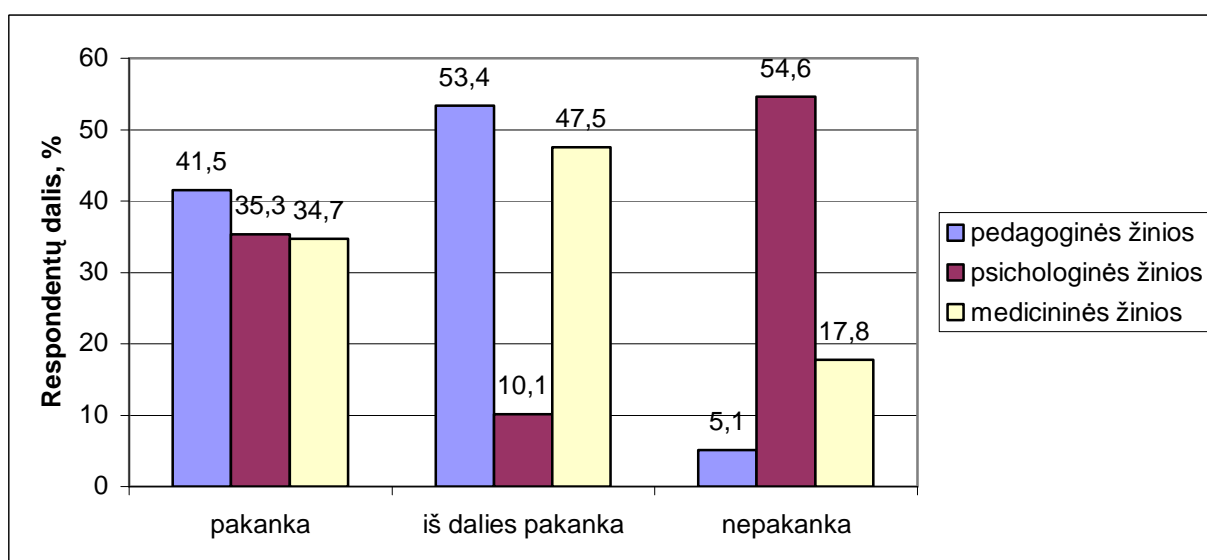
Tėvų, dalyvavusių šiame tyrime, buvo prašoma įvertinti, kokį sutrikimą turi jų atžala. Gauti duomenys pateikiami 3 paveiksle.

3 pav. Vaikų sutrikimų įvairovė, %

Pastebima, kad daugiausiai tėvai pažymėjo specifinius pažinimo bei emocijų ir elgesio socialinės raidos sutrikimus, kuriuos dažniausiai turi jų atžalos. Tokią tendenciją galėtume aiškinti visuomenėje vyraujančia sutrikimų statistika. Visi kiti sutrikimai buvo labai retai minimi tyrime dalyvavusių respondentų

Dar vienas svarbus elementas – tėvų turimos žinios. Taigi respondentų buvo prašoma įvertinti pedagoginių, psichologinių bei medicininių žinių užtektinumą auklėjant savo atžalą. Respondentų vertinimas pateikiamas 4 paveiksle.

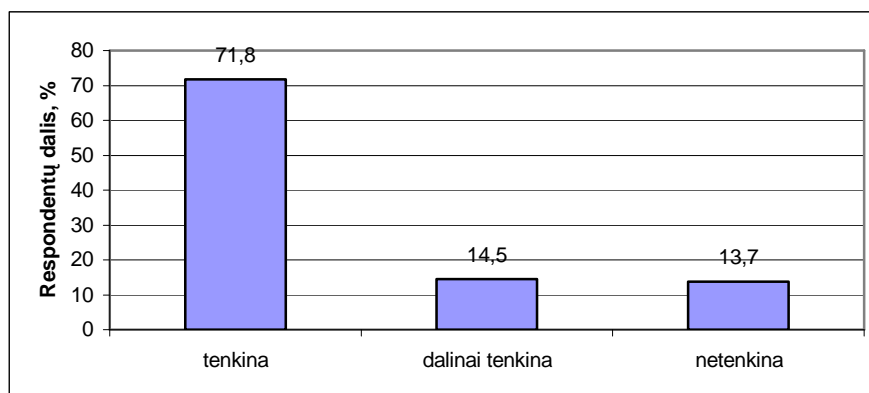

4 pav. Pedagoginių, psichologinių ir medicininių žinių vertinimas, %

4 paveikslas iliustruoja tai, kad tėvai mano, jog jiems arba tikrai užtenka, arba užtenka iš dalies turimų pedagoginių, psichologinių bei medicininių žinių, auklėjant savo vaiką. Kiek daugiau respondentų nurodė, kad jiems trūksta medicininių žinių. Remiantis empiriniais duomenimis,

galima daryti prielaidą, kad tėvai netgi labai pozityviai vertina savo turimas žinias, kaip užtektinas auklėjant vaikus.

Tyrimo metu respondentų buvo prašoma atsakyti, ar mokykloje jiems yra teikiama pedagoginė – psichologinė – konsultacinė pagalba. Tyrimo duomenys pateikiami 5 paveiksle.

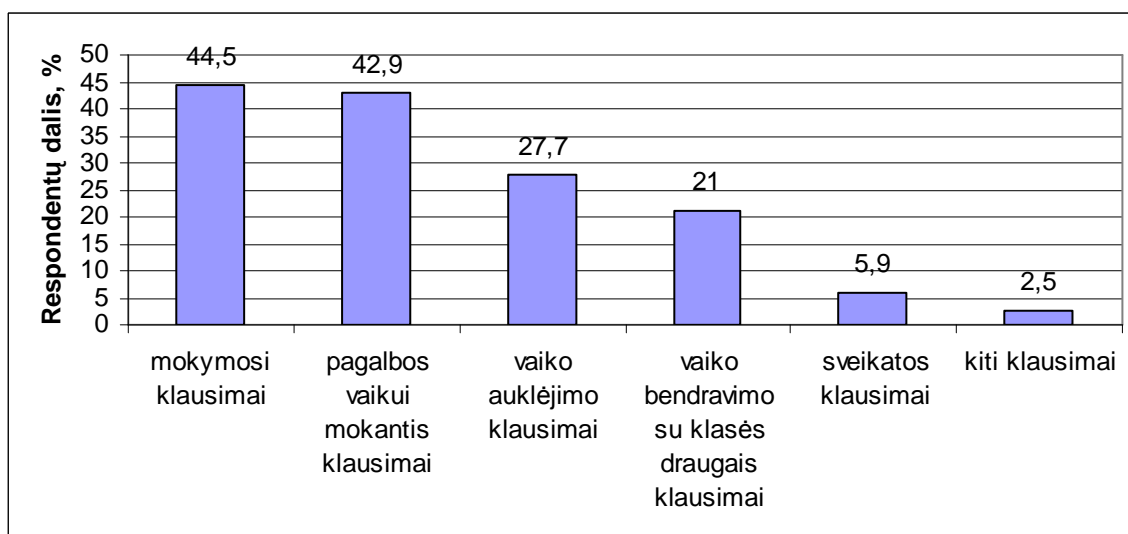

5 pav. Tėvų pasitenkinimas teikiama pedagoginė – psichologinė – konsultacinė pagalba mokykloje,%

Pateikti duomenys leidžia teigti, kad didžiajai daugumai respondentų pedagoginė – psichologinė – konsultacinė pagalba yra siūloma mokykloje, kurioje mokosi jų vaikas. Tačiau manytume, kad šis faktas dar nerodo tikrojo pasinaudojimo tokia pagalba.

Pastebima ir tai, kad septintadaliui tėvų, kurie augina specialiųjų poreikių vaiką, tokia pagalba net nėra siūloma.

Manytume, kad tėvai dažniau į mokyklos pedagogus ar kitus joje dirbančius specialistus kreipiasi pagalbos, kai jiems iškyla kažkokios tai problemos, susijusios su vaiko auklėjimu, ugdymu ir pan. Taigi šiame tyrime taip pat buvo siekiama nustatyti, kokiais klausimais dažniausiai tėvai konsultuotųsi su pedagogais ir specialistais. (žr.6 pav).

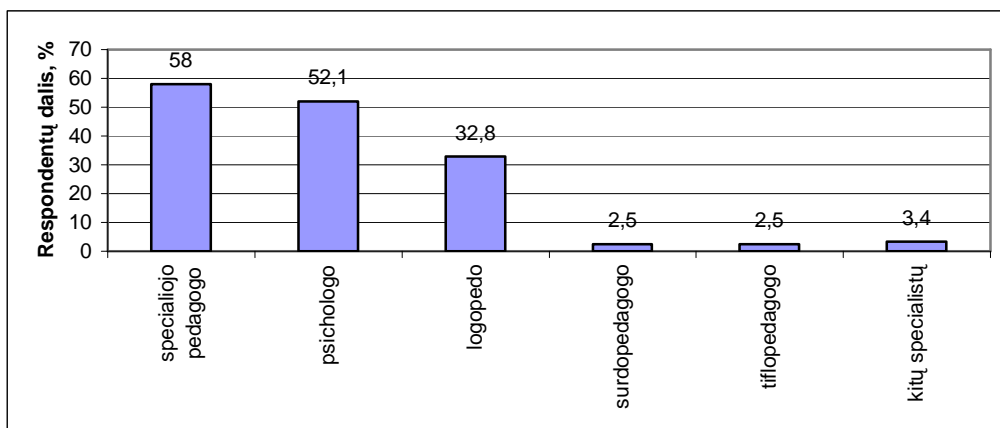

6 pav. Klausimai, kuriais tėvai kreiptųsi pagalbos į mokyklos pedagogus ir specialistus,%

Remiantis pateiktais duomenimis, galime teigti, kad dažniausiai tėvai į mokykloje su jų vaikais dirbančius pedagogus bei kitus specialistus kreipiasi vaiko mokymosi bei pagalbos vaikui mokantis klausimais. Abi šios sritys, dėl kurių tėvai kreipiasi į specialistus, labai glaudžiai siejasi tarpusavyje, todėl galima prielaida, kad žymėdami atsakymus, tėvai pasirinko tik vieną iš jų, tačiau nebežymėjo panašaus kito varianto. Ši prielaida leidžia manyti, kad būtent dėl šios priežasties buvo gauti tokie gana nedideli tėvų, besikreipiančių į specialistų dėl vaiko mokymosi, procentai. Tačiau šie rezultatai rodo, kad tėvai yra labai orientuoti į formalųjį savo specialiųjų poreikių vaiko ugdymą, tačiau ne tiek dėmesio skiria jo bendravimo su bendraklasiais ar sveikatos temoms.

Tarp atsakiusiųjų „kitais“ buvo minimi elgesio korekcijos bei kito specialisto (konkrečiu atveju - tiflopedagogo) įtraukimo į vaiko ugdymo procesą klausimais. Tikėtina, kad tokie maži dėl kitų klausimų besikreipiančių tėvų skaičiai rodo apskritai nedidelį skaičių vaikų mokykloje, kuriam reikalinga ypatinga psichologinė, specialioji pedagoginė ar specialioji pagalba. O taip pat vienas respondentas atsakė, kad kreiptųsi visais išvardintais klausimais.

Siejant su prieš tai buvusiu anketos klausimu, respondentams buvo vėlgi siūloma pažymėti, kokių specialistų pagalbą jų vaikams reiktų ugdymo įstaigoje, kurioje mokosi jų atžala (žr.7 pav).

7 pav. Specialistų poreikis,%

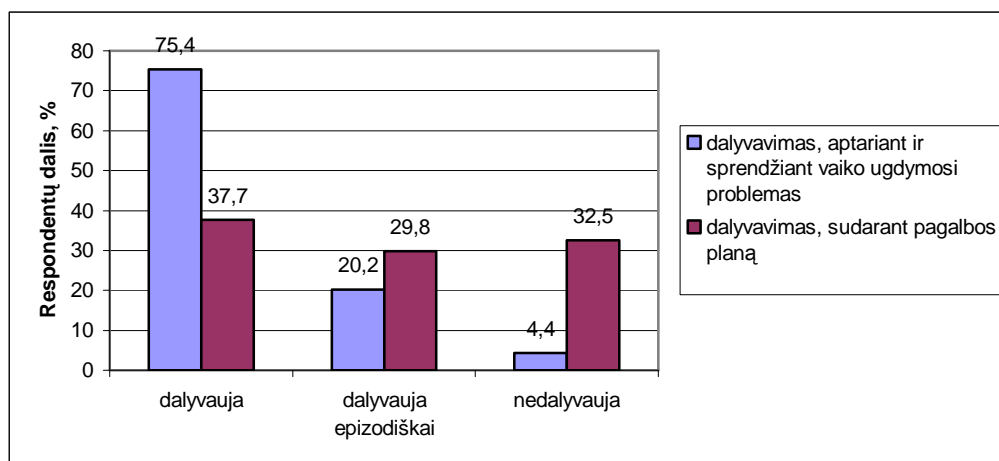
Gauti rezultatai leidžia teigti, kad svarbiausiais ir reikalingiausiais specialistais ugdymo įstaigoje išskiria specialųjį pedagogą bei psichologą. Tokį rezultatą būtų galima sieti su 3 paveikslo duomenimis. Tėvai, kurių vaikai turi emocijų ir elgesio sutrikimų (tokia grupė viena didžiausių) dažniausiai tikisi pagalbos, padedant vaikui valdyti emocijas ir padaryti kuo priimtinesnį jo elgesį tarpe kitų asmenų, iš psichologo, o ne kitų specialistų.

Taip pat apie trečdalis tėvų pageidautų logopedo pagalbos. Tačiau surdopedagogo ar tifoldpedagogo pagalbos reikėtų labai mažam skaičiui tėvų. Tai suprantama, nes labai nedaug tėvų pažymėjo, kad jų atžala turi klausos ar regos sutrikimų (žr. 3 pav.).

Tarp atsakymų „kita“ buvo išreikštos dvi skirtingos nuomonės: viena, jog pagalbos nereikia, o antra – socialinio pedagogo. Tikriausiai kitų specialistų pagalbos prireikia labai nedideliame skaičiui specialiųjų poreikių vaikų mokykloje. Galbūt tėvai dar ne visai aiškiai suvokia socialinio pedagogo vaidmenį jų atžalų ugdymo procese, taigi ir didesnio šio specialisto poreikio neišreiškė.

Paminėtina, kad visuose Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose bei viename surikusio intelekto vaikų ir jaunuolių ugdymo centre dirba 34 specialistai, kurie dirba su specialiųjų poreikių mokiniais: 11 socialinių pedagogų, 10 logopedų, 8 specialieji pedagogai ir 5 psichologai.

Taip pat tėvų buvo domėtasi, ar jie dalyvauja sprendžiant vaiko ugdymosi problemas bei sudarant pagalbos planą. Rezultatai pateikiami 8 paveiksle.

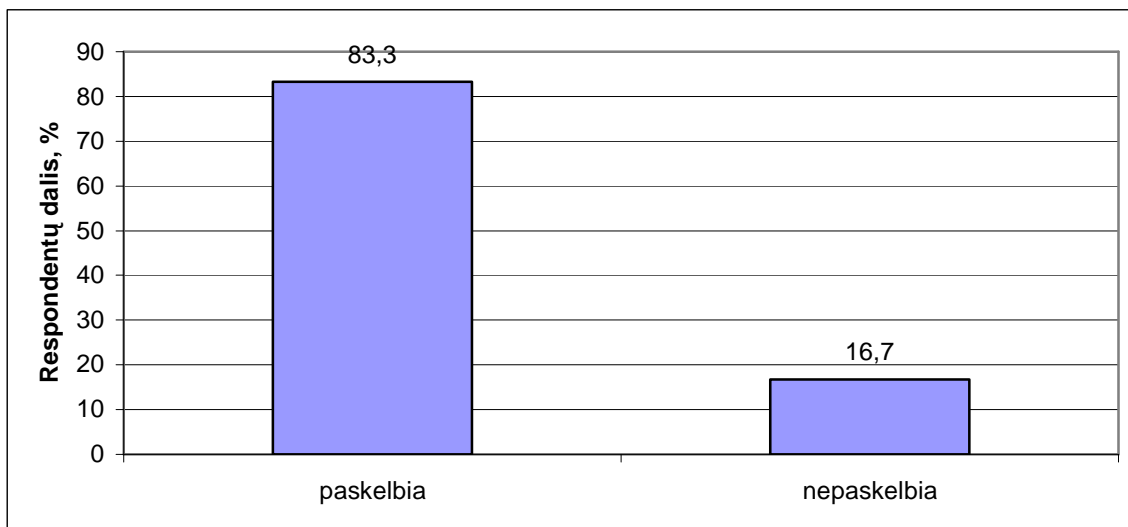

8 pav. Tėvų dalyvavimas sprendžiant vaiko ugdymosi problemas ir sudarant pagalbos planą,%

Analizuojant gautus tyrimo duomenis, galima būtų teigti, jog tėvų dalyvavimo aptariant ir sprendžiant vaiko ugdymosi problemas rodiklis yra gana aukštas, tačiau stebimas tik vidutinis respondentų dalyvavimo sudarant pagalbos planą skaičius (netgi beveik trečdalis tėvų nedalyvauja sudarant jį).

Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad arba mokyklos darbuotojai neįtraukia (nepraneša ir pan.) jų, arba patys tėvai nerodo iniciatyvos ir noro dalyvauti šiame procese. Galbūt tai, jog iš 11 tirtų Anykščių rajono mokyklų tik 7 mokyklose informaciniai stendai yra pagrindiniame mokyklos hole, sukelia tėvams sunkumų sužinant apie Vaiko gerovės komisijos posėdžius.

Tėvų buvo teiraujama, ar specialistai numato ir paskelbia pastovių konsultacijų laikus. 9 paveikslas iliustruoja gautus duomenis.

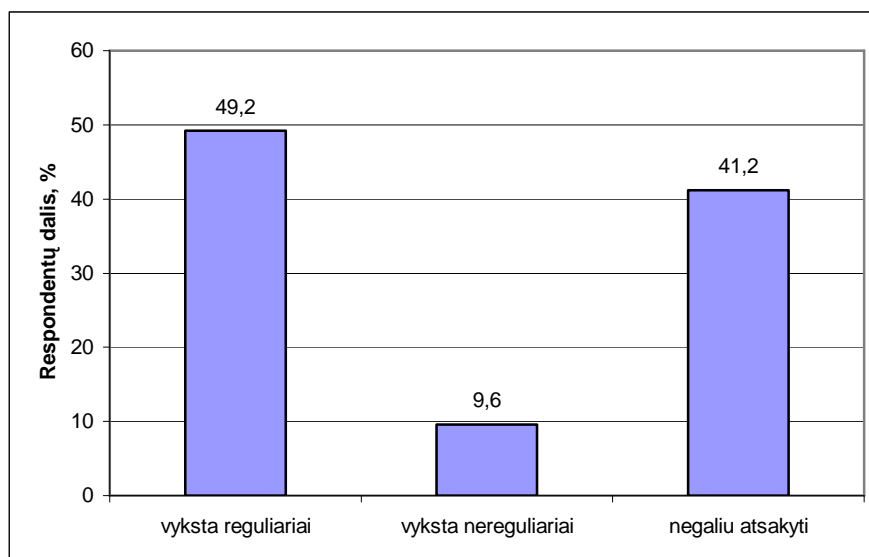
9 pav. Specialistai mokyklose paskelbia pastovų konsultacijų tėvams laika, %

Iš 9 paveiksle pateiktų duomenų apie pastovių konsultacijų laikus numatymą ir paskelbimą iš ugdymo įstaigoje dirbančių specialistų pusės, galime matyti, kad didžioji dauguma tėvų patvirtina, kad taip vyksta. Stebėtina ir tai, kad maždaug šeštadalis tėvų to nepatvirtina.

Manytume, kad tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaiką, yra labai svarbu žinoti, kada gali ateiti konsultuotis su norimu specialistu.

Tačiau vien numatytas ir paskelbtas konsultacijų grafikas dar neteikia vilties, kad vaiko, turinčio specialiųjų poreikių, ugdymas(is) taps geresnis. Tam reikia ir reguliarių tėvų, auginančių šį vaiką, ir įvairių sričių specialistų susitikimų.

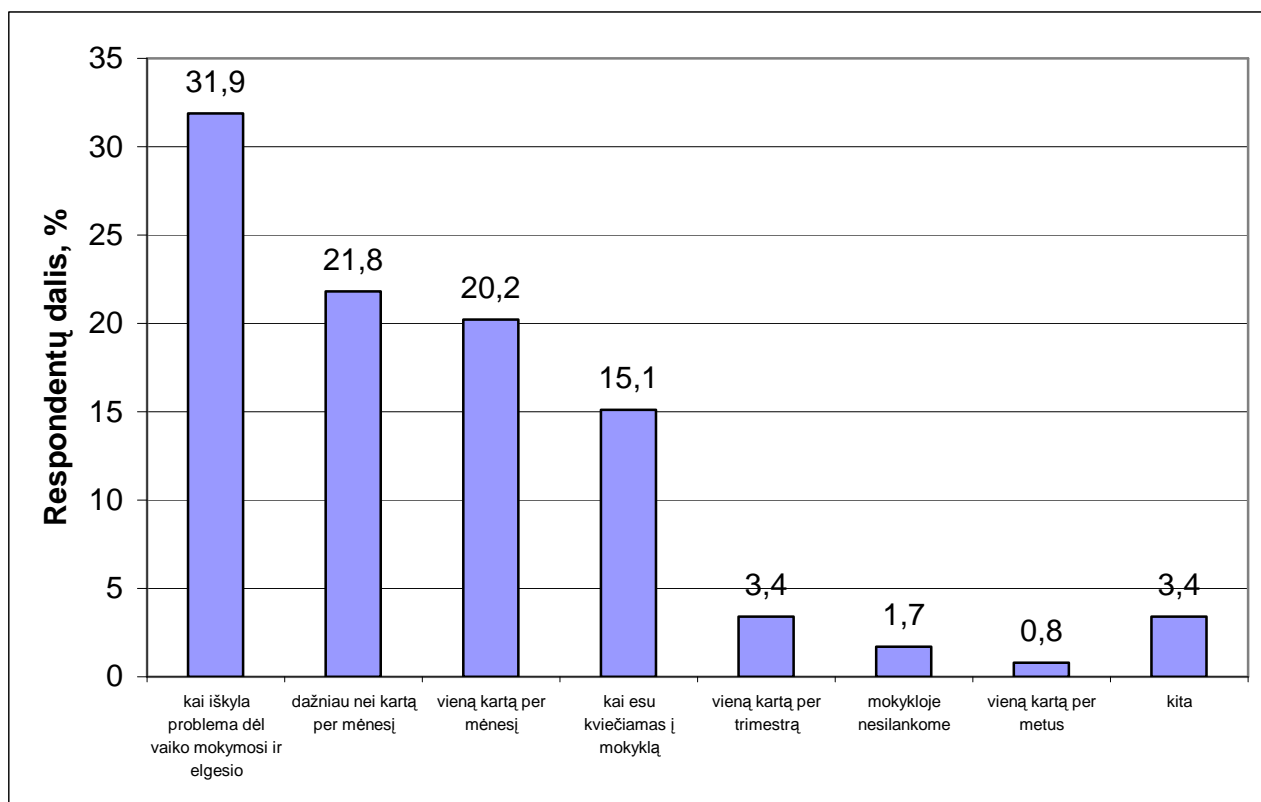
Taigi tyrimo respondentų buvo prašoma atsakyti, ar organizuojami reguliarūs susirinkimai su pagalbos specialistais. Gauti duomenys pateikiami 10 paveiksle.

10 pav. Specialistų ir tėvų susirinkimų reguliarumas, %

Iš gautų duomenų matome, kad maždaug tik pusė tėvų, auginančių specialiujų poreikių vaiką, patvirtina tai, kad tarp jų ir pagalbos specialistų yra organizuojami bendri susirinkimai, kuomet yra aptariamoms ir sprendžiamoms su vaiko ugdymu ar auklėjimu susijusios problemos. Tačiau net 2/5 respondentų negalėjo atsakyti į šį klausimą, o maždaug dešimtadalis tai net paneigė. Vadinasi, didesnę dalis respondentų arba nėra dalyvavę tokiose susirinkimuose, arba nebuvo apie tai net girdėję.

Tačiau čia svarbiu faktoriumi tampa ir pačių tėvų įsitraukimas į vaiko ugdymo procesą, o vienas iš tokio įsitraukimo būdų būtų paprasčiausias apsilankymas ugdymo įstaigoje, kurioje mokosi jų atžala. Taigi tėvų buvo prašoma pažymėti, ar dažnai jie patys lankose vaiko mokykloje. Tyrimo metu gauti duomenys atspindėti pateiktame 11 paveiksle.

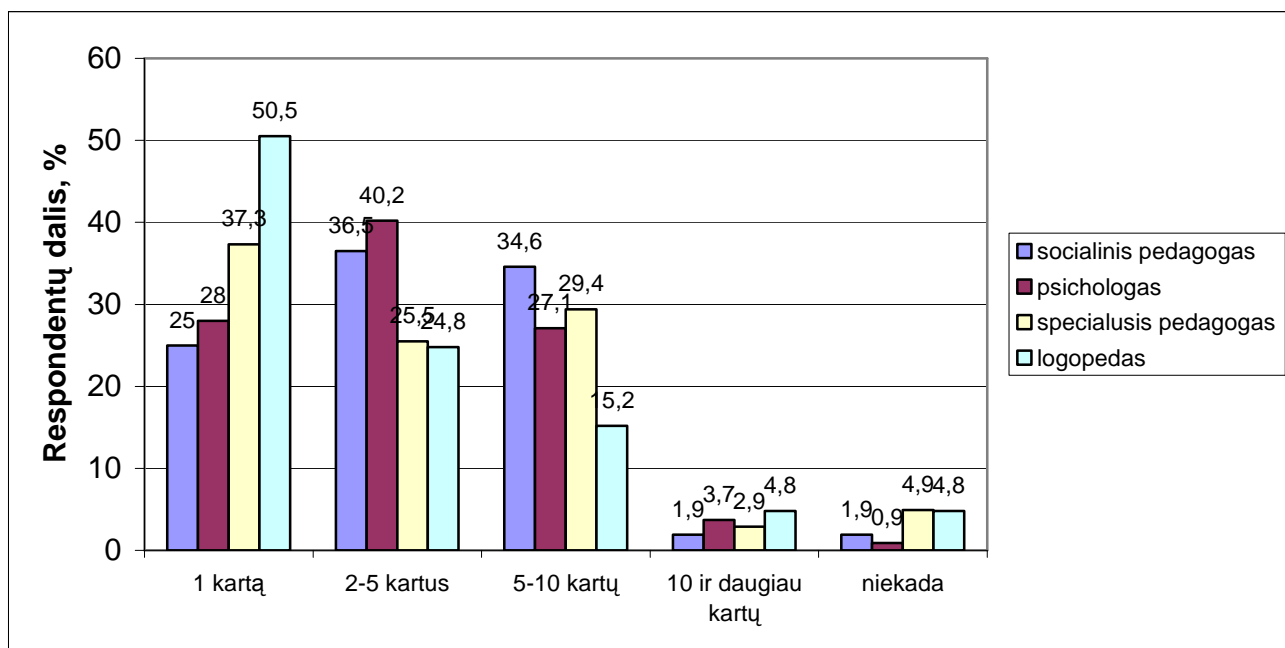
11 pav. Tėvų apsilankymo mokykloje dažnumas,%

Kaip matome iš gautų rezultatų, pateikiamų 11 paveiksle, daugiausiai tėvai lankosi mokykloje, kurioje mokosi jų specialiųjų poreikių turintis vaikas, kai iškyla kokia nors problema dėl vaiko mokymosi ar elgesio. Tai sietume, su priverstiniu apsilankymu ugdymo įstaigoje.

Tačiau tie patys rezultatai džiugina tuo, kad mokykloje išvis nesilanko ar lankosi itin retai (1 kartą per metus) labai mažas respondentų skaičius. Tai parodo, kad tėvai nėra tokie abejingi savo atžalos ugdymosi procesu.

Tai pat keli tėvai atsakė „kita“. Nagrinėjant jų atsakymus pastebėta, kad tėvai kiekvieną dieną būna mokykloje, kurioje mokosi jų vaikas (arba reikia vaikui pastovios priežiūros, arba dirba toje mokykloje pat (pati).

Tyrimu taip pat norėta išsiaiškinti, kaip dažnai tėvai kreipiasi pagalbos į mokykloje dirbančius specialistus. Vertintas kreipimosi per mėnesį dažnumas. Gauti rezultatai pateikiami 12 paveiksle.

12 pav. Tėvų kreipimosi pagalbos į mokyklos specialistus dažnumas per mėnesį,%

Gauti duomenys leidžia teigti, kad vienas iš specialistų, į kurių yra dažniausiai kreipiamasi, yra socialinis pedagogas. Taip pat dažnai kreipiamasi į psichologą bei specialųjį pedagogą. Rečiausiai tėvai, auginantys specialiųjų poreikių vaiką, kreipiasi į logopedą.

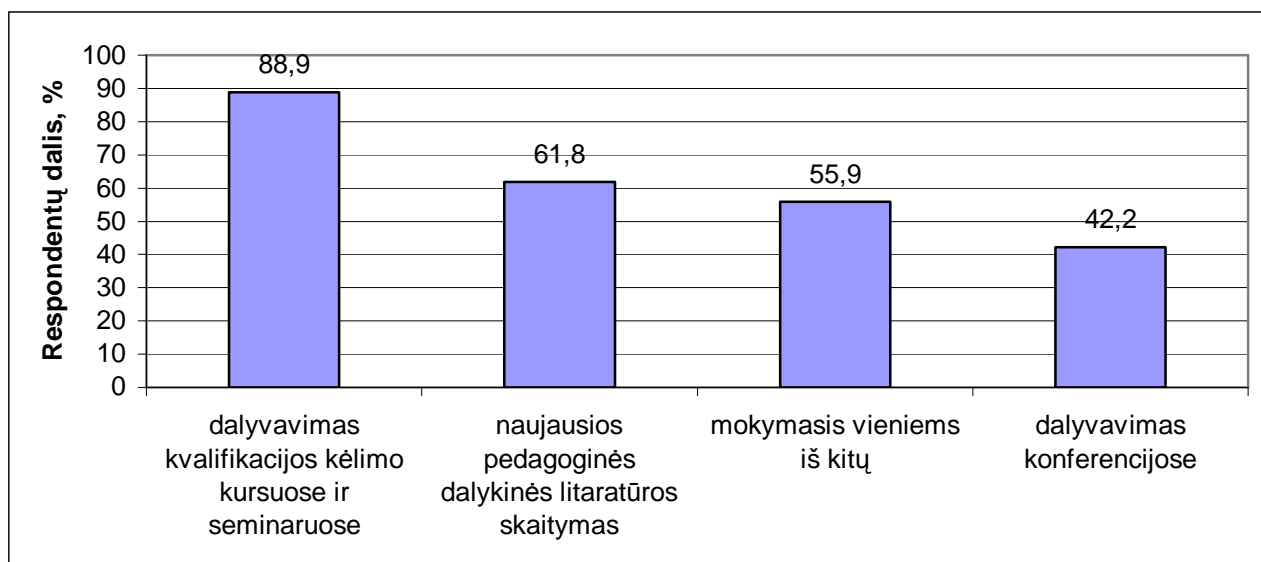
Yra dalis (tiesa, labai nedidelė), kuri išvis niekada nesikreipia į mokykloje dirbančius specialistus dėl jų vaiko ugdimosi ar elgesio sunkumų. Tačiau bendras kreipimosi į mokyklos specialistus dažnumas tikrai nėra didelis, kadangi labai didelė dalis respondentų į juos kreipiasi tik vieną kartą.

Tiesą mažas tėvų, kurie niekada nesikreipia pagalbos į psichologą, skaičius gali liudyti apie tai, kad tėvams yra gana svarbu vaiko emocinė ar psichinė sveikata, todėl, atsiradus mažiausioms elgesio ar emocijų problemoms, tėvai stengiasi pirmiausiai tai aptarti su psichologu.

3.5. Pedagoginės – psichologinės pagalbos teikimas mokykloje tėvams: specialistų nuomonė

Tyrimu buvo siekta nustatyti pedagoginės – psichologinės pagalbos mokykloje tėvams teikimo ypatumus, remiantis pedagogų bei specialistų nuomone.

Pirmiausiai buvo siekiama nustatyti, koku būdu pedagogai bei specialistai kelia savo kvalifikaciją darbui su specialiųjų poreikių vaikais. 13 paveiksle pateikiami tyrimu gauti duomenys.

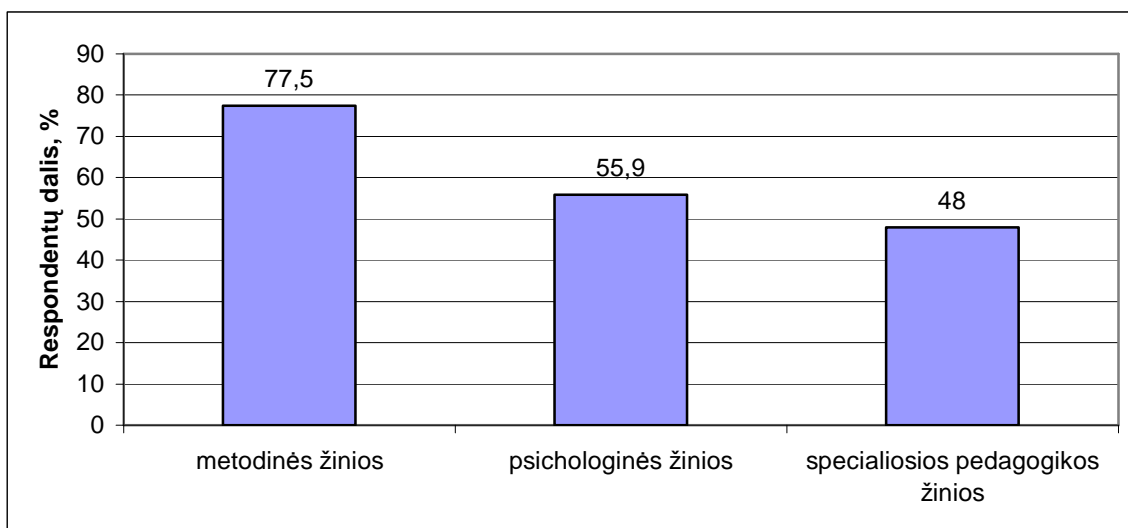
13 pav. Kvalifikacijos kėlimas,%

Gauti rezultatai leidžia teigti, kad pedagogai ir kiti specialistai reikiamų žinių ir įgūdžių darbui su specialiujų poreikių asmenimis įgyja (keliasi savo kvalifikaciją) dalyvaudami kvalifikacijos kėlimo kursuose bei seminaruose, taip pat skaitydami reikalingą literatūrą bei sėdamiesi žinių ir patirties iš kolegų. Mažiausia dalis respondentų kaip vieną iš kvalifikacijos kėlimo būdų nurodė dalyvavimą konferencijose.

Šie rezultatai suprantami, kadangi dažniausiai didesnė patirtis įgyjama, kai kažkas yra bandoma praktikoje ar bent jau kiti tai darė, o ne klausantis teorinių pranešimų, kaip turėtų viskas atrodyti. Taip pat galima būtų daryti prielaidą, kad būtent kursai ir seminarai yra daug dažniau organizuojami pedagogams, nei konferencijos (ypatingai jų mažai organizuojama pačioje mokykloje).

Tačiau vertinant bendrai – pedagogų bei kitų mokykloje dirbančių specialistų kvalifikacijos kėlimo aktyvumas yra gana didelis. Tikėtina, kad šie darbuotojai aktyviai siekia, kad jų darbas su specialiujų poreikių vaikais būtų kuo veiksmingesnis.

Taip pat respondentų buvo prašoma pažymėti, kokiose srityse jie dažniausia gilina savo žinias. Tyrimo metu gauti rezultatai pateikiami 14 paveiksle.

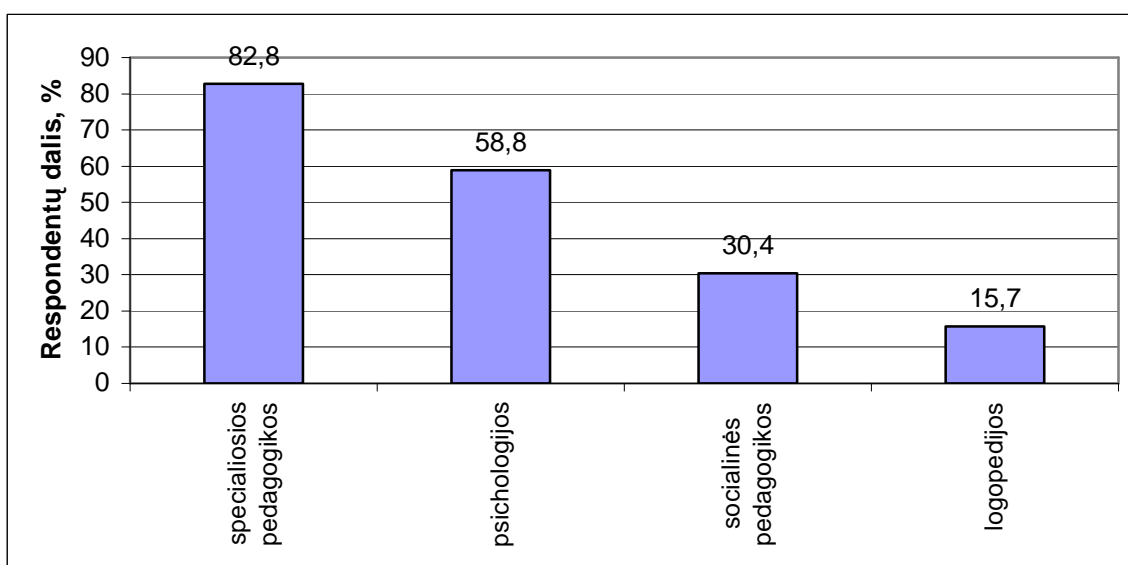

14 pav. Pedagogų ir kitų specialistų žinių gilinimo sritys,%

Analizės duomenys leidžia pastebėti, kad didžioji dauguma pedagogų ir kitų specialistų savo žinias gilina metodinėje srityje. Kiek mažiau respondentai paminėjo psichologinių bei specialiosios pedagogikos žinių gilinimą.

Galima būtų daryti prielaidą, kad respondentai siekia sužinoti kiek įmanoma daugiau formų ir būdų, kaip reikia dirbti su specialiųjų poreikių mokiniais mokykloje.

Siejant sekantį klausimą su prieš tai pateiktu, respondentų buvo prašoma įvertinti, kokiose seminaruose (kokia tematika), organizuojamose mokykloje, jie dalyvauja. Gauti rezultatai pateikiami 15 paveiksle.

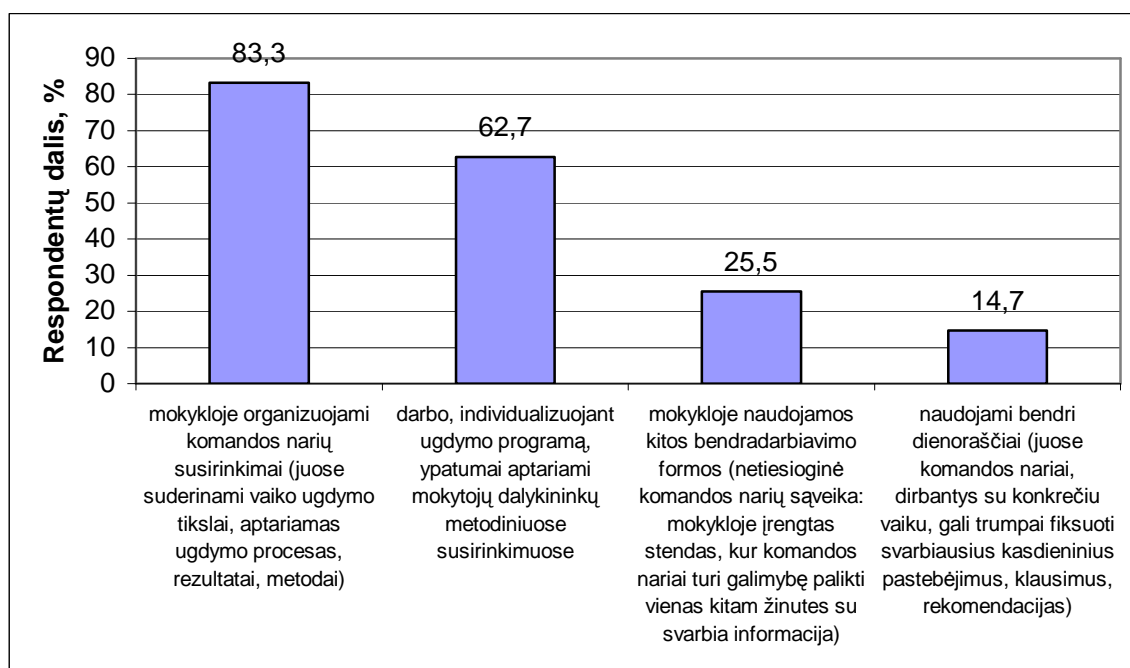

15 pav. Dalyvavimas mokykloje organizuojamose seminaruose,%

Empiriniai duomenys leidžia pamatyti, kad kaip ir prieš tai gautame rezultate (žr. 14 pav.), pedagogai ir kiti specialistai dažniausiai dalyvauja specialiosios pedagogikos ir psichologijos tematikoms skirtuose seminaruose.

Manytume, kad pedagogams ir specialistams ypatingai stinga psichologinių žinių, dirbant su specialiųjų poreikių moksleiviais. Tai sustiprina tas faktas, kad viena iš didesniųjų specialiųjų poreikių grupių mokykloje – emocijų ir elgesio sunkumų turintys vaikai.

Paklausus respondentų, ar mokykloje yra sukurta specialistų komanda, dirbanti su specialiųjų poreikių vaikais, gautas šimtaprocentinis patvirtinimas, kad ji egzistuoja. Manytume, kad specialistų komandos egzistavimas dar neužtikrina sėkmingo darbo specialiųjų poreikių mokinių ugdymo(si) procese bei sklandaus jų bendro darbo. Taigi tuo vedini, siekėme išsiaiškinti, kaip mokykloje plėtojamas pagalbos specialistų bendradarbiavimas. Duomenys, kurie iliustruoja tai, pateikiami 16 paveiksle.

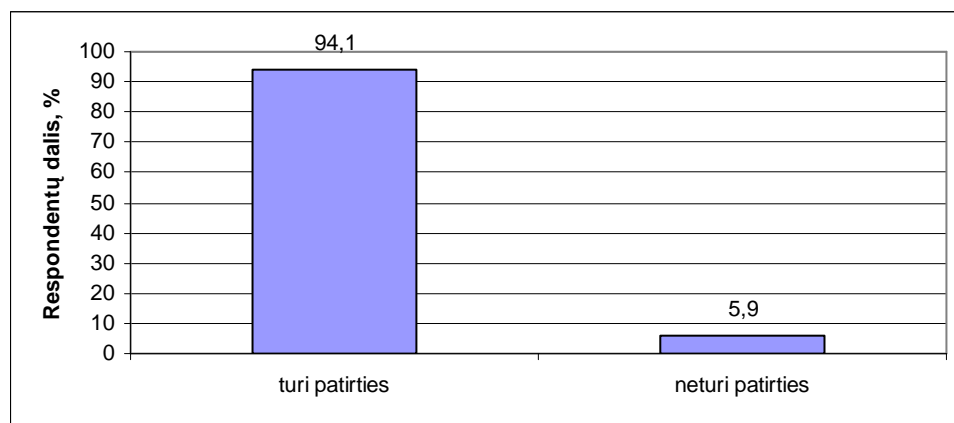
16 pav. Pagalbos specialistų bendradarbiavimo plėtojimas, %

Pirmiausiai pastebime, kad pedagogai ir kiti specialistai labai akcentavo bendrus pagalbos specialistų susirinkimus, kurių metu suderinami vaiko ugdymo tikslai, aptariamas procesas, rezultatai ir naudojami metodai. Taip pat viena iš komandinio darbo plėtojimo formų būtų mokytojų dalykininkų metodiniai susirinkimai. Jų metu aptariami darbo su specialiųjų poreikių mokiniais ypatumai.

Kiek neįprastesnės komandinio darbo formos (informaciniai stendai ar bendri dienoraščiai) nėra taip dažnai taikomos, taigi, manytume, nuo to kenčia ne tik šio darbo plėtojimas, bet ir

netiesiogiai kenčia pats mokinys, turintys specialiųjų poreikių. Tikėtina, kad šios dar savo „vietos pedagogų darbe neatradusios“ komandinio darbo formos yra ganėtinai naujos bei reikalaujančios neiįprastai gero pedagogų pasirengimo jas taikyti.

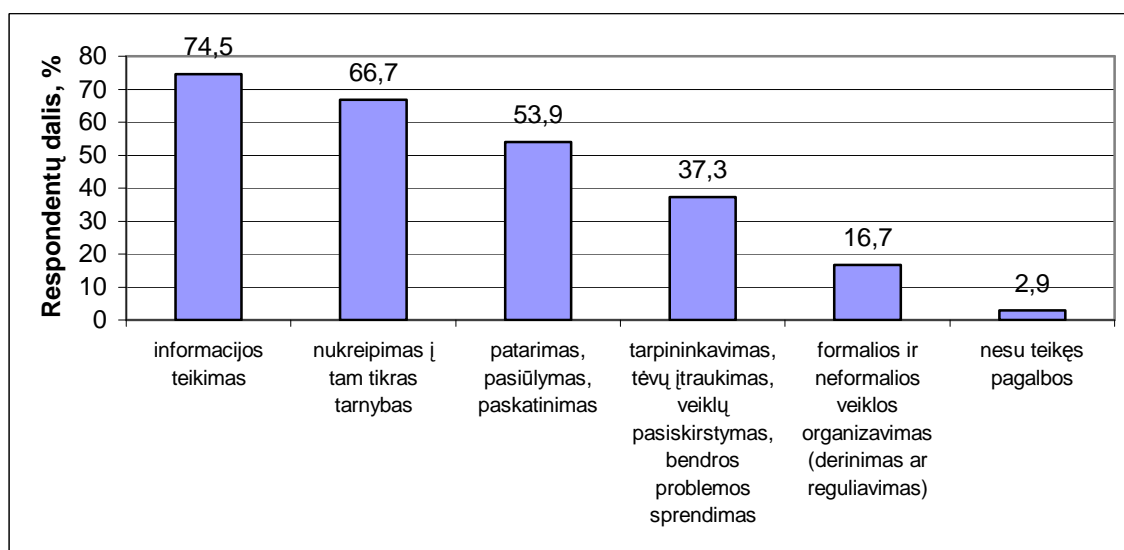
Pedagogų ir specialistų buvo teiraujamasi, ar jie turi patirties darbe su specialiųjų poreikių vaiką auginančia šeima. 17 paveiksle pateikiami gauti rezultatai.

17 pav. Darbo su šeima, kurioje auga specialiųjų poreikių vaikas, patirtis, %

Gauti rezultatai leidžia teigti, jog mokyklose dirba tie pedagogai ir kiti specialistai, kurie jau turi patirties darbe su šeimomis, auginančiomis specialiųjų poreikių vaikus. Tik 6 mokyklos darbuotojai nurodė, kad tokios patirties neturi. Galima prielaida, kad šie asmenys neseniai pradėjo dirbti pedagoginį darbą, taigi jų darbe dar neteko susidurti su tokiomis šeimomis.

Kadangi tiek pedagogai, tiek ir kitų sričių specialistai turėjo patirties dirbant su specialiųjų poreikių vaikus auginančiomis šeimomis, būtų įdomu sužinoti, kokiomis formomis buvo teikiama pagalba joms. Anketoje respondentų buvo klausama apie tai. Gauti duomenys pateikiami 18 paveiksle.

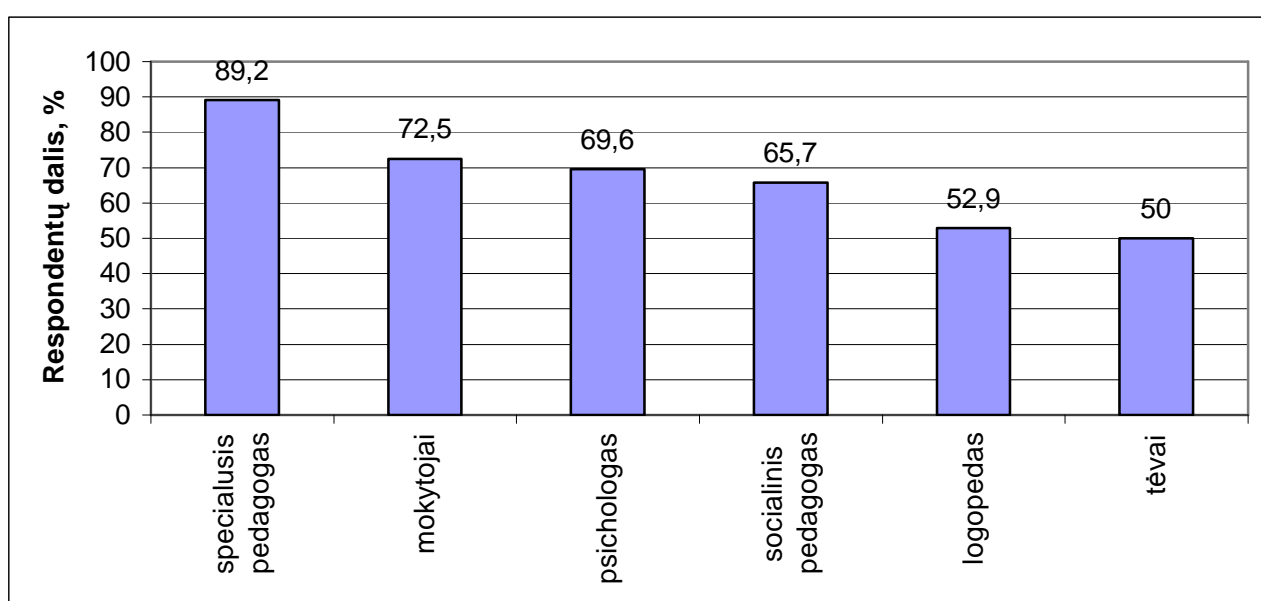

18 pav. Pagalbos šeimai, kurioje auga specialiųjų poreikių vaikas, forma, %

Kaip matome iš pateiktų rezultatų, daugiausiai pedagogų bei kitų specialistų pagalba apsiribojo tik informacijos teikimu bei nukreipimu į atsakingas tarnybas, tačiau respondentų, kurie teikė tiesioginę pagalbą (asmeniniai veiksmai gerinant padėtį), skaičius yra nedidelis ar net mažas.

Taip pat stebina tai, kad trys respondentai paminėjo, kad tokios pagalbos išvis nėra teikę šeimoms, augintiems specialiųjų poreikių turinčius vaikus.

Taip pat tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie specialistai bendradarbiauja teikdami pedagoginę – psichologinę pagalbą tėvams, kurių atžala turi specialiųjų poreikių. Gauti rezultatai pateikiami 19 paveiksle.

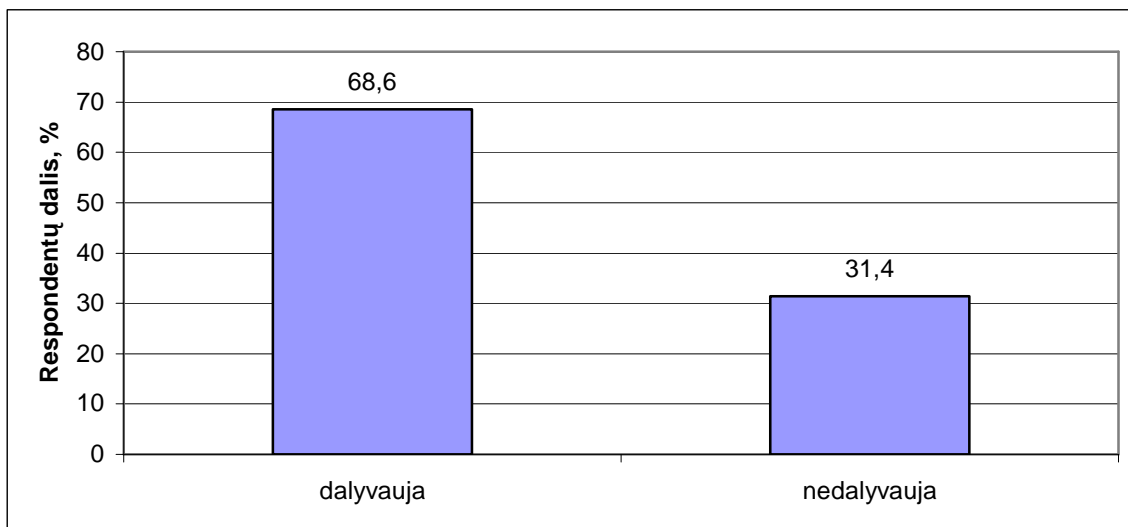
19 pav. Bendradarbiaujantys specialistai, aptariant vaiko ugdymosi ar asmenybės problemas, ugdymo turinio pritaikymo problemas,%

Gauti rezultatai džiugina tuo, kad į vaiko, turinčio specialiųjų poreikių, ugdymo(si) turinio aptarimą ir jo pritaikymą mokykloje, yra įtraukiama nemažai asmenų, pradedant nuo konkrečios srities specialistų (pvz., psichologo), dalykų pedagogų iki tėvų, kurie yra neatsiejama komandos dalis.

Galima daryti prielaidą, kad tokie rezultatai patvirtina, kad mokyklose yra sukurta specialistų komanda iš skirtingų asmenų, kurie, vedini bendro tikslo, siekia padaryti specialiųjų poreikių turinčio mokinio ugdymo(si) procesą kuo veiksmingesniu.

Nežiūrint į tai, kad mokykloje yra kuriamos pagalbos specialistų komandos, veiksmingas darbas vyks tuomet, kai į šį procesą bus įtraukiamas ir pats mokinys, kuris, manytume, yra centrinė ašis, aplink kurią turi vykti veiksmas (pagalba).

Taigi respondentų buvo teiraujamosi, ar į pagalbos proceso veiklas yra įtraukiamas pats mokinys. 20 paveikslas tai ir iliustruoja.

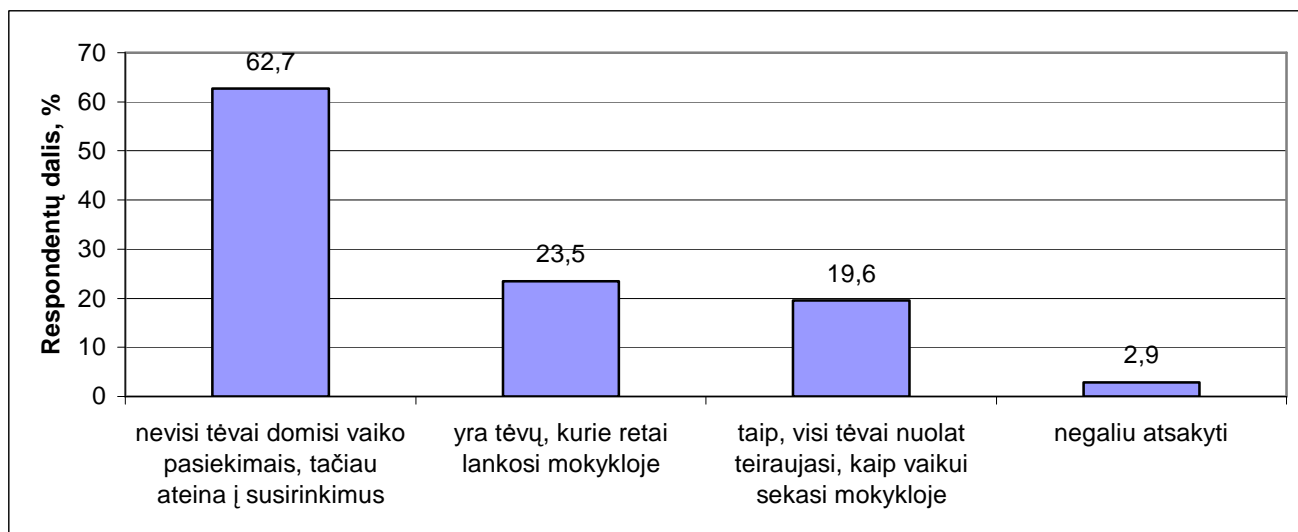

20 pav. Mokinio dalyvavimas, aptariant ir sprendžiant jo ugdymosi ir asmenybės problemas,%

Gauti rezultatai tarsi rodo, kad į maždaug trečdalį ugdymo įstaigose vykstančių pagalbos specialiųjų poreikių turinčiam mokiniui procesą pats mokinys nėra visai įtraukiamas. Tuomet kyla abejonės dėl paties proceso reikšmingumo ir įgyvendinamumo.

Tiesa, net 2/3 procesą dalyvauja ir pats mokinys, kuris, manytume, šiame procese gali išsakyti savo poreikius ir interesus, į kuriuos, tikėtina, gali atsižvelgti tiek pedagogai, tiek ir kiti specialistai.

Buvo teiraujamosi, ar tėvai bendrauja su specialistais. Gauti duomenys pateikiami 21 paveiksle.

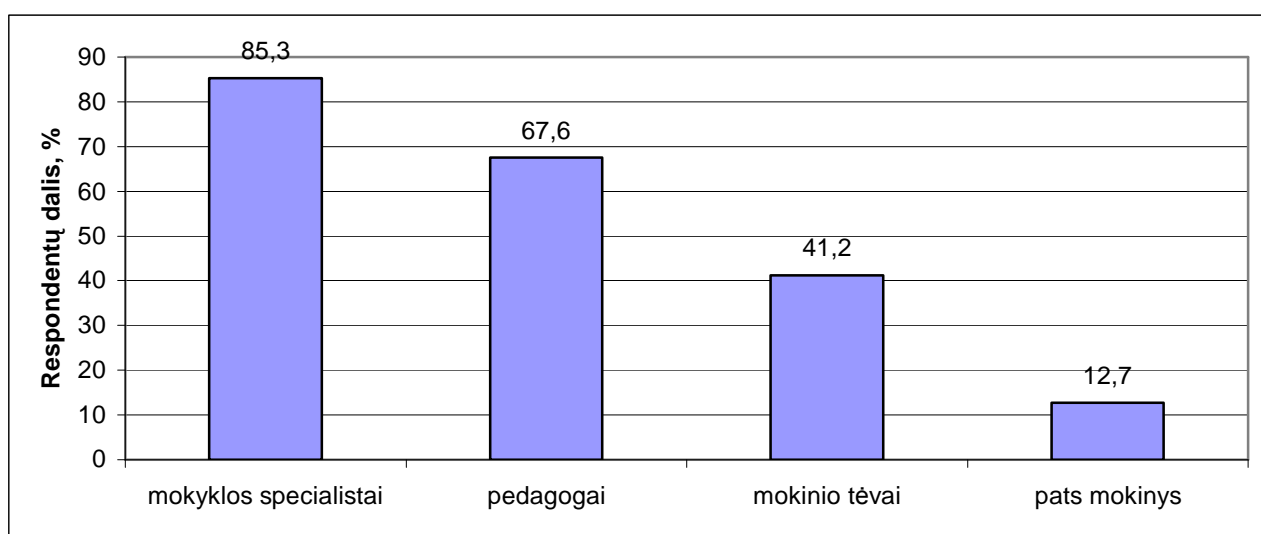

21 pav. Specialiųjų poreikių vaikų tėvų bendravimas su pedagogais ir kitais specialistais,%

Gauti faktai liūdina dėl to, kad pedagogų ir kitų specialistų nuomone, didžioji dalis tėvų patys nebendruoja su pedagogais ar įvairių sričių specialistais dėl jų vaiko ugdymo(si) ir pan. ypatingai stebina tai, kad tėvai yra linkę ateiti į mokyklą tik per susirinkimus. Šie rezultatai glaudžiai siejasi su 11 paveiksle pateiktais tėvų anketinės apklausos duomenimis.

Tik penktadalis tėvų nuolat rūpinasi, kaip jų atžalai sekasi ugdymo įstaigoje. Tačiau šis mažas respondentų skaičius (N=20) neatsveria negatyvios šio reiškinio pusės.

Taip pat pedagogų bei kitų specialistų buvo teirujamasi, kas dalyvauja, sudarinėjant pagalbos planą mokiniui. Gauti rezultatai pateikiami 22 paveiksle.

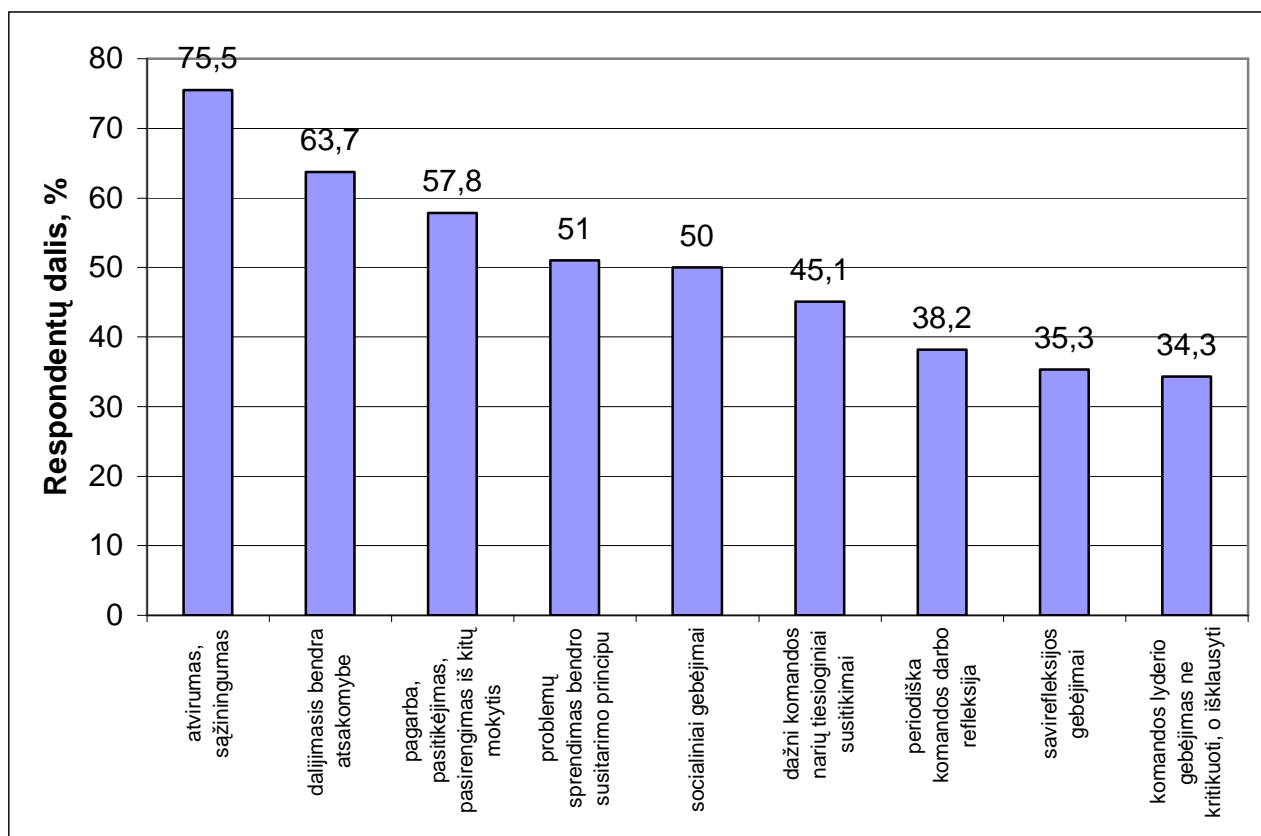

22 pav. Asmenys, kurie dalyvauja, sudarant pagalbos planą mokiniui, %

Kaip ir reikėjo tikėtis, didžioji dalį asmenų, dalyvaujančių pagalbos mokinių plano kūrime, sudaro mokyklos specialistai (specialieji pedagogai, socialiniai pedagogai, logopedai, psichologai, tiflopedagogai ar surdopedagogai) bei pedagogai (dalykininkai ar klasės auklėtojai).

Respondentų nuomone, tėvai nėra taip dažnai įtraukiami į šį procesą. Šie duomenys siejasi su 8 paveiksle pateikiamais duomenimis. Taip pat pastebima, kad pats mokinys yra labai retai įtraukiamas į šį procesą.

Tyrime dalyvavusių pedagogų bei kitų sričių specialistų buvo teirujamasi, kokioms savybėms jie teiktų pirmumo principą, kad komandinis darbas, nukreiptas į pagalbą šeimai, auginančiai specialiųjų poreikių turintį vaiką, bei pačiam vaikui, vyktų sėkmingas. 23 paveiksle pateikiami tai atspindintys rezultatai.

23 pav. Savybės, kurioms teikiamas pirmumo principas, kad komandinis darbas būtų sėkmingas, %

Rezultatai rodo, kad didžiausią svarbą sėkmingam specialistų komandos darbui su šeima, auginančia specialiųjų poreikių turintį vaiką, bei pačiu vaiku turi atvirumas, sąžiningumas, atsakomybės dalijimasis, pagarba, pasitikėjimas bei bendro susitarimo principas, sprendžiant problemas.

Mažiausias skaičius tyrime dalyvavusių respondentų pažymėjo komandos lyderio gebėjimą ne kritikuoti, o išklausti. Manytume, kad visos šios savybės yra vienareikšmiškai svarbios bendram sėkmingam specialistų komandos darbui, kurio esmė – padėti šeimai.

Anketos pabaigoje pedagogų ir kitų specialistų buvo prašoma pateikti pasiūlymus, ką reikėtų daryti, siekiant tėvus įtraukti aktyviau dalyvauti Vaiko gerovės komisijos darbe bei ką reikėtų daryti, siekiant geriau teikti pagalbą tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaikus.

Pedagogai ir kiti specialistai nebuvo ypatingai aktyvūs įrašydami savo pasiūlymus – tik maždaug po penktadalį respondentų juos pateikė.

Iš pateiktų pasiūlymų, ką reikėtų daryti, siekiant tėvus įtraukti aktyviau dalyvauti Vaiko gerovės komisijos darbe, būtų pažymėtini tokie: tėvų skatinimas, informavimas, nuolatinis kontakto su jais palaikymas, pedagogų kompetentingumas, įsiklausymas į jų nuomonę.

Iš pateiktų pasiūlymų, ką reikėtų daryti, siekiant geriau teikti pagalbą tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaikais, būtų pažymėtini šie: specialistų kvalifikacijos kėlimas, kurti pasitikėjimo santykius tarp visų procese dalyvaujančių asmenų, komandinio darbo skatinimas.

Rezultatai rodo, kad didžiausią svarbą sėkmingam specialistų komandos darbui su šeima, auginančia specialiųjų poreikių turintį vaiką, bei pačiu vaiku turi atvirumas, sąžiningumas, atsakomybės dalijimasis, pagarba, pasitikėjimas bei bendro susitarimo principas, sprendžiant problemas.

Mažiausias skaičius tyrime dalyvavusių respondentų pažymėjo komandos lyderio gebėjimą ne kritikuoti, o išklausti. Manytume, kad visos šios savybės yra vienareikšmiškai svarbios bendram sėkmingam specialistų komandos darbui, kurio esmė – padėti šeimai.

Išvados

1. Švietimo ir mokslo ministerijos dokumentai išsamiai reglamentuoja pedagoginės – psichologinės pagalbos teikimo būdus, formas ir yra orientuoti į inkliuzinį ugdymą, kuris reiškia, kad neįgalieji ne tik ugdomi kartu su bendraamžiais, bet ir mokomi bendrųjų ugdymo programų pagrindu, jas individualizuojant ir pritaikant specialiesiems poreikiams.

2. Atlikus Švietimo ir mokslo ministerijos dokumentų analizę išsiaiškinta, kad yra formuojama pažangi politika neįgaliųjų atžvilgiu, parengta pakankamai dokumentų, suteikiančių teisinius pagrindus teikti pilnavertę pedagoginę – psichologinę pagalbą tėvams, auginantiems specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikams.

3. Tėvai, auginantys specialiųjų poreikių vaikus, linkę labiau su mokykloje dirbančiais pedagogais bei kitais specialistais bendrauti individualiai, tačiau tėvų susirinkimus traktuoja kaip nepriimtina bendravimo formą. Atsakant į anketos klausimus tėvai nurodė, kad jiems pakanka pedagoginių, psichologinių bei medicininių žinių auklėjant savo vaiką, tačiau tėvai į mokykloje su jų vaikais dirbančius pedagogus bei kitus specialistus dažniausiai kreipiasi vaiko mokymosi klausimais, kas rodo pedagoginių žinių stygių.

Nustatyta tėvų aktyvumo bendradarbiaujant su pedagogais ir kitais specialistais stoka: trečdalis apklausoje dalyvavusių respondentų nedalyvauja sudarant vaiko individualų pagalbos planą, tiek pat tėvų mokykloje lankosi tik iškilus problemoms dėl vaiko mokymosi ar elgesio.

4. Pedagogai ir kiti specialistai reikiamų žinių ir įgūdžių darbui su specialiųjų poreikių vaikais dažniausiai įgyja dalyvaudami kvalifikacijos kėlimo kursuose bei seminaruose, studijuodami literatūrą bei dalindamiesi gerąja patirtimi su kolegomis. Pedagogai ir kiti specialistai pedagoginės – psichologinės pagalbos šeimai, auginančiai specialiųjų poreikių vaiką, labai akcentavo bendrus pagalbos specialistų susirinkimus bei dalykininkų metodinius susirinkimus.

Bendradarbiaujant su tėvais nesistengiama įtraukti visą šeimą – tėvus, brolius, seses, kitus šeimos narius. Pedagogai ir specialistai pernelyg retai keičiasi informacija su tėvais.

Pedagogai ir specialistai iš esmės pozityviai vertina bendradarbiavimą ir pagalbą tėvams, auginantiems specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams, tačiau dauguma jų akcentuoja tėvų nenorą bendrai spręsti jų vaikų ugdymo(si) problemas.

Pedagogai ir kiti specialistai populiariausia tarpusavio bendradarbiavimo forma aptariant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų problemas, pripažino Vaiko gerovės komisijos, specialistų bei dalykininkų metodinius susirinkimus.

Literatūra

1. Adomaitienė, R. (2003). *Specialiujų poreikių asmenų ugdymo reformos nacionalinės strategijos projektas*. Parengtas ŠMM užsakymu.
2. Ališauskas, A. (2003). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių pažinimas ir įvertinimas*. J. Ambrukaitis (Red.). Specialiojo ugdymo pagrindai (p.219). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiauliai.
4. Ališauskas, A. (1989-1999). *Socialinės problemos bendrojo lavinimo mokykloje: mokinių socialiniai poreikiai ir jų tenkinimas*. Socialiniai tyrimai: tarpdisciplininis požiūris, 2-3, p.55-56.
5. Ališauskas, A. (2001). Specialiujų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. Specialiujų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. „Specialiosios pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose“: konferencijos medžiaga (p.6-11). Šiauliai.
6. Ališauskas, A. (2003). *Vaikai, turintys klausos sutrikimų*. J. Ambrukaitis (Red.). Specialiojo ugdymo pagrindai (p. 317). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ališauskas, A., Rusteika, M. (2008). *Specialiojo pedagogo funkcijų bendrojo lavinimo mokykloje analizė*. Socialiniai mokslai, 2(18).
8. Ališauskas, A., Gerulaitis, D. (2003). *Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaiko socialinės-psichologinės charakteristikos atskleidimas*. Tyrimo ataskaita. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ATASKAITA-Alisauskas-2003.doc (žiūrėta 2011-09-15).
9. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Šapelytė, O., Melienė, R., Miltenienė, L. „*Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis*“ (2007). Tyrimo ataskaita.
10. Atutienė, I. (1997). *Socialinės problemos mokykloje. Socialinis darbas mokykloje*: konferencijos medžiaga (p. 22–25). Šilutė: Prūsija.
11. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Šiauliai
12. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Melienė, R., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Gerulaitis, D. (2007). *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis*. Tyrimo ataskaita. Šiaulių universitetas. Švietimo ir mokslo ministerija.
13. Barkauskaitė - Lukšienė Ž., (2003) *Socialinis pedagogas – šeimos ir mokyklos bendradarbiavimo iniciatorius ir koordiniatorius*: Konferencijos medžiaga J. Laužiko 100 – osioms gimimo metinėms atminti. Vilnius.

14. Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai. Patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-941.
15. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
16. Buzaitytė-Kašalynienė, J. (2003). *Socialinio pedagogo veikla bendrojo lavinimo mokykloje*. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA.
17. Bužinskas, G. ir kt. (2005). *Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklos mokiniams*. Tyrimo ataskaita.
18. Charles C. M.(1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius.
19. Dobranskienė, R. (2000). *Socialinio pedagogo praktinės problemos* // Acta Paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai, 7, 65–71.
20. Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio 2003 m. birželio 25 d. Nr. įsak.-897 http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/03-06-25-ISAK-897.htm.) (žiūrėta 2011-03-10).
21. Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/04-06-03-ISAK-838.htm. (žiūrėta 2011-10-08).
22. Dėl specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programos patvirtinimo 2004 m. lapkričio 22 d. Nr. 1475., http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/nutarimai/Nutar_2004_11_22_1475.htm. (žiūrėta 2011-04-08).
23. Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo 2001 m. gruodžio 14 d. Nr. 1667, http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm(žiūrėta 2011-12-08).
24. Galkienė, A.(2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
25. Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Monografija. Šiauliai.
26. Giedrienė, R. (1999). Įvadas / *Vaikų psichologinis konsultavimas*. Vilnius: Presvika, p. 5–8.
27. Gudavičė, E.(2011). Mokyklos psichologų naudą moksleiviai vertina skeptiškai. *Vakarų ekspresas* (2011, balandžio 19), psl.2.
28. Kučinskas V., Kučinskienė R.(2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teorinis aspektas*. Klaipėdos universiteto leidykla.
29. Kviesskienė, G.(2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Baltijos kopija.
30. Kviesskienė G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: VPU Leidykla, p. 186.
31. Kviesskienė, G. (2006). *Pedagoginės psichologinės pagalbos mokykloje veiksmingumas (mokyklų psichologų, socialinių pedagogų, specialiųjų pedagogų, mokytojų padėjėjų funkcijos: mokyklose pagal pareigines instrukcijas ir realų darbo turinį)*. Tyrimo ataskaita.

32. Labinienė, R., Aidukienė, T., Christensen, F. *Mokytojų rengimo ugdyti specialiųjų poreikių turinčius vaikus bendrojo ugdymo klasėje gairės* (2003). Vilnius.
33. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija. Lietuvos švietimas, 2007.
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/statistika/Lietuvos_vaikai_2007.pdf (žiūrėta 2011-05-10).
34. LR ŠMM 2011m. liepos 21d. įsakymas Nr. V-1393 „Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. <http://www.lspa.lt/lt/aktualijos> (žiūrėta 2011-05-20).
35. LR ŠMM 2011m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. V-1795 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
36. LR švietimo įstatymas (1991). Žin. 1991, Nr. 23-593, Žin. 2003, Nr. 63-2853, Žin. 2011, Nr. 38-1804. http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm. (žiūrėta 2011-06-08).
37. LR Specialiojo Ugdymo įstatymas Nr. VIII-969.,
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/viii-969.htm (žiūrėta 2011-12-08).
38. LR ŠMM 2011m. balandžio 11d. įsakymas Nr. ISAK.-V-579 „Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396543&p_query=&p_tr2 (žiūrėta 2011-12-08)
39. LR Seimo nutarimas. LR strateginės nuostatos 2003-2012m. 2003m. liepos 4d. Nutarimu Nr. IX-1700. <http://www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc> (žiūrėta 2010-09-10).
40. LR švietimo ir mokslo ministras 2004 m. birželio 3 d. Į s a k y m a s. Nr. ISAK-837 „Dėl psichologinės pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
41. LR ŠMM ministro, LR sveikatos apsaugos ministro, LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011m. liepos 13d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas“.
42. LR švietimo įstatymas (2008).
43. Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo realybė tenkinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje*. Specialusis ugdymas, 2 (13), 34 – 44.
44. Mokyklos psichologo bendrieji pareiginiai nuostatai PATVIRTINTA Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 22 d. Įsakymu Nr. ISAK-1548.
45. Mokyklos darbo kokybės vadyba (2007). Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programų mokomoji medžiaga. Pedagogų profesinės raidos centras.
46. Mokytojų rengimo gairės. (2006).
http://www.mkc.lt/dokumentas/2.4.2/ped_reng_standart_gair_proj.pdf (žiūrėta 2011 - 04 05)

47. Merfildaitė, M. (2007). *Socialinės pedagoginės pagalbos efektyvumas mokykloje: klasių auklėtojų požiūris*. Socialinis ugdymas, 3(14).
48. Navaitis, G. (2001). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
49. Pivorienė V., R., Sturlienė N. (2005). *Mūsų klasė: knyga klasės auklėtojui*. Vilnius: Tyto Alba.
50. Proškuvienė, R. (2008). *Psichikos sveikatos problemos*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
51. Socialinio pedagogo darbo knyga.(2002). *Socialinis ugdymas VII*.
52. Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo reformos nacionalinės strategijos projektas (2002).
53. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo SUP vaikams bendrojo ugdymo įstaigose tvarka (1993).
54. Salamankos deklaracija: Specialusis ugdymas ir jo vystymo metmenys. (1996). Švietimo naujovės, 1, 3–20.
55. Švietimas (2008).*Lietuvos vaikai 2007*. Vilnius. Statistikos departamentas.
56. Švietimo naujienos (2003). Informacinis leidinys, 16 (171).
57. Švietimo pagalbos ikimokyklinio amžiaus vaiką namuose auginančiai šeimai tvarkos aprašas.(2004). Žin., 2004, Nr. 94-3451.
58. Tarptautinių žodžių žodynas (1985).
59. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996). Vilnius.
60. Vaiko teisių konvencija.(1989). <http://bioetika.sam.lt/dok/liet/konv/> VAIKO TEISIŲ KONVENCIJA.pdf,(žiūrėta 2011- 07- 24)
61. Vaitkevičius, J.(1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egalda.
62. Vijeikienė, B.,Vijeikis, J. (2000). *Komandinio darbo pagrindai*. Vilnius: Rosma.
63. Арнолдов, А., И. (1999). *Живой мир социальной педагогики*. Москва
64. Oliferenko L. J. (2002). *Социальная педагогика*. Москва: Академия, p. 254.
65. Овчарова, Р. (2004). *Справочная книга социального педагога*. Москва: ТЦ Сфера.
66. Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
67. Kardelis, K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex, 2002.
68. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
69. Pedagogų skaičius 2010-2011 mokslo metų pradžioje. Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1301> (žiūrėta 2011-12-08).
70. Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis. Prieiga per internetą:

http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/spec%20%20pagalbos%20lygis.pdf (žiūrėta 2011 m. gruodžio 8 d.).

71. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.

72. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: Technologija.

EDUCATIONAL PSYCHOLOGICAL HELP AT SCHOOL FOR PARENTS, WHOSE CHILDREN WITH SPECIAL REQUIREMENTS

For Master course students

Summary

In work was made theoretical analysis and documents' analysis of psychological help provision ways and forms to find out if help for parents whose grow children with special requirements reflects educational programs.

To make the research was used the questionnaire. The goal was to reveal the opinion of parents and class teachers about educational psychological help of professionals for parents whose grow children with special requirements. It was made statistical analysis of data.

102 Anykščiai district teachers and 119 parents took part in the research. Empirical part explains opinion of class teachers, professionals (speech therapist, special teacher, psychologist, social teacher), parents about educational psychological help at school and relevant problems parents face to.

The most important conclusions of empirical research:

1. Parents whose grow children with special requirements mostly communicate individually with teachers and professionals, however parents' meeting is unsuitable form of communication. While answering the questionnaire parents marked that they have enough educational, psychological and medical knowledge. Despite that, they often ask help teachers about learning. This shows lack of educational knowledge.

There is lack of activity collaborating with teachers and professionals: one third of respondents do not take part in making child's individual help plan. The same number of parents attend school only if there are problems with child's learning or behaviour.

2. Teachers and other professionals all necessary knowledge to work with special requirements children mostly gain in courses, studying literature and sharing experience with colleagues. It was highlighted meeting of all professionals and teachers together.

While collaborating with parents it is not try to involve all family – parents, brothers, sisters and other members. Teachers and professionals rarely exchange information with parents.

Teachers and professionals positive evaluate collaboration and help for parents, however the majority of them highlight that parents do not want to solve childrens' problems together.

Teachers and parents the most popular form of collaboration while discussing problems admitted Child's Well – being Commission, meetings of teachers and parents.

PRIEDAI

1 priedas

Gerbiamas respondente. Esu Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės fakulteto specialiosios pedagogikos magistratūros studijų magistrantė. Rašau darbą tema „Pedagoginė - psichologinė pagalba mokykloje tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaikus“. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti specialistų pagalbos tėvams galimybes ugdant specialiųjų poreikių mokinius. Jūsų nuomonė man labai svarbi, todėl prašome nepraleisti nei vieno klausimo. Iš anksto dėkoju.

Anketa skirta mokyklose dirbantiems pagalbos specialistams (specialiesiems pedagogams, logopedams, psichologams, socialiniams pedagogams) ir klasių auklėtojams.

**Apklausa yra ANONIMINĖ
(vardo, pavardės rašyti nereikia)**

Tinkamą atsakymą žymėkite taip x	
Jūsų amžius	☐ Daugiau negu 20 metų ☐ Daugiau negu 30 metų ☐ Daugiau negu 40 metų ☐ Daugiau negu 50 metų ☐ Daugiau negu 60 metų
Jūs esate	☐ Moteris ☐ Vyras
Jūsų pedagoginio darbo su specialiųjų poreikių vaikais stažas	☐ Daugiau negu 5 metai ☐ Daugiau negu 10 metų ☐ Daugiau negu 15 metų
Jūsų kvalifikacija	☐ Pedagogas(ė) ☐ Vyresnysis pedagogas(ė) ☐ Pedagogas metodininkas(ė) ☐ Ekspertas (ė)
Jūsų pareigybė	☐ Specialusis pedagogas ☐ Logopedas ☐ Psichologas ☐ Socialinis pedagogas ☐ Klasės auklėtojas arba pedagogas
Kokia studijų forma įgijote pedagogo kvalifikaciją?	☐ Dieninis skyrius ☐ Neakivaizdinis skyrius ☐ Kvalifikacijos kėlimo institutas ☐ Kita
Kaip jūs keliate savo kvalifikaciją darbui su specialiųjų poreikių vaikais?	☐ Dalyvaudami konferencijose ☐ Skaitydami naujausią pedagoginę dalykinę literatūrą ☐ Kvalifikacijos kėlimo kursuose ir seminaruose ☐ Mokydamiesi vieni iš kitų
Dažniausiai gilate	☐ Specialiosios pedagogikos žinias ☐ Psichologijos žinias ☐ Metodikos žinias

Dalyvauju mokykloje organizuojamuose seminaruose	☐ Specialiosios pedagogikos (klausimais) ☐ Psichologijos ☐ Logopedijos ☐ Socialinės pedagogikos
Ar jūsų mokykloje yra sukurta specialistų komanda, padedanti specialiųjų poreikių vaikams?	☐ Taip ☐ Ne ☐ Nežinau
Kaip jūsų mokykloje plėtojamas pagalbos specialistų bendradarbiavimas?	☐ Darbo, individualizuojant ugdymo programas, ypatumai aptariami mokytojų dalykininkų metodiniuose susirinkimuose ☐ Mokykloje organizuojami komandos narių susirinkimai (juose suderinami vaiko ugdymo tikslai, aptariamas ugdymo procesas, rezultatai, metodai) ☐ Naudojami bendri dienoraščiai (juose komandos nariai, dirbantys su konkrečiu vaiku, gali trumpai fiksuoti svarbiausius kasdieninius pastebėjimus, klausimus, rekomendacijas) ☐ Mokykloje naudojamos kitos bendradarbiavimo formos (netiesioginė komandos narių sąveika: mokykloje įrengtas stendas, kur komandos nariai turi galimybę palikti vienas kitam žinutes su svarbia informacija)
Ar teko dirbti su šeima, kurioje auga specialiųjų poreikių vaikas?	☐ Taip ☐ Ne
Kokią pagalbą esate teikęs (-usi) tokiai šeimai?	☐ Informacijos teikimas ☐ Nukreipimas į tam tikras tarnybas ☐ Patarimas, pasiūlymas, paskatinimas ☐ Formalios ir neformalios veiklos organizavimas (derinimas ar reguliavimas) ☐ Tarpininkavimas, tėvų įtraukimas, veiklų pasiskirstymas, bendras problemos sprendimas ☐ Nesu teikęs (-usi) tokios pagalbos
Aptariant vaiko ugdymosi ar asmenybės problemas, ugdymo turinio pritaikymo problemas, bendradarbiauja	☐ psichologas ☐ specialusis pedagogas ☐ logopedas ☐ socialinis pedagogas ☐ mokytojai ☐ tėvai
Ar jūsų mokykloje specialiųjų poreikių vaikų tėvai bendrauja su mokytojais ir mokyklos specialistais?	☐ Taip, visi tėvai nuolat teiraujasi kaip vaikui sekasi mokykloje ☐ Ne visi tėvai domisi vaiko pasiekimais, tačiau ateina į susirinkimus ☐ Yra tėvų, kurie retai lankosi mokykloje ☐ Negaliu atsakyti
Aptariant ir sprendžiant vaiko	☐ Taip ☐ Ne

ugdymosi ar asmenybės problemas dalyvauja ir pats mokinys	
Sudarant mokiniui pagalbos planą, dalyvauja	☐ Mokinio tėvai ☐ Pedagogai ☐ Mokyklos specialistai ☐ Pats mokinys
Kokioms savybėms teiktumėte pirmumo principą, kad komandinis darbas būtų sėkmingas? (pažymėkite 5 jums svarbiausius teiginius)	☐ Atvirumas, sąžiningumas ☐ Pagarba, pasitikėjimas, pasirengimas iš kitų mokytis ☐ Dalijimasis bendra atsakomybe ☐ Socialiniai gebėjimai ☐ Savirefleksijos gebėjimai ☐ Periodiška komandos darbo refleksija ☐ Komandos lyderio gebėjimas ne kritikuoti, o išklaudyti ☐ Problemų sprendimas bendro susitarimo principu ☐ Dažni komandos narių tiesioginiai susitikimai
Jūsų nuomone, ką reikėtų daryti siekiant tėvus įtraukti aktyviau dalyvauti „ Vaiko gerovės komisijos darbe“
Jūsų nuomone, ką reikėtų daryti siekiant geriau teikti pagalbą tėvams , auginantiems specialiųjų poreikių vaikus.

Dėkojame už nuoširdžius atsakymus ir Jūsų pasiūlymus

Gerbiamai tėveliai. Esu Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės fakulteto specialiosios pedagogikos magistratūros studijų magistrantė. Rašau darbą tema „Pedagoginė - psichologinė pagalba mokykloje tėvams, auginantiems specialiųjų poreikių vaikus“. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti specialistų pagalbos tėvams galimybes ugdant specialiųjų poreikių mokinius. Jūsų nuomonė man labai svarbi, todėl prašome nepraleisti nei vieno klausimo. Iš anksto dėkoju.

**Apklausa yra ANONIMINĖ
(vardo, pavardės žymėti nereikia)**

Tinkamą atsakymą žymėkite taip x

Jūsų lytis	☐ Moteris ☐ Vyras
Gyvenamoji vieta	☐ Rajono centras ☐ Miestelis ☐ Kaimas
Jūsų išsilavinimas	☐ Pagrindinis ☐ Vidurinis ☐ Spec. vidurinis ☐ Aukštesnysis ☐ Aukštasis neuniversitetinis ☐ Aukštasis universitetinis
Kokiu būdu bendraujate su pedagogais ir kitais specialistais mokykloje?	☐ Bendrauja tiesiogiai ☐ Kalbasi telefonu ☐ Susirašinėjame „susirašinėjimo sąsiuvinio“ ☐ Susirašinėja internetu ☐ Susirašinėja rašteliais ☐ Kita(nurodyti).....
Kokios pedagoginio švietimo formos Jums priimtinausios?	☐ Individualūs pokalbiai su mokytoja; ☐ Grupiniai pokalbiai; ☐ Specialistų konsultacijos; ☐ Tėvų susirinkimai; ☐ Atvirų durų dienos; ☐ Dalykiniai žaidimai. ☐ Kita (nurodyti).....

Kokių problemų turi Jūsų vaikas?	☐ Specifinių pažinimo sutrikimų ☐ Emocijų ir elgesio socialinės raidos sutrikimų ☐ Regos sutrikimų ☐ Klausos sutrikimų ☐ Intelektų sutrikimų ☐ Kalbos ir kitų komunikacinių sutrikimų ☐ Judesio ir padėties sutrikimų ☐ Kompleksinių sutrikimų ☐ Lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų
Ar Jums pakanka pedagoginių žinių auklėjant vaiką?	☐ Pakanka ☐ Iš dalies pakanka ☐ Nepakanka
Ar Jums pakanka psichologinių žinių auklėjant vaiką?	☐ Pakanka ☐ Iš dalies pakanka ☐ Nepakanka
Ar Jums pakanka medicininių žinių auklėjant vaiką?	☐ Pakanka ☐ Iš dalies pakanka ☐ Nepakanka
Ar Jums siūloma pedagoginė psichologinė konsultacinė pagalba mokykloje?	☐ Tenkina ☐ Dalinai tenkina ☐ Netenkina
Kokiais klausimais Jums reiktų pedagogų ar kitų specialistų pagalbos?	☐ Mokymosi klausimai ☐ Vaiko auklėjimo klausimai ☐ Vaiko bendravimo su klasės draugais klausimai ☐ Pagalba vaikui mokantis ☐ Sveikatos klausimai ☐ Kiti klausimai (nurodyti).....
Kokių specialistų pagalbos Jums reiktų?	☐ Spec.pedagogo ☐ Logopedo ☐ Psichologo ☐ Surdopedagogo (klausos sutrikimas) ☐ Tiflopedagogo(regos sutrikimas) ☐ Kita (įrašykite).....
Ar jūs dalyvaujate aptariant ir sprendžiant vaiko ugdymo(si) problemas?	☐ Dalyvauja ☐ Nedalyvauja
Ar jūs dalyvaujate kartu su vaiku bei kitais specialistais sudarant pagalbos planą?	☐ Taip ☐ Ne ☐ Retkarčiais
Reguliariai organizuojami	☐ Vyksta reguliariai

pagalbos specialistų ir tėvų susirinkimai	☐ Nereguliariai ☐ Negaliu atsakyti
Specialistai numato ir paskelbia pastovų konsultacijų laiką tėvams	☐ Paskelbia ☐ Nepaskelbia
Ar dažnai Jūs patys apsilankote mokykloje, kurioje mokosi Jūsų vaikas?	☐ Vieną kartą per metus ☐ Vieną kartą per trimestrą ☐ Vieną kartą per mėnesį ☐ Dažniau nei kartą per mėnesį ☐ Kai iškyla problema dėl vaiko mokymosi ir elgesio ☐ Kai esu kviečiamas į mokyklą ☐ Mokykloje nesilankome ☐ Kita (įrašykite).....

Ar, Jūsų manymu, mokykloje tinkama išplėtotą pedagoginę psichologinę pagalbą? Kaip dažnai tenka kreiptis pagalbos per mėnesį į mokykloje dirbančius specialistus?

Specialistai	1 kartą	2 - 5 kartus	5-10 kartų	10 ir daugiau	Niekada
Socialinis pedagogas	☐	☐	☐	☐	☐
Psichologas	☐	☐	☐	☐	☐
Spec. pedagogas	☐	☐	☐	☐	☐
Logopedas	☐	☐	☐	☐	☐

Dėkojame už nuoširdžius atsakymus!

